

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

IGAÜHEÕIGUS JA LIGIPÄÄS LOODUSELE:
MAAOMANIKE HOIAKUD JA ARVAMUSED
Bakalaureusetöö

Maria Kupinskaja
Juhendaja: Maie Kiisel, MA

Tartus
2008

Sisukord

Sissejuhatus	4
1 Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	6
1.1 Ligipääs Eesti loodusele ja selle kasutamine puhkekohana.....	6
1.2 Igaüheõigus	8
1.2.1 Igaüheõiguse mõiste ja päritolu.....	8
1.2.2 Igaüheõiguse õiguslik ja sotsiaalne regulatsioon Eestis	9
1.2.3 Igaüheõiguse kajastamine Eesti lehtedes ja ajakirjades.....	13
1.3 Igaüheõigus sotsiaalse turunduse kontekstis.....	16
2 Uurimisküsimused ja -metoodika	19
2.1 Uurimisküsimused.....	19
2.2 Uurimismetoodika	20
3 Uurimistulemused	23
3.1 Omanike üldiseloomustus ja suhe maaga	23
3.2 Maa kasutamine kõrvaliste isikute poolt ning maaomanike hoiakud nende suhtes....	24
3.3 Omanike hoiak võõraste viibimise õigusse nende maal.....	27
3.4 Võõraste poolt maaomanikele tekitatud kahju.....	29
3.5 Võõraste liikumisele seatud piirangud ja nende põhjused.....	31
3.6 Kohaliku omavalitsuse tegevusega seoses tekkinud tülid	32
3.7 Seatud piirangute mõju.....	35
4 Diskussioon ja soovitused.....	36
Kokkuvõte	39
Summary.....	40
Kasutatud allikate loetelu	42
Lisad.....	45
Vihje andmise üleskutsed Internetifoorumites	45
Küsitluskava.....	46
Intervjuud uurimissubjektidega	47
Veskiomanik jõekaldal	47
Taraomanik kõrgel jõekaldal	55
Paadikanaliomanik jõekaldal	65

Sadamavaht	71
Matkakorraldaja	74
Intervjuu Veljo Rannikuga 10. aprillil 2008.....	78

Sissejuhatus

Eesti Vabariigi põhiseaduse päris-päris alguses, veel enne põhiõigusi ja vabadusi, on kirjas, et Eesti loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus - meie kõigi ühisvara.

Kahjuks või õnneks ei tähenda see, et iga inimene loodust oma parema äranägemise järgi kasutada saab, sest lisaks õigusele loodusest osa saada tuleb arvestada ka kõigi teiste "looduse omanike" õigusega seda nautida ning ka ühe teise põhiseadusega kaitstava õigusega: õigusega omandi ja kodu puutumatussele.

Eesti maaomanike kogemus päris iseendale kuuluva maa kasutamisel on üürrike: aastakümneid kestnud okupatsiooniaeg lõhkus Eesti omandisuhete senise süsteemi ja taasiseseisvumise järel tekkinud rohkearvulistel värsketel maaomanikel¹ puudus aegade jooksul omandatav kogemus eraomandiga kaasnevaist õigustest ja kohustustest. Olid tekkinud eeldused looduses liikuvate inimeste ja maaomanike vahel tekkivateks tülideks, sest kahe poole suhted ei olnud seadustega detailselt reguleeritud, tavad aga, mis aidanuks kahe poole vahel tasakaalu leida, puudusid - kui looduskaunis maatükk oli isiku, kes ei soovinud võõraste kohalolu, omandis, kuid pakkus samal ajal huvi ka inimesele, kes oli aastate jooksul harjunud seal segamatult liikuma, oli tüli lihtne tekkima.

Keskkonnaministerium astus 1996. aastal segaduse lahendamiseks otsustava sammu trükkides "Igaüheõiguse"-nimelise voldiku, mis selgitas looduses liikuva inimese õigusi ja kohustusi. See mõnekümneleheline voldik ruttas ette lünklikust õiguslikust regulatsioonist andes selgitusi ulatuses, mis ei vastanud ei seadustele, määrustele ega muudele õigusaktidele neid omapoolselt tõlgendades. Üsna pea järgnesid voldiku parandatud kordustrukid, informatsiooni levimine ajakirjanduses ning tänaseks päevaks ka 2/3 Eesti elanike teadvusse jõudnud mõiste "igäüheõigus" (Eestimaalaste keskkonnateadlikkus 2003).

Kahjuks ei ole need vahendid tülide lõpetamiseks piisavad olnud, sest nagu selgus Eesti Matkaliidu presidendi Levo Tohva 2007. aasta matkajuhtide kokkutulekul esitatud ettekandest (Tohva 2007) esineb matkajate ja maaomanike vahel endiselt tülisusi.

¹ Maa-ameti andmeil on 2007. aastaks registrisse kantud maast ligikaudu 40% tagastatud (Maareformi statistika 2008).

Nimetatud ettekandest kuulnud info andiski selle bakalaureusetöö autorile tõuke teema edasiseks uurimiseks, leidmaks, mis põhjustab kahe poole vahelisi tülisusi.

Selleks leidis autor Eesti ajakirjanduse ja Internetifoorumites antud vihjete abil juhtumid, kus maaomanik oli väidetavalt mingil moel piiranud inimeste õigusaktidega tagatud ligipääsu loodusele, ning küsitles kõnealuseid maaomanikke leidmaks põhjused selliseks käitumiseks.

Autor lähtus küsitlemisel enda seatud hüpoteesidest, et:

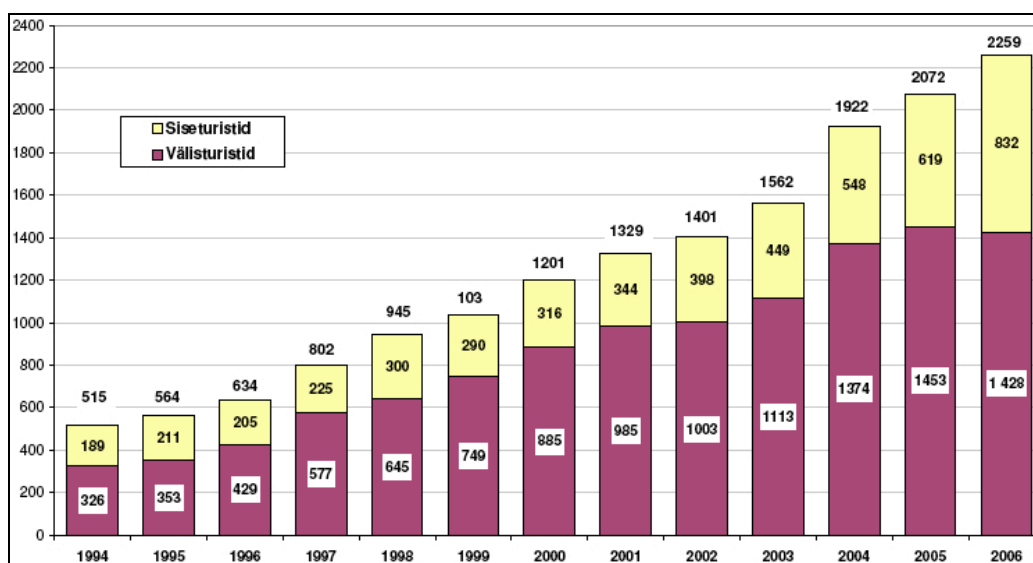
1. kõrvuti loodussäästliku mõtteviisiga matkajatega võimaldab igaüheõigus eraomandis maal viibida ka loodust ja maaomaniku vara kahjustavatel, pahatahtlike kavatsustega inimestel,
2. igaüheõigus võib olla maaomaniku jaoks koormav, kui tema omandisse kuuluv maa asub turismi seisukohast atraktiivses paigas,
3. piirangute seadmisel lähtuvad maaomanikud mitte loodussäästliku mõtteviisiga matkajatest, vaid neist, kelle tegevus maaomanikku kahjustab.

Loodetavasti on tehtud tööst kasu kommunikaatorile, kelle eesmärk on poolte vahel tekkivate konfliktide hulga vähendamine ja nende ennetamine, sest antud bakalaureusetöö püüab anda mõned sotsiaalturunduslikud soovitused olukorra parandamiseks.

1 Töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1 Ligipääs Eesti loodusele ja selle kasutamine puhkekohana

Eesti turism on viimase 15 aasta jooksul jõudsalt arenenud. Statistikaameti iga-aastased uuringud on näidanud, et näiteks Eesti majutusettevõtetes majutatud turistide arv on kasvanud 1994. aasta tasemelt 2006. aasta omani ligilähedaselt 4 korda (Eesti turismistatistika [2006]), kuid lisaks suurenenud mahule tuleb arvestada, et on laienenud ka võimalused, mil moel oma vaba aega veeta.

Joonis 1. Eesti majutusettevõtetes majutatud sise- ja välis turistid, tuhandetes (Eesti turismistatistika [2006])

Vaba aja veetmisel väljaspool oma maakonna piire, mida tegi eelmisel aastal EASi Turismiarenduskeskuse uuringu andmeil 2/3 Eesti elanikkonnast, on põhilisteks harrastusteks **looduses puhkamine** ning rahu ja vaikuse nautimine, looduslike vaatamisväärsustega tutvumine ning jalgsi matkamine, millest kõigi eelnimetatutega tegeles sihipäraselt ja aktiivselt 28% kogu elanikkonnast (Aktiivsed harrastused 2007). Kõik need tegevused eeldavad lahkumist tiheasustusega piirkonnast, kuid arvestades Eesti teedevõrgu tihedust ning suhteliselt head ligipääsu kõigile kohtadele - välja arvatud mõned soised alad - on vähetõenäoline, et neis paigus mõnd eramaaomanikku juba ees ei ole.

Rannaalade kui atraktiivsete elukeskkondade puhul on see probleem arvatavasti tõsisem, kui mujal, sest rand on atraktiivne mitte ainult kodukohana, vaid ka puhkepaigana inimeste jaoks,

kelle kodukoht on mujal. Inimesed, kelle tegevusala puutub oma iseloomu tõttu rannaalade täisehitamise/sulgemisse rohkem, kui teistel, tajuvad seda viimastest suurema probleemina.

Näiteks arvamusuuringus "Inimene ja keskkond 2007" paluti vastajail hinnata keskkonnaprobleemide aktuaalsust Eestis skaalal 1-10, kus 1 oli "selle probleemiga pole Eestis üldse muret" ja 10 "olukord on katastroofiline". Nende vastajate, kelle tegevusalaks oli märgitud õigus- ja korrakaitseorganid (eeldatav seos igäüheõigusega läbi seadusandluse tundmise) ja turism (eeldatav seos läbi vajaduse rannaalaid kasutada), hinnangud koondusid 8-10 vahemikku märgatavalt enam, kui teistel rühmadel, vastavalt 60% ja 82% selle rühma vastuste koguhulgast, samal ajal kui suuruselt järgmine näitaja oli 52% (Inimene ja keskkond 2007). Autor võib ainult arvata, et juhul, kui antud uuringus olnuks võimalik näidata, kui suurena tajuvad probleemi inimesed, kes hindavad end aktiivseks looduses puhkajaks/liikujaks, olnuks tulemused, võimalik, veel kõrgemadki.

Ligipääs looduslikele aladele ei ole ainult nende funktsionaalse, sihipärase kasutamise küsimus (näiteks marjade ja seente korjamiseks, kalameestele kalastamiseks, sportlastele treenimiseks), vaid ka laiem, üldise heaolutundega seotud problemaatika. Riigimetsa Majandamise Keskuse (edaspidi: RMK) üle-Eestilises uuringus nimetas kolmandik vastanutest metsa hingelise värskuse saamise paigana (Eestimaalaste keskkonnateadlikkus 2003); Eesti metsanduse arengukavaski (Eesti metsanduse 2002) on kirjas, et igäüheõigus, ligipääs looduslikele aladele, peab tagama metsa ühe olulisema sotsiaalsetest funktsioonidest: mets on suurele osale elanikkonnast peamine puhkevõimaluste pakkuja.

Pärast taasiseseisvumise perioodil vähenenud inimeste sidet looduslähedusega, ajal, kui toimus linnastumine ja loodusega seotud tegevuste vähenemine (Kaasik jt 1996), on loodusele ligipääsu tagamine aktiivse puhkuse suureneva osakaalu tõttu iseäranis tähtis, kui riigi eesmärgiks on hoida ja taastada keskkonnateadlikku ja -säästlikku mõtteviisi.

1.2 Igaüheõigus

1.2.1 Igaüheõiguse mõiste ja päritolu

Vastavalt Eesti keele sõnaraamatule (Eesti Keele 2006) on igaüheõigus (vahel kasutatakse ka *igameheõigus*, kuigi selline vorm kirjakeeles puudub) õigus liikuda loodus- ja kultuurmaastikul olenemata sellest, kellele maa kuulub.

Kaltenborni ja Haalandi andmeil pärinevad igaüheõiguse juured Põhjamaadest, kus see annab igale inimesele - kodakondsusest ja elukohast sõltumata - õiguse, teatud piirangutega, liikuda segamatult üle avalikus ja eraomandis olevate maade, mida ei kasutata põllumajanduslikul otstarbel, ning korjata marju, seeni ja kuivanud lõkkepuud (Kaltenborn & Haaland 2001).

Ajalooliselt toetas selline õigus nende inimeste vajadusi, kellel puudus maaomand, sest see võimaldas neil ühest kohast teise liikuda ja end loodussaaduste najal elatada, kui selline tegevus ei häirinud ega kahjustanud ümbritsevate elanike huve, ning kuigi igaüheõigust on Põhjamaades laialt tunnustatud keskajast alates, võeti see turismikeskse mõistena kasutusele alles 20. sajandil, kui hoogustus vabaõhupuhkuse viljelemine rekreatsiooni näol (Williams 2001).

Algselt tulenes igaüheõigus tavast. Tänapäeval on igaüheõigus Põhjamaades reguleeritud nii tavade (ehk kirjutamata õiguse) kui ka kodifitseeritud õigusega: õigusaktidesse kirja pandud normidega.

Norras on igaüheõiguse põhiväärtused ja -reeglid on kogutud ühte tervikteksti. 1957. aastal vastu võetud *Lov om friluftslivet'i* (Outdoor recreation 1957) esimeses paragrahvis, Akti ülesanne, on kirjas:² "*Selle akti ülesanne on kaitsta vabaõhupuhkuse loomulikku alust ning avalikku ligi- ja läbipääsu maakohtadele, nagu ka õigust seal aega veeta, jmt, et vabaõhupuhkuse kui tervisliku, keskkonnasõbraliku ja rahulolu loova vaba aja veetmise võimalused oleksid tagatud ja edendatud.*"

² Autori vabatõlge inglisekeelsest tekstist.

Norra tervikteksti näide on autori andmeil Euroopas ainulaadne³, sest mujal - kaasa arvatud Eestis - on igauheõigusesse puutuv regulatsioon pillutatud erinevate seaduste vahel.

1.2.2 Igauheõiguse õiguslik ja sotsiaalne regulatsioon Eestis

Eestis ei ole Norrale iseloomulikke küttide-korilaste kogukonda eksisteerinud ning seetõttu ei ole eksisteerinud ka laialdast igauheõigust, sest Eesti elanikud on olnud paikse, konkreetse talukohaga seotud eluviisiga (Adamson ja Valdmaa 1999).

Kuigi infomaterjalides võib olla kirjas, et "igauheõiguses sisalduvad soovitusel ja käsud lähtuvad eetilistest tõekspidamistest, mida on austanud juba meie esiisad" (Kiviselg 2005), on igauheõiguse eksisteerimine tavade näol Eesti puhul - vähemalt õiguslikus mõttes - vaieldav. Eesti riik on nii noor ja riigikorrad nii sagedasti muutunud (ainuüksi viimase sajandi jooksul kolm: Eesti esimene iseseisvusperiood, sellele järgnenud nõukogude okupatsioon ning teine iseseisvusperiood), et pikaajalised, väljakujunenud tavad, millele õiguslikult toetuda, puuduvad (Veinla 2008).⁴

Lihtsustatult öeldes toodi igauheõiguse mõiste Eestisse spetsialistide eestvedamisel tehnilise normina Williamsi nimetatud (Williams 2001) turismikeskses kontekstis, sest ajalooliselt ei ole igauheõiguse mõistet eesti keeles eksisteerinud.

Keskkonnaministeeriumi voldiku esialgse autori Ranniku enda sõnul (Ranniku 2008) hakati Eestis igauheõigusest kitsamas ringis rääkima 1970-ndate lõpul, kui rühm matkamisega tegelevaid inimesi (Ranniku ise on pika kogemusega matkagiid) otsis võimalusi matkajate ja maaomanike vaheliste tülide ärahoidmiseks. Kuulnud soomlastelt igauheõiguse olemasolust ning lugedes nende reeglite lühikirjeldus populaarteaduslikus ajakirjas, püüdis ta sarnased põhimõtted ka Eestis kasutamiseks sõnastada ning omariikluse tekkides avanes võimalus

³ Alates 2000. aastast kehtib Norra Lov om friluftslivet'ile sarnane õigusakt ka Suurbritannias (Countryside and Rights 2000), kuid erinevalt Norra näitest, kus igauheõigust on vaadeldud terviklikult (liikumine, telkimine, nõuete esitamine jm), reguleerib Suurbritannia seadusetekst ainult igauheõiguse kitsamat osa, ligi- ja läbipääsuõigust.

⁴ Näiteks kaldaalade puhul, millele oli nõukogude okupatsiooni ajal raskendatud ligipääs, on omandisüsteemi muutumine iseäranis tugevasti tunda; seda iseloomustab merekaldale püstitatud ehitistega seotud poleemika Eesti meedias.

nenne avaldamiseks Keskkonnaministeeriumi voldiku näol, sest Ranniku oli tollal ministeeriumi peainspektor.

Ta on autorile antud intervjuus tunnistanud, et ta leidis selle trükise olevat vajaliku seaduslünkade täitmiseks, sest õigusnormidest ei piisanud maaomanike ja loodushuviliste vahel tekkivate konfliktide lahendamiseks. Trükised avaldati **tava loomise** lootuses, et juhul, kui informatsioon piisavalt pika aja jooksul piisavalt suure hulga inimeste teadvusse jõuab, omandab see ka õiguslikus mõttes tava staatuse (Ranniku 2008).

See tähendab, et osa trükistes kirjeldatud reegleid (näiteks see, et ei tohi kõndida orasel või ei varisenud aeda piirdeks ei loeta) ei põhine autori andmeil seadustel, määrustel või muudel õigusaktidel, vaid esindavad trükiste autorite tõlgendust olemasolevast õigusest, kuigi sellele ei ole materjalides viidatud.

Praegu kehtib igäüheõigus Eestis väga piiratud hulgal. Selle ajaloolises tähenduses, kus igäüheõigus võimaldab kõrvalise isiku läbipääsu üle eramaa ka juhul, kui maaomanik ise seda ei soovi, eksisteerib igäüheõigus Eestis ainult kallasradadel (sest mujal saab maaomanik keelata võõraste ligipääsu oma maatükile selle piiride tähistamisega) ning teatud määral ka veekogude ja teede puhul (sest valitsusel on õigus need seadustega kehtestatud korras avalikuks kasutamiseks määrata).

Kui vaadata igäüheõigust laiemas, kõnekeelses⁵ tähenduses, kus sõnaga "igäüheõigus" tähistatakse reegleid, mis reguleerivad inimeste looduses liikumist, k.a. ligipääsu tähistamata eramaale, riigimetsale või avalikele teedele-veekogudele, on ka igäüheõiguse sisu traditsioonilisest lähenemisest laiemas ulatusega. Antud bakalaureusetöö keskendubki igäüheõigusele laiemas, kõnekeelses tähenduses.⁶

⁵ Hinnates Interneti ja ajakirjanduse kaudu levivate tekstide sisu, samuti Keskkonnaministeeriumi toetusel trükitud infomaterjale.

⁶ Sõna "igäüheõigus" on jõudnud Eestisse alles viimaste aastate jooksul: Eesti keele sõnaraamatusse 2006. aastal (Erelt jt 2006, toim) ning autori andmeil kõige varasemasse kirjalikku allikasse 1996. aastal (Ranniku 1996).

Õiguslikus mõttes jõudis igauheõigus Eestisse alles koos asjaõigusseaduse vastuvõtmisega 1993. aastal (selles oli muuhulgas reguleeritud näiteks kallasraja olemasolu), hiljem lisandus sätted metsa-, vee-, kalapüügi- ja muude seadustega.⁷

Põhjuseks, mis antud valdkond Eestis niivõrd vähesel määral süstematiseeritud on, võib arvata riigi noorust: 1990-ndatel aastatel, kui uute seaduste vastuvõtmine oli vajalik peaaegu kõigis eluvaldkondades, võis keskkonnaõigus olla võrdlemisi vähetähtis sotsiaaltagatise, omandisuhteid, karistusõigust ja muud igapäevaelu reguleerivate õigusaktide kõrval. Sama põhjus, võib arvata, on nende sätete mitmeti tõlgendatavuse taga.

Kuna kõigi asjassepuutuvate sätete loetlemine muudaks töö liiga tehniliseks, annab autor kokkuvõtliku ülevaate järgneva tabeli abil.⁸

	Normi lühikirjeldus	Peamised (tõlgendamise) probleemid
Liikumine riigi- ja eramaal <i>Kui eramaa omanik on krundi piiranud või tähistatud, tähendab see automaatselt, et kõrvaliste isikute juurdepääs on võimalik ainult omaniku loal.</i>		
Riigimaa	Üldjuhul piirangud puuduvad.	
Tähistamata ja piiramata eramaa	Lubatud viibida päikesetõusust päikeseloojanguni.	<ul style="list-style-type: none"> • Viibimise mõiste on selgitamata. <i>Nt kas pikniku pidamine on viibimine?</i> • Öisel ajal võib looduses viibida ainult juhul, kui tegu on riigimaaga.
Tähistatud või piiratud eramaa	Lubatud viibida ainult omaniku loal.	<ul style="list-style-type: none"> • Tähistuse ja piirde mõiste on selgitamata. <i>Nt kas põõsaste rida on piire?</i>
Teede kasutamine <i>Teedele eramaal viibimise sätted ei laiene.</i>		
Avalik või avalikult kasutatav tee	Üldjuhul piirangud puuduvad, kui pole reguleeritud teisiti.	<ul style="list-style-type: none"> • Keeruline praktiliselt eristada erateed avalikust teest, kui puudub vastav tähis.
Eratee	Kasutamiseks vajalik teeomaniku	<ul style="list-style-type: none"> • Koomiline olukord: kui eratee on tähistatud, aga maa selle kõrval mitte, võib kõrvaline isik

⁷ Sõna "igauheõigus" seadustest ei leia, sest selle sisu on õiguslikult defineerimata. See tähendab, et ka need sätted, mis sisu poolest reguleerivad igauheõigusi, ei ole seadustest sõna "igauheõigus" kaudu leitavad: normide leidmiseks tuleb tunda nende sisu ja vajadusel tõenäolist asukohta õigusaktide süsteemis, sest sätted ei ole kogutud ei tervikteksti ega muul moel süstematiseeritud (näiteks kindlate peatükkide kaupa), vaid asuvad erinevate seaduste erinevates peatükkides.

⁸ Detailsema informatsiooni soovijatel on võimalik tutvuda autori bakalaureusetöoga "Igauheõigus keskkonnaõiguses" (Kupinskaja 2008) (kaitsmine toimub juunis 2008, pärast käesoleva töö kaitsmist).

	luba.	seaduse mõttes tee kõrval edasi liikuda.
Veekogude kasutamine		
Avalik veekogu või avalikult kasutatav veekogu	Lubatud on veevõtt, suplemine, veel ja jää liikumine ning lihtkäsiõngega kalapüük; kaldaomanikul kohustus neid tegevusi mitte takistada.	<ul style="list-style-type: none"> • Kuna avalikult kasutatavate veekogude nimekirja kuulub ligi 1000 veekogu (ka eravalduses veekogusid), peavad kaldaomanikud arvestama veekogude kasutamise piirangutega, mis on - eramaaga võrreldes - laia ulatusega.
Eraveekogu, mis ei ole avalikuks kasut.-ks	Kasutamiseks vajalik omaniku luba.	
Kallasrada		
<i>Kallasrajal tohib viibida ööpäevaringselt kaldaomaniku soovist sõltumata.</i>		
Laevatatav veekogu	Kallasraja laius 10 meetrit, kõrgvee ajal 2 m.	<ul style="list-style-type: none"> • Viibimise mõiste on selgitamata. • Kõrgvee ajal "vaba ja takistamatu" läbipääs selgitamata. <i>Nt kas läbipääs tähendab ketsides kuiva jalaga kõndimist või eeldab kummikuid?</i>
Muu av. kasutatav veekogu	Kallasraja laius 4 meetrit, kõrgvee ajal 2 m.	
Metsasaaduste korjamine		
Avalik mets	Piirangud üldjuhul puuduvad.	
Tähistamata ja piiramata eramets	Korjamine lubatud, kui see ei tekita omanikule ülemäärast kahju.	<ul style="list-style-type: none"> • Ülemäärase kahju mõiste selgitamata.
Tähistatud või piiratud eramets	Korjamiseks vajalik omaniku luba.	<ul style="list-style-type: none"> • Vt liikumine riigi- ja eramaal.
Muu		
Telkimine	Tähistatud erametsas ainult omaniku loal, tähistamata metsas ainult ettenähtud kohtades.	<ul style="list-style-type: none"> • Telkimise mõiste selgitamata. <i>Nt kas ilma telgita, magamiskotis ööbimine, on telkimine?</i>
Koeraga metsas liikumine	Koer peab olema lõastatud.	

Tabel 1. Ülevaade looduses liikumise reeglitest, mis on tagatud Eesti õigusaktidega (Kupinskaja 2008).

Kokkuvõttes saab öelda, et kuigi esmapilgul võib õiguslik regulatsioon tunduda piisavalt laiana, on see väga üldsõnaline ja lünklik ega võimalda looduses aktiivselt liikuva inimese jaoks tekkivate praktilise väärtusega küsimuste selgitamist ilma ametiisiku või professionaali abita. Mis aga puutub õigusnormide lahtiseletamisse eelnimetet infovoldikute näitel, siis maaomanike ja matkajate vahel tekkivate konfliktide lahendamisel võib neist materjalidest veel kasu olla, Keskkonnainspeksioon aga, kelle pädevusse kuulub järelevalve igapäevase tegevusega seotud küsimuste üle (näiteks kallasrada), saab oma tegevuses lähtuda ainult kehtivast õigusest, mitte aga tavadest (Türbsal-Trolla 2008).

Veinla sõnul on käesoleval hetkel väljatöötamisel keskkonnaseadustiku üldosa seadus, mis hakkab arvatavasti igäüheõigust senisest enam reguleerima (Veinla 2008). Kahjuks kuulub antud seadustiku kontseptsioon avalikustamisele napilt pärast antud bakalaureusetöö esitamise tähtaega, sest praegu puudub justiitsministeeriumi andmeil selle asutusevälise levitamise õigus (Eesmaa 2008), mille tõttu pole võimalik vaadelda antud bakalaureusetöös valdkonna tulevikus oodatavaid muudatusi.

1.2.3 Igäüheõiguse kajastamine Eesti lehtedes ja ajakirjades

Autori andmeil on artikleid, mis kajastavad (muuhulgas) igäüheõigust, Eesti lehtedes ja päevalehtedes ilmunud viimase 8 aasta⁹ jooksul kõigest 14. Siinkohal peab autor silmas artikleid, mille sisus või pealkirjas esineb sõna "igäüheõigus" või selle erinevad käänded.

Artikleid, mis oma sisu poolest kirjeldasid looduses liikumise õigusi, ent jätsid viitamata igäüheõigusele kui mõistele, autor ei analüüsinud, sest need ei olnud antud töö seisukohast olulised: fookuses ei olnud mitte looduses liikumise õigused üldiselt, vaid igäüheõigus või selle kujutamine (k.a. juhul, kui igäüheõiguse mõiste alla koondati looduses liikumise õigused üldiselt).

Artiklid jagunesid sisu pooleks kahte rühma: 1) informatiivse sisuga artiklid, mille põhiohk oli Keskkonnaministeeriumi voldikutel põhineva info edasiandmine (enamuses sõna-sõnalt) ning 2) artiklid, mis kirjeldasid lisaks looduses liikumise reeglitele ka vastuoludest, mis selle õiguse kasutamisel tekivad, või igäüheõiguse normide mitmetitõlgendatavusest.

⁹ Kuna esimene igäüheõiguse teemaline artikkel ilmus autori andmeil 1999. aastal (Ranniku 1999) ning see oli sisu poolest Keskkonnaministeeriumi voldiku informatsiooni selgitamine Ranniku enda poolt, vaatles autor alates 2000. aastast ilmunud artikleid. Kõik vaadeldud artiklid pärinevad veebiväljaannetest, sest kõik allikad, milles autor pidas igäüheõiguse mainimist tõenäoliseks, on kogu vaadeldava perioodi ulatuses Internetis kättesaadavad. (Kuna kogu Eesti ajakirjanduse analüüs vaadeldava perioodi ulatuses olnuks liialt töömahukas, on võimalik, et mõni artikkel on jäänud märkamata, kuid autori arvates on vähetõenäoline, et need töösse märkimisväärseid muudatusi tooksid.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Eesti Loodus				2				
Eesti Päevaleht					1			
Lääne Elu			1					
SL Õhtuleht	1		1		1	1		2
Valgamaalane & Virumaa Teataja						1		1
Äripäev	1							
Kokku	2		2	2	2	2		3

Tabel 2. Analüüsitud artiklite arv aastate lõikes.

Autor analüüsis nimetatud artikleid eesmärgiga leida, mil määral kattuvad ajakirjanduses kirjeldatud õigused ja kohustused tegeliku õigusliku regulatsiooniga. Uurimisega alustamisel lähtus töö autor hüpoteesist, et vastuolusid võib ilmned märkimisväärsel tasemel, kuna õiguslik regulatsioon on lünklik ja Rannikuga tehtud intervjuust nähtus, et esialgsete materjalide koostamisel 1990-ndate lõpus toetuti suuresti Põhjamaade kogemusele, ajakirjanduses ilmunud artiklid aga lähtusid avaldatud materjalides antud informatsioonist.

Uurimisprotsessi käigus selgus aga, et esialgne hüpotees ei vastanud tõele määral, mida autor eeldas, sest napi õigusliku regulatsiooni tõttu - olukorras, kus sätted võivad olla mitmel erineval moel tõlgendatavad ning kohtupraktika veel puudub - oli ka vastuolude tuvastamine raskendatud, sest esialgsel vaatlusel silma jäänud vastuolude puhul võis pikemal analüüsimisel olla tegu tõlgendamiserinevustega.

Kuigi ajakirjanduses ilmunud artiklite koguarv, 14, on liiga napp, et teha vettpidavaid järeldusi, on näha, et igapäheõigusest kirjutamine on toimunud viimase 8 aasta jooksul hooti suurema arvu artiklite koondumisega 2002.-2005. a vahemikku. Autori arvates viitavad sellised märgid probleemide teravustumisele antud ajavahemikus, arvatavasti seoses Eesti elanike sissetulekute kiire kasvuga, mis väljendus reisimise märgatavas suurenemises (Eesti turismistatistika [2006]) ning selle võrra suuremas tõenäosuses huvide pörkumiseks.

Etteaimatult ei esinenud artiklites ühtset arusaama sellest, mida igapäheõigus endast kujutab. Mõnel juhul oli seletus ligilähedane praegusele Eesti keele sõnaraamatu antud definitsioonile, kusjuures artiklite avaldamise hetkel ei olnud sõnaraamatu seletust veel olemaski.

"Igapäheõigus tähendab lihtsalt väljendatuna iga inimese õigust võrdselt teistega pääseda ligi loodusväärtustele, olenemata maa omandist." (Onemar 2002)

"Igaüheõigus tähendab, et igaüks võib looduses või kultuurmaastikus ringi liikuda [...] olgu maa kas kellegi eraomanduses või ühiskondlikus kasutuses." (Tartes 2003)

"Igaüheõigus annab igale inimesele loa nautida loodust meelepärasel viisil [...] olenemata maa omandist." (Kiviselg 2004)

Suuremal osal juhtudest esitleti aga igaüheõigust kui looduses liikumise normide kogumit, antud bakalaureusetöös vaatluse alla võetud igaüheõiguse kõnekeelset tähendust.

"Õigusi ja kohustusi, mis seob inimest loodusega, nimetatakse igaüheõiguseks." ([autor teadmata] 2002, Lääne Elu)

"Headele tavadele ja seadustele tuginev igaüheõigus reguleerib inimese suhteid loodusega, sisaldades ka igale matkajale olulist teavet." (Maimik 2000)

"Igaüheõigus tähendab eetilisi tõekspidamisi, mida looduses liikumisel on austatud põlvest põlve." (Hansen 2002)

Mitmel juhul kirjeldati igaüheõigust - mis on oma iseloomult lihtsalt koondnimetus normidele - samas lausekonstruktsioonis kui seadusi; samas kui see, mis lubab või ei luba üht või teist tegevust, ei ole siiski igaüheõigus, vaid norm: õigusakt või tava.

"**Igaüheõigus ei luba** aga silduda eraomaniku paadisillale. [...] **Igaüheõigus ütleb selgelt**, et väljaspool avalikke teid mootorsõidukitega liikuda ei tohi." (Jürgens 2007)

"**Igaühe õigus lubab**: peatuda ja ööbida matkaonnides ning telkimiskohtades" (Hansen 2005)

"**Igaüheõigus ei luba** mootorsõidukitega (välja arvatud eritalituse sõidukitega) liigelda mujal kui avalikel teedel." (Steinberg 2007)

"**Igaühe õiguses nimetatakse** muu hulgas, et [...]" (Alvela 2000)

Autori arvates võib selline õigusaktidele ja tavadele põhinevate reeglite üksteisest eristamata jätmine põhjustada omakorda konflikte, sest igaüheõiguse kasutaja võib arvata, et mõlemad normid on selgelt reguleeritud, samal ajal kui tegelikkuses on tavanorm mitmeti tõlgendatav ja antud hetkel, võimalik, ka õiguslikult mittesiduv.

Kuigi artiklid kirjutasid igaüheõiguse tuginemisest tavadele, ei olnud ühelgi juhul märgitud nende tavade vaieldavust õiguslikus mõttes. See on autori arvates osaliselt seletatav sellega, et kehtiva õigusega reguleerimata jäetud normide puhul on tegu olukordadega, kus potentsiaalne kahju on võrdlemisi väike (näiteks matkaja poolt tallatud hein, kui ta liigub üle heinamaa - õigusaktides ei ole otseselt reguleeritud, kas heinamaal võib või ei tohi liikuda) ja tülküsimused ei jõua arvatavasti ei meediasse ega Keskkonnainspektsiooni, mille tõttu on puudunud põhjus avalikkuse tähelepanu sellele suunamiseks.

Ühelgi juhul ei olnud tegemist artikliga, mis tutvustaks ainult kehtivale õigusele põhinevaid norme, sest kõigis artiklites esines suuremal või vähemal määral nende reeglite, mis on õiguslikult detailselt reguleerimata, tutvustusi. Seetõttu ei tõusnud autori arvates ühelgi juhul esile normide sisemine hierarhia: et õiguslikus mõttes on kõige prioriteetsem maaomaniku õigus võõraste viibimine tähiste-piirete abil keelata (põhiseadusega kaitstav omandiõigus) ning alles seejärel tulevad erandid, millistel tingimustel eramaal viibimine lubatud on.

Igaüheõiguse tutvustamine läbi informatiivse sisuga artiklite, kus tekst koosneb üksteise järel esitatud reeglitest¹⁰, loob autori arvates olukorra, kus igaüheõigus tähendab inimeste jaoks analoogselt trigonomeetriliste valemitega päheõpitavat reeglite kogumit (mis ununevad autori enda kogemuse põhjal ligikaudu 2 nädalat pärast viimast kasutamist), mitte aga tunnetuslikku, põhiväärtustest tuletatavat käitumisjuhist.

1.3 Igaüheõigus sotsiaalse turunduse kontekstis

Meediatekstidest ja looduses aktiivselt liikuvate inimeste arvamusel (toetudes Internetifoorumites arutatud küsimustele) nähtub, et igaüheõiguses on tunnetatavad kahe rühma, maaomanike ja looduses liikujate, vahelised pinged. Sotsiaalselt soovitud olukord, kus maaomanikud ja looduses liikujad arvestavad üksteise vajaduste ja õigustega ning leiavad huvide põrkumise korral mõlemaid rahuldava kompromissvariandi, on erinev sellest, milline on tegelik elu.

Autor lähtus töö algusjärgus, uurimisküsimuse püstitamisel hüpoteesisest, et maaomanikud ei ole teadlikud looduses liikuvate inimeste õigustest ning probleemi lahendamiseks on vajalik saavutada teadlikkuse tõus kehtivatest õigusnormidest ning maaomanikele seatud piirangutest. Töö edenedes (kui ilmnes igaüheõigusega seotud regulatsiooni mitmetitõlgendatavus ja lünklikkus) selgus aga, et küsimus ei ole niivõrd teadlikkuse tõstmises, kuivõrd hoiakute muutmises.

¹⁰ Iseloomulik näide: "Ei ole lubatud liikuda külvil, orasel, viljas, istandikus ja mesilas. Tarastatud või liikumist keelava tähistusega eramaal pead omanikult luba küsima. Eramaa tähistatakse märkide, siltide, kirjade jms omaniku valitud vahenditega. Lihtsat karjaaeda või varisenud aeda piirdeks ei loeta. Riigile või omavalitsusele kuuluval veekogul on igaühele kasutamiseks avatud vähemalt 4 m laiused kallasrajad. Ka suurvee ajal peab inimene kallasrajal vabalt läbi pääsema." (Kiviselg 2005)

Kuna sotsiaalsel turundusel kasutatakse üldjuhul soovitud käitumise, hoiakute vm saavutamisel, on oluline kaaluda antud valdkonna lahendamise võimalusi sotsiaalturunduslikust aspektist vaatamata sellele, et igapäevaelus ei kuulu otseselt sotsiaalse turunduse enim analüüsitud küsimuste - terviseedendus, sotsiaalne areng, jätkusuutlik keskkonnahoid - alla. Selleks on vaja analüüsida sihtrühmade, antud töö puhul siis maaomanike, hoiakute põhjuseid.

Kui maaomanike hoiakud, mis ei vasta praegusel hetkel soovitud sotsiaalsele olukorrale, muutuksid vabatahtlikult - st mitte sunni või ajutise boonuse tõukel - sotsiaalselt soovitud suunas parandaks see Andreaseni antud sotsiaalse turunduse definitsiooni¹¹ valguses ühiskonna tervikuna heaolu, sest sellisel moel paraneks elanike ligipääs looduse kui puhkamist võimaldava keskkonna juurde, mille tähtsusest oli juttu töö 1.1 peatükis.

Seni on sotsiaalturundus Eestis Kiiseli arvates realiseerunud peamiselt reklaamilise vormi kaudu, näiteks narkomaania ja HIV-i ennetuskampaaniad, "Eelista eestimaist", Tallinna Lastehaigla Toetusfondi reklaamid jt, kuigi üha rohkem tähelepanu on pööratud ka turundusvõtete integreeritusele, näiteks naabrivalve ja helkurite kasutamise puhul (Kiisel 2002). Ka igapäevaelusega seotud informatsiooni viimisel asjaosaliste sihtrühmadeni võib märgata, et turundusvõtete integreeritus on jäänud tahaplaanile ning tähelepanu on pööratud ühekülgetele, korduvatele võtetele.

Kuigi Keskkonnaministeeriumi voldikud, telkimise tingimusi selgitavad RMK infotahvlid Eesti metsades, aga ka erinevad Keskkonnaministeeriumi materjalidele tuginevad õpetustekstid vastavad Rogersi seatud tingimustele sotsiaalse turunduse tunnuste kohta, levitades mittetulunduslikke tooteid-teenuseid (Rogers 1995), on need sisu poolest väga sarnased. Keskkonnaministeeriumi voldikud, mida on nüüdseks trükitud neljal korral, on uuenenud peamiselt sisu kaasajastamise osas, mitte aga vaatenurga laiendamise või põhjalikumate selgituste andmise näol; ajakirjanduses ilmunud artiklid (nagu kirjeldatud peatükis 1.2.3) on seda joont järginud.

¹¹ "Sotsiaalne turundus on turundusvõtete kasutamine analüüsima, planeerimaks, teostamaks ja hindamaks programme, mis on loodud eesmärgiga muuta sihtrühma vabatahtlikku käitumist, et parandada nende isiklikku ja ka ühiskonna tervikuna heaolu" Autori vabatõlge inglisekeelsest tekstist (Andreasen 1995)

Autor ei ole teadlik, et antud valdkonnas oleks kasutatud mitte-tekstilisi turundusvõtteid, kui välja arvata suust-suhu leviv informatsioon, mis on oma olemuselt mitteformaalne ja tekkelt loomulik (informatsiooni algallika poolt kontrollimatu), kuid seda ei saa õigusliku regulatsiooni hägususe valguses ka kellelegi ette heita, sest seni, kuni pole arenenud igapäevase regulatsioon, puudub ju tegelikult, **mida** levitada.

Kuna maaomanike ja looduses liikujate tüliküsimused eksisteerivad õigusliku regulatsiooni hägususe kiuste ning vajavad lahendamist ka juhul, kui õigusaktide muutmine kaua aega võtab, peitub selles väljund diskussiooniks igapäevase olemuse üle teise nurga alt: selgitades pooltele, et nende õigused ja kohustused on mitmetiõlgendatavad ning rõhutades vajadust üksteisega arvestava käitumise järele.

2 Uurimisküsimused ja -metoodika

Selle bakalaureusetöö peamiseks eesmärgiks oli uurida, missugused on põhjused maaomanike ja looduses liikuvate inimeste vahel tekkivateks tülideks kohtades, kus maaomanikud on autorile teadaolevatel andmeil piiranud kõrvaliste isikute juurdepääsuõigusi, mis on tagatud õigusaktidega. Selleks tutvus töö autor igauheõiguse regulatsiooniga ning otsis Interneti abil juhtumeid, kus tülid on tekkinud, et intervjuuerida kõnealuseid maaomanikke. Uurimist raskendas asjaolu, et igauheõigus on Eestis väga vähesel määral uuritud valdkond ning materjalid, millele toetuda, peaaegu puudusid.

Autorile teadaolevail andmeil ei ole Eestis ühtegi igauheõiguse teemalist bakalaureuse-, magistri- või doktoritööd, samuti ühtegi teadusartiklit või uurimistööd. Kättesaadavad materjalid koosnesid peamiselt populaarteaduslikest artiklitest Eesti ajakirjanduses, millest suurem osa viitas Keskkonnaministeeriumi infovoldikule, ning nimetat voldiku erinevad trükid, millest ükski ei viidanud asjaolule, et suur osa kirjeldatud reegleid ei põhine kehtival õigusel, vaid selle tõlgendamisel - asjaolu, mida autor ei osanud tööd alustades aimata, kuna eeldas, et ministeeriumipoolsed materjalid põhinevad kehtival, kirjutatud õigusel. Isegi sellise alusinformatsiooni nagu igauheõiguse ajaloo leidmiseks ei olnud kasutada ühtegi kirjalikku allikat ning tuli leida inimesi, kelle kaudu antud valdkond Eestis arenenud on, et neid intervjuuerida.

Seetõttu tuli ajanappuse tõttu uurimissubjektide intervjuudega alustada ajal, kui igauheõigusega seotud problemaatika lõpuni avamata oli, mille tõttu kannatas tehtud intervjuude kvaliteet, kuna autor ei osanud esitada küsimusi, mida ta samu intervjuusid hiljem läbi viies esitanud oleks.

2.1 Uurimisküsimused

Uurimisküsimuste täpne sõnastamine toimus pärast proovi-intervjuude läbiviimist kahe hiljem intervjueeritud uurimissubjekti naabritega. Proovi-intervjuude eesmärk oli ühest küljest katsetada, milline on suhtumine intervjuerijasse, kui uurimise all on võrdlemisi tundlikud olukorrad (mitmel juhul ka ajakirjanduses eelnevalt kritiseeritud), teisest küljest aga kaardistada, millised autori poolt ette aimamata põhjused tülide tekkimise taga olla võivad.

Selle põhjal koostatud uurimisküsimused (intervjuu kava on lisatud antud töö lisas) olid järgmised:

1. Milline on maaomaniku suhe oma maaga: kas ta on seal sündinud, kasvanud, hilisemas elujärgus omandanud vm.
2. Mil määral võõrad isikud maaomaniku maal liiguvad ja milleks seda kasutavad.
3. Millised konfliktid on tekkinud maaomaniku ja võõra isiku vahel ning kuidas need on lahenenud.
4. Mil määral ja kuidas on maaomanik võõraste liikumist takistanud, kas ta on piirangute seadmise õigust kontrollinud ning mil määral seatud piirangud võõraste liikumist muutnud on.

2.2 Uurimismetoodika

Leidmaks juhtumeid, kus maaomanikud kõrvaliste isikute igapäevase õigust piiranud on, kasutas töö autor otsingut Google'i ja Eesti päevalehtede otsingusüsteemides, pöördus abi saamiseks Eesti Matkaliidu presidendi Levo Tohva (kes esines mõned kuud varem peetud matkajuhtide kokkutulekul samasisulise ettekandega) ning samuti mõnede Internetifoorumite¹² kasutajate poole üleskutsega, mille terviktekst on antud töö lisas.

Efektiivseimaks juhtumite leidmise viisiks osutus pöördumine Internetifoorumite kasutajate poole, sest kolme foorumi peale kokku anti autorile kokku 13 vihjet (neist 8 avalikult foorumi kaudu ja 5 isiklikult, e-posti abil), millest oli omakorda abi nii Google'i kui ka päevalehtede otsingusüsteemides, sest eelnevalt kasutatud märksõnade ("kallasrada", "kuri maaomanik", "maaomanik", "matkaja", "telkimine" ja nende erinevad käänded) ringi sai laiendada konkreetse kohanimega.

¹² 1) www.trip.ee, Eesti suurim reisifoorum (Kupinskaja 2008A), 2) www.geopeitus.ee, geopeituse ehk GPSi abil mängitava üle-Eestilise orienteerumismänguga tegelejaid koondav veebileht (Kupinskaja 2008B) ja 3) looduspilt.ee, Eesti suurim loodusfotograafia fotopank Internetis ning loodusfotograafe koondav veebileht (Kupinskaja 2008C).

Kümmekonnast loetletud meetoditega leitud juhtumist õnnestus intervjuuerida 6 asjaosalist maaomanikku. Ülejäänud juhtumitel 1) ei õnnestunud konkreetset kinnistut ja maaomanikku identifitseerida¹³, 2) ei õnnestunud maaomanikuga ühendust saada, kuna teda ei olnud või 3) selgus kohapeal, et vihjes või artiklis nimetatud probleem kas puudub või on juba lahendatud.

Lähtuvalt töö iseloomust ei olnud võimalik valimit enda äranägemise järgi, näiteks parema representatiivsuse huvides, muuta, sest leitud juhtumitega tuli leppida "*nii, nagu on*": juhtumite koguhulk oli nii napp (osa intervjuudest osutus töö jaoks mittesobivaks eelmises lõigus nimetatud põhjusel), et seoses uuritava teema suhtelise tundlikkusega ei olnud tõenäoline leida piisavalt lühikese aja jooksul piisavalt palju juhtumeid, et nende seas omakorda valikut teha.

Viie omaniku puhul on tegu maaomanikega, kelle territooriumil väidetavad rikkumised aset leidsid, ühel juhul aga matkakorraldajaga, kellega läbi viidud intervjuu töösse kaasamise otsus sai tehtud analüüsi etapil. Nimelt on antud matkakorraldaja tegevus ühest küljest põhjendanud lähedalasuva kinnistu omaniku piirangud, teisest küljest aga avab teise poole selgitused konflikti olemuse kohta.

Kuna töö iseloomust lähtuvalt puudus võimalus maaomanikega intervjuud eelnevalt kokku leppida, küsis autor nõusolekut intervjuerimiseks vahetult maaomaniku territooriumile või koduukse taha jõudes. Üllataval kombel keeldus intervjuu andmisest ainult üks küsitletutest, ülejäänud olid selgituste andmisega nõus, kuigi teatud juhtudel ainult pikema veenmise peale. Varasemalt ajakirjanduses kajastatud juhtumite puhul küsisid intervjueritavad mitmel korral kinnitust, et küsitaja ei ole ajakirjanik ega kavatse saadud informatsiooni ajakirjanduse vahendusel kasutada, viidates eelnevale kogemusele, kus nende sõnu või konflikti olemust ebatõeselt kajastatud on.

Seetõttu on autor lisaks küsitletavate isikuandmetele varjanud antud töös ka juhtumite asukohad (isegi maakonna täpsusega), kuna need ei olnud analüüsi seisukohast vaadates olulise tähtsusega ning võivad kahjustada vastanute õigust anonüümsusele. Samal põhjusel puuduvad tööst illustreerivad fotod.

¹³ See oli iseloomulik just Internetifoorumite kaudu antud vihjetele, sest mitmel juhul oli vihje antud küla, jõe vm laiema ulatusega koha täpsusega, samal ajal kui ajakirjanduses nimetatud juhtumid olid võrdlemisi detailsed.

Intervjueeritavate iseloomustus on näha allolevas tabelis.

	Vastaja nimetus	Vastaja lühikirjeldus ja suhe maatükiga	Maatüki lühikirjeldus ja põhiprobleemide olemus
1	Veskiomanik jõekaldal	Mees, vanus 60-70, omandisuhe 10-15 aastat (tagastatud sünnikodu).	Atraktiivne muinsuskaitse alune objekt, veski, ja omaniku kodu tihedalt kanuutatava jõe kaldal. Suletud kallasrada ja suletud ligipääs veskile.
2	Taraomanik kõrgel jõekaldal	Naine, vanus 50-60, omandisuhe 10-15 aastat (paigaga seotud umbes 20 aastat).	Omaniku kodu tihedalt kanuutatava jõe kaldal. Raskesti ligipääsetav (tarastatud), kuid läbitav kallasrada.
3	Paadikanaliomanik jõekaldal	Mees, vanus 30-40, omandisuhe 5-10 aastat (eelnev side maaga puudub).	Omaniku kodu laevatatava jõe kaldal, mida läbib tihedalt kasutatav matkarada. Jökke suubub paadikanal, millel puudub purre.
4	Suvilaomanik järvekaldal ¹⁴	Naine, vanus 30-40, omandisuhe 5-10 aastat (eelnev side maaga puudub).	Omaniku suvekodu suure järve kaldal, eemal asustusest. Ebasoosiv suhtumine kallasraja kasutajatesse.
5	Sadamavaht ¹⁵	Mees, vanus 70-80, töösuhe alla 1 aasta.	Atraktiivne sadamakai koos kalakasvatusega, looduskaitsealal. Ebasoosiv suhtumine kallasraja kasutajatesse.
6	Matkakorraldaja	Mees, vanus 40-50, rentnikusuhe 5-10 aastat (eelnev side maaga puudub).	Turismitalu tihedalt kanuutatava jõe kaldal. Mõnede lähedalasuvate maaomanike häirimine turismitegevusega, nimetatud kui üht kallasraja sulgemise põhjusti.

Tabel 3. Intervjueeritavate iseloomustus.

¹⁴ Suvikoduomanik järvekaldal oli nõus intervjuud ja selgitusi andma, samuti neid töös kasutada andma, kuid ei nõustunud vestluse salvestamisega diktofonile. Seetõttu antud intervjuu transkriptsioon puudub. Kuna vestlus sai sellegipoolest kohapeal märksõnadega üles kirjutatud, otsustasin seda kasutada, sest see andis juhtumi iseloomu tõttu töö seisukohast väärtuslikku infot.

¹⁵ Osa sadamavahti antud selgitustest kõlasid enne diktofoni töölepaneku lubamist ning said autori poolt märksõnadena kirja pandud (seega transkriptsioonis puuduvad), kuid on töös sellele vaatamata kasutusel.

3 Uurimistulemused

Kuna kõigi intervjuude puhul lähtus autor küsitluskavast ja suuremal osal ajast õnnestus sellest ka kinni pidada, oli intervjuude kodeerimine võrdlemisi lihtne, sest tulemuste kokkuvõtmine oli võimalik uurimisküsimuste järjekorras: tuli võtta ette uurimisküsimus, kõrvutada respondentide vastused ning teha kokkuvõte. Seetõttu on ka allolevad peatükid struktureeritud uurimisküsimustest lähtuvalt ning vaatlevad uurimisküsimusest kitsamat osa ainult juhul, kui see oli vajalik vastuste detailsuse tõttu.

3.1 Omanike üldiseloostus ja suhe maaga

Intervjueeritavad esindasid erinevaid omandisuhteid maaga. Oli nii sünnikodu (veskiomanik), varasema sidemega paika ostetud kodu (taraomanik), võõrasse asumisse ostetud kodu (paadikanaliomanik), suvilakoht (suvilaomanik) kui ka rentnik (matkakorraldaja), samal ajal kui sadamavaht esindas eraõiguslikku juriidilist isikut. Kõigi küsitletute puhul oli tegemist isikutega, kellele kuuluv maa asus mingisuguse veekogu kaldaalal.

Elamiseks kasutatavat maatükki konstrueeriti kohana, mis peab võimaldama omanikule privaatsust. Enimnimetatud märksõnad olid rahu, vaikus ja turvalisus. Näiteks suvilaomaniku jaoks tähendas suure järve kaldal asuv elamu võimalust saunast segamatult alasti ujuma joosta, teiste jaoks aga eelkõige segamatu iseolemise võimalust.

Veskiomanik: "Meil on vaja oma maja rahu, meil on siin meie õu, ja siin me elame, siin me tahame rahu saada [...] Kes tahab oma magamistoas inimesi, kes sealt läbi käivad? Kes tahab seda? [...] Ja seda me ei taha, et meie akna eest käivad võõrad läbi. Me ei saagi uksi lahti hoida! Me ei saagi uksi lahti hoida."

Taraomanik: "[...] nad tahavad seal heas usus elada. Aga mitte matkajatega koos elada. Hommikul sa tuled ülesse, tuled öökitlis välja, noh, nad tõmbavad suitsu seal... Tõmbab suitsu ära: üks tuleb küsib, teine tuleb küsib. Igaüks arvab, et tema on see ainukene küsija, aga tegelikult neid on sadasid päevas!"

Intervjueeritavate väike koguarv ei võimaldanud tõmmata paralleele selle vahel, kui kauaaegne on omanike suhe maaga ja mil määral nad oma õigust omandi vabale ja

piiranguteta kasutamisele rõhutavad¹⁶, küll aga andsid teistest pikemaid õigustavaid seletusi maaomanikud, kelle juhtumeid oli eelnevalt ajakirjanduses kajastatud (tara-, paadikanali-, veskiomanik ja matkakorraldaja), samal ajal kui omanikud, kelle tegevusest autor Internetis antud vihjete abil teada sai (suvilaomanik ja sadamavaht), ei näinud arvatavasti vajadust oma tegevust nii põhjalikult õigustada.

Kahe ajakirjanduses enim kritiseeritud juhtumi (tara- ja veskiomanik) puhul näitasid küsitletavat oma väidete kinnitamiseks ohtralt kirjalikke materjale maatüki kaartide, ametliku kirjavahetuse ära kirjade jm näol, veskiomanik palus intervjuuks valmistumiseks isegi 45-minutilist ettevalmistusaega (ta saabus intervjuule paberitega täidetud kohvriga ning andis autorile tutvumiseks maavanemale saadetud kirja koopia veel enne, kui too jõudis küsimusi esitama hakata). Kuigi kõik küsitletavat olid intervjuu iseloomust lähtuvas kaitsepositsioonis, oli ajakirjanduse tähelepanuga hirmutatud omanike erinevus ülejäänuid märkimisväärne.

3.2 Maa kasutamine kõrvaliste isikute poolt ning maaomanike hoiakud nende suhtes

Kõigi küsitletute maadel liikus, suuremal või vähemal määral, kõrvalisi isikuid, kel oli teatud juhtudel õigus võõral maal viibimiseks ning teatud juhtudel mitte. Kuna vaadeldud kinnistud olid sarnased, kõik need asusid veekogude ääres, kordusid intervjuudes nende võõraste, kes mingil põhjusel omaniku territooriumile sattusid, rühmad. Enimnimetate seas olid kalamehed, paadiga sõitjad, purjus puhkajad, vargad, aga ka autoga loodusesse tulnud, vähemal määral ka matkajad või muud looduses puhkajad, näiteks marjulised-seenelised.

¹⁶ Enne intervjuude läbiviimist eeldas autor, et tulemused viitavad maa 90-ndatel aastatel omandanutele kui aktiivsematele piiranguseadjaile, samal ajal kui sünnijärgsed omanikud suhtuvad kõrvalistesse isikutesse väiksema kriitikaga, tuginedes proovi-intervjuudest saadud muljele, kus samal jõekaldal asuvate kinnistute omanikest nägid võõraste kohalolus probleemi omanikud, kes olid sisse kolinud viimase 10-15 aasta jooksul, samal ajal kui sünnijärgsed või üle 30-aastase "omanikustaažiga" inimesed küll tõdesid võõrastega kaasnevaid negatiivseid nähtuseid (näiteks purjutajate tekitatud kahju aedadele), kuid pidasid neid paratamatuks ega püüdnud takistada. Hiljem, intervjuude käigus, selgus aga, et lühemaajalised omanikud olid kannatanud naabritest suuremat võõraste tekitatud varalist kahju, mis lükkas omandisuhte pikkuse kui peamise põhjuse tagaplaanile, kuna varalise kahju tekitatud ettevaatus tundus olulisema tegurina.

Purjus inimeste ja varaste suhtes¹⁷ oli omanike hinnang ühemõtteliselt negatiivne, sest tihti kaasnes nende kohalolekuga omaniku jaoks varaline kahju või rahu rikkumine.

Paadikanaliomanik: "[...] ta on lihtsalt tulnud tina panema, ongi kõik."

Taraomanik: "Tülid on kõik olnud niiviisi, et keset ööd tullakse ja ületatakse aedasid. Keset ööd. Purjus mehed."

Veskiomanik: "Kaks aastat tagasi varastati säääl - siis oli jaanipäev - varastati mul see viide sealt ära, ma ei tea, kas ta visati jõkke või kuhu. [...] Siis on need noorikud siin, purjus, tammi silla pääl! Joovad, viskavad pudelid tammi pääle lõhkudes."

Teiste võõraste rühmade puhul hinnangud nii hukkamõistvad ei olnud, sest ka juhul, kui nende tegevus tekitas omanikule kahju, on see märkimisväärselt väiksem, kui eelnimetatutel. Kalamehed kasutavad kinnistute kaldaääri veekogus õngitsemiseks,

Taraomanik: "Nad trügivad siia lausa ja kalamehed, nad istuvad kohe selle kõrge koha peal ja nemad kohe istuvad, kus on see muld pehme ja mis jälle jõesängi viiakse. [...] 6-7 poissi, tulevad, istuvad siin: nad tahavad justnimelt siin, minu akende all, kala püüda. Kus koer haugub, võõral pole rahu, minul pole rahu, eksole."

kusjuures mitmel juhul kaasneb sellega autode parkimine eramaale või -teele (näiteks sivilaomaniku puhul otse koduõuele), samuti lõkke tegemine ja prahi maha jätmine.

Paadikanaliomanik: "Tulevad, noh, loodusesse, kõik oma sodi ja jama jäetakse maha, noh. Kõige halvem on see, et näete, praegult on ka käes, et seal tegelikult praegu ei tohiks olla (*viipab käega kaldarajale pargitud autole*), aga noh, sel on nagu ükskõik. Olgugi et märgid-asjad on ees, parkla on pandud siia ülesse. [...] Üks konflikt on olnud see, kui härrased tulid kalale - noh, ei olnud probleemi. Mingi moment vaatan: lõke üleval minu maa peal. Siis mingi moment vaatan, tohoh, härra juba puu otsas, okste järgi."

Telkimiseks (või pikemaks peatumiseks) kasutatakse eramaad, mis on piisavalt suur, et pakub telkijale privaatsust, või puudub ümberringi muu võimalus peatumiseks, näiteks põllumaade ja majadega ümbritsetud kohas.

Veskiomanik: "See, kes seda kanuumatka tegi, ütles neile noortele, et minge üle silla või sinna, ronige üle, üle selle värava ja siis lähete sinna taha, seal matkasid sinna taha. Kampisid, või noh, kampeerisid seal."

Looduslike või muude vaatamisväärsustega tutvumiseks tullakse vahel ka elanike õuemaale või jäetakse autod erateele.

¹⁷ Mitmel juhul esinesid need korraga, kui purjus inimesed varastasid.

Sadamavaht: "Vaatavad siit, no "Pildistada võib?" No pildistage, kellele sa häbi teed sellega!"

Veskiomanik: "See kah: kui see hoone siin on, muinsuskaitse all, on meil õigus [...] inimesi juurde lasta siia. Siit teiselt poolt (*viidates käega üle jõe*) on seda veskit nii hästi näha!"

Mootorsõidukitega eramaale tulekul ei ole tegu ainult autodega: suvilaomaniku kaldaliivale, samuti nagu eramaaga piirneva riigimetsa alla, on viimasel kahel aastal tekkinud ATV või mootorrattaga sõitjad, kelle sõidukid "künnavad" maapinda sügavad vaod.

Enda tegevusega maaomanikele kahju mitte tekitavate inimeste hulka kuuluvad seenelised-marjulised ning matkajad, kes kasutavad eramaad (seadusega tagatud korras) läbipääsuks, näiteks kallasrajal. Nende suhtes olid maaomanike hoiakud üldjuhul positiivsed.

Taraomanik: "Teate, see on nii lõbusad. Igasuguseid matkajaid on, aga tavaliselt on need, kes siit juba edasi lähevad, kui ma isegi siin väljas olen, teate nad hõikavad, et "Oi, tervist mammi!" või mistahes, ühesõnaga, või lehvitavad või: "Oi kui ilus maja teil on!" ja, jaa, mul ei ole nende vastu midagi. [...] Et tegelikult see osa, mis on korralikud, mis on tõesti loodushuvilised ja, noh, tõesti, roheline mõtlemisega inimesed, kes hoiavad."

Matkakorraldaja: "Käivad siia küll jalutamas vahepeal, küsivad, mis te teete, kuidas on, kas sauna saab või mistahes. Niuke... normaalne suhtumine."

Kuigi võõrad sattuvad eramaale võrdlemisi tihti, jäävad omanikud nende arvu või suurusjärgu hindamisel hätta,

Veskiomanik: "No tavaliselt liikusid siin üsna palju. [...]" - "Oskate te mulle umbes numbrit öelda? Kas iga päev, iga nädal..?" - "Noh, meil oli siin iga päev oli inimesi."

Paadikanaliomanik: " Noh ma ei oska öelda niimoodi. Ega kui sa käid töö, eks, onju, noh näed jälgede järgi, et on jälle..."

Sadamavaht: "Aga teed mööda tulevad, ma räägin, kõik, kes tahavad siin... kasvõi musitada oma noorukit või ei tea keda. Või näidata... No kui tihti: laupäev-pühapäev on täis kogu aeg see, plats siin."

kusjuures ilmnes, et ka juhul, kui omanik oskab arvu suurusjärku hinnata, võib see oluliselt erineda teise omaniku hinnangust sama näitaja kohta.

Taraomanik: " Aga teate, kanuumatkajaid on siin tuhandete viisi! Tuhandete viisi. [...] No... No päeva jooksul, ma ütleks, 300 kuni 500. [...] Jah, kui on ilusad ilmad, siis iga päev."

Matkakorraldaja: "Nädalavahetusel, ütleme laupäeviti, korralikul ilusal ilmal... üks sada inimest päevas. [...] Nädala sees on, ütleme, esmaspäev-teisipäev on tavaliselt tühi, kolmapäeval-neljapäeval tuleb, ütleme, kümme või viisteist inimest, mitte rohkem. Just reede, laupäev, on see niioelda hooaeg, kuna nad sõidavad..."

Antud juhul võis erinevuse põhjuseks lugeda seda, et matkakorraldaja hoiak oli kaitsev (kuna osa kanuumatkadest on tema korraldatud), samal ajal kui taraomaniku oma aga ründav, mille tõttu võib eeldada, et taraomanik võis arvu ülehinnata ja matkakorraldaja, seevastu, alahinnata.

Vanuse ja soo mõttes oli võõraste puhul üldjuhul tegu noortega või, kalameeste puhul, ka vanemate meesterahvastega.

Paadikanaliomanik: " Ega tegelikult on taolised inimesed, kes siia trehvavad, ongi nooremapoolsed inimesed, võib-olla, kes ei ole nagu, noh, päris nagu süübinud asjasse ja võib-olla endal ei ole veel, noh, soetatud mingit kinnisvara endale või asja, et ei oska nagu hinnata eksole.

3.3 Omanike hoiak võõraste viibimise õigusse nende maal

Maaomanike hoiak eramaal liikuvate võõraste õiguste suhtes sõltus, lihtsustatult öeldes, sellest, mil määral võõrad maaomanikule varem kahju olid tekitanud.

Näiteks matkakorraldaja, kel on võõraste jaoks ette valmistatud telkimisplats ning soov selle eest tasu küsida, ei näinud territooriumile sattunud kõrvalistes isikutes probleemi vaatamata sellele, et tema hoonetes on käinud ka vargad.

"Kas teie ei ole siis mitte mingil moel liikumist takistanud võõraste jaoks?" - **Matkakorraldaja:** "Ei. See teeb halba minu äri, otse öeldes."

Veskiomanik, seevastu, kellel on teadmata põhjustel põlenud eluhoone ja rüüstatud auto, ei soovi võõraste kohalolekut ka juhul, kui viimastel on selleks seaduslik õigus, sest ta näeb eramaa kasutamise õiguses nõukogudeajast säilinud regulatsiooni jäänukit.

Veskiomanik: "See on eravaldis ja inimestel ei ole siin õigust loata liikuda. Absoluutselt ei ole. Ja asi on selles, et need hooned on ehitatud enne asjaõiguse jõustumist, seal kallasrada ei ole.¹⁸ [...] Kui tuleb keegi, küsib, me lubame, siis nad võivad tulla, aga mitte küsimata." [...] "See on nõukogudeaegne, veneaegne seadus, mis on üle võetud selle veeseadusega! See ei lähe korda. Inimesed tulevad siia: neil on õigusi, meil ei ole õigusi! [...] Pean ütlema, et need mehed, kes seda seadust siin on teinud, neil endil ei ole absoluutselt mingit aimu"

¹⁸ Tegelikult puudub kallasrada ainult hoonel, mitte aga ei kao automaatselt terve kinnistu ulatuses.

Muudel, nõ vahepealse raskusastmega juhtudel, olid maaomanikud küll häiritud pahatahtlike võõraste tegevusest, ent tunnistasid teistsuguste, omaniku huvidega arvestavate inimeste olemasolu ja nende õigusi looduses viibimisele, kui nood ei kahjustanud omanike huve.

Paadikanaliomanik: "Et ega siis kõik on inimesed ja noh ma ütlen, kasutan veel, et ega kõik matkajad - kes on ikka tõsised matkajad! - need ei ole pahatahtlikud, ma saan täitsa neist aru, aga rohkem on neid inimesi, kes teeb pahandusi. [...] Noh, niisama olla seal, käia, püüda kala - ei ole probleemi, eks, onju. Et noh jõeäär on kõigil vaba."

Taraomanik: "Ja kui need kanuumatkajad tulevad sinna aia taha, näete!, minul on päris lõbus neid vaadata. Las nad olla nagu sipelgad! Aga kui nad tulevad minu aeda, siis loomulikult mulle see ei meeldi. Minu maa peale."

Sadamavaht: "No palun, ma luban kasvõi siinsamas kivi otsas istuda või püüda kala, kui tahab - peaasi, et nad sinna (*kalakasvatusse*) ei lähe! Jah, mine tea, mis ta võib visata sinna, eks ole."

Üldjuhul olid omanikud seadustega sätestatud reeglitest hästi informeeritud.

"Aga kas te ise arvate, et kas neil on siis õigus seda maatükki kasutada või kalda ääres..." -

Taraomanik: "...muidugi on, muidugi on! Päris kindlasti on! Selle pärast, et Eesti seadused on nii olemas."

Paadikanaliomanik: "Noh, seadusega on ka paika pandud, et inimesel on õigus viibida näiteks, kui on sisemaa, on päikeseloojangust päikesetõusuni. Kallasraja peal on see, noh, kogu aeg."

Huvipakkuva tõsiasjana oskasid ajakirjanduses käsitletud juhtumite puhul maaomanikud nimetada asjassepuutuvaid sätteid peast, lisamaterjale kasutamata.

Veskiomanik: "See kah: kui see hoone siin on, muinsuskaitse all, on meil õigus - see on paragrahv 26-nda, jah, 26-nda lõige ma ei tea, mitu - inimesi juurde lasta siia. [...] omandus on põhiseadusejärgselt kaitstav ja ei tohi keegi muu siia astuda loata. See on paragrahv 35... 34-35!"

Taraomanik: "Aga, kui EV seadusega, ütleme veeseadus, paragrahv 10 lõige 4 alusel on piiratud, kuna enne asjaõiguseadust on see maja siia ehitatud, kui on piiratud ühesõnaga, siis tähendab, siis tuleb lihtsalt sildid välja panna"

Mõnel juhul tõlgendasid omanikud õiguslikku regulatsiooni teisiti, kui töö autor. Näiteks taraomaniku maatüki kallaste, mis on järsud ja seetõttu teatud raskustega läbitavad, puhul võib kallasraja ulatust lugeda (ka õiguslikus mõttes) alles kalda ülemisest servast alates, maaomanik aga lähtus kallasrajast rääkides ainult veepiirist; veskiomanik aga tõlgendas kallasraja puudumist oma enne asjaõiguseaduse jõustumist ehitatud hoonel automaatselt tervele kinnistule kehtivaks.

Poolte suhtes kehtivate õiguste ja kohustuste uurimisel kasutasid küsitletud mõnd enda jaoks autoriteetset allikat, mis ei olnud tingimata seadus või mõni muu õigusakt, vaid ka tuttav, kel arvati olevat pädevust.

Matkakorraldaja: "Ma olen seda tänu sellele, et ma olen turismindusega tegelen ja meil on siin looduskaitseala. [...] Siis olen ma nende seadustega kursis, nii Interneti kui ka paberkanalil."

"Aga see, et ei tohi siit üle lasta, seda te teate ise või seda on teile..." - **Sadamavaht:** "See käib minu töö peale."

Kokkuvõttes ei olnud võõraste eramaal viibimise õigus maaomanike jaoks siiski probleem, kui inimesed olid mõistvad ja maaomaniku huvidega arvestavad.

Paadikanaliomanik: "Aga noh, siin on vastavalt sellele, et kui inimene on viisakas, on ka viisakalt suheldud, kui aga inimene on ka näpud püsti, eks ole, arvab endast palju, no ega loomulikult kedagi pole siit füüsiliselt mõjutatud ega midagi, aga siis on ka nagu teise tooniga natuke räägitud, eks, onju. Aga ütleme nii, tegelikult, et neid on suhteliselt vähe, ikkagi, inimesed on... inimesed on enamasjaos ikkagi taolised nagu, noh, arusaajad, eks, onju."

3.4 Võõraste poolt maaomanikele tekitatud kahju

Kõigi intervjueeritud maaomanike puhul selgus, et nad on kannatanud võõraste isikute liikumise tõttu ühel või teisel moel kahju, mis on omakorda põhjustanud liikumispääringute või -takistuste seadmist. Peamiselt oli tegu omaniku vara kahjustamise või rahu rikkumisega.

Mõnedel juhtudel on tegu vara ühemõttelise (ilma tõlgendamisvõimaluseta) kahjustamisega, kui lõhutakse omaniku esemeid või varastatakse.

Veskiomanik: "siin mu veoauto lõhutud [...]. Meil on pidevalt siin nii palju pahandusi tehtud: veskitammi silla värava on tõstetud välja hingedest ja nii, veskis on käidud sees, sinna on sisse murtud juba 2004. aastal."

Taraomanik: "Ja nüüd neid eravalduse silte - oi kui palju neid on ära võetud, oi kui palju. [...] Siin on olnud selliseid lugusid, kui terve tee on kapsapead täis - tähendab, on kapsapeadega jalgpalli mängitud, kõik naabriaedadest toodud. Siis on kilerullid, suur, mis on kasvuhoone peal, need on siis maha tõmmatud, ühesõnaga, ja veetud siis keset teed. On porgandeid välja tiritud, on... no igasuguseid on! On kasvuhoonetes sees käidud, tomativargil. No lõputult-lõputult pahandusi on tehtud!"

Teisel juhul toimub omaniku vara kahjustamine moel, mida võõras ei pruugi kellegi vara kahjustamisena tunnetada, näiteks pinnase lõhkumine käimisega. Kasutan näitena taraomaniku kallast.

Kuna kiire veevool uhub pinnast aegamööda minema, kindlustab taraomanik maja vajumise eest kohaleveetavate kivide abil, mis aga iga peale astunud sammuga aegamisi allapoole liiguvad. Tekib küsimus: kas võõraste õigus kallasrajal liikuda on ühtlasi ka kaldaomaniku vara kahjustamine? Sarnane näide on ka paadikanaliomaniku kallas.

Taraomaanik: "Me oleme toonud siia kivistid, katnud mullaga, toonud uuesti kivistid, katnud mullaga... Ja teate, kui need matkajad tulevad, nemad ei läbe sul kalda äärest kõndida, vaid nad ronivad siia üles, minu rõdu juurde ja minu akende alla! [...] Aga iga jalataiega viivad nad jällegi mulda jõkke."

Paadikanaliomanik: "praegu on maa veel märg eksole, noh, isegi kui trehvab sealt ja mõtleb, et okei, näeb ära eks, vot, et see kallas, eks, onju, et suht loogiline, et sa ei hakka tükkima, sa ju sõtkud ta ära, kahjustad ju tegelikult sellega maaomaniku vara, eksole."

Võõraste poolt tekitatud tulidena nimetati ka prügi või muude jälgede jätmist, mis seab omanikule kohustuse võõra tagant koristada, näiteks koerte jalutamist ilma rihmata ja nende väljaheidete kaasavõtmata jätmist.

Paadikanaliomanik: "Suht normaalne on, et kui sa tuled oma koeraga jalutama, et ta sul nõõri otsas on, aga ei ole. Siin on jah, et kutsa tuleb, noh eks tema ikka teeb omad hädad ja asjad ära, ega seda siis ära ei koristata."

Taraomanik: "Ja siis tuleb neil kempshäda, siis lähevad põõsasse või teevad sealsamas, kivi peal lasevad kohe, tead... Tartu linnas või kustahes ühesõnaga niskest asja ei ole, et maja nurga juures keegi urineerib, neid peetakse kinni ja politsei on sul kohe kannul. Aga vot looduses tulevad ja nad kohe teevad sulle ükskõik, kus, akna all või kustahes."

Veskiomanik: "No tavaliselt liikusid siin üsna palju. Jätsid prahti siia, kalamehed ja mis iganes. Korjasime kokku mitu-mitu aiakärutäit prahti, mis oli lihtsalt juurte alla topitud või sambla alla - me leidsime kõik kätte."

Omapärane situatsioon on suvilaomaniku territooriumil, sest pikki aastaid omanikuta seisnud maja on kujunenud kalameeste meelispaiagaks ning omaniku sõnul võttis aastaid, kuni võõrad tema omandiõigust tunnustama hakkasid. Kui praegusel ajal tullakse suvila õuealale üksikute masinatega, siis 5-6 aastat tagasi sõitsid kalameeste autod igal nädalavahetusel otse õuele, hoone külje alla, ning liikusid sealtkaudu järvekaldale. Aiavärasse pandud puust poomist sõideti omanike juuresolekul võõra maasturiga läbi, enne seda viitasid auto rattajäljed teest mööda sõitmisele, poomi ja heki vahelt. (Nüüd on ta poomi taastamisest loobunud ja teeb märkused õuele sõitnud autojuhtidele suusõnaliselt.)

Omaniku huvide ja õigustega mitteamvestavaks käitumiseks võib lugeda ka seda, kui võõrad, kellel omanik territooriumilt lahkuda on palunud, omanikku ähvardama või temaga tülitsema hakkavad, mida samuti mitmel korral kirjeldati.

Sadamavaht: "tulevad välja ja ütlevad: "Mine või kohtusse, kui tahad, aga mina lähen." Ma siis: "No proovi minna," eks ma siis olen seal rindupidi ees. Hakkavad vastu kohe, et mis õigusega, et minu maa on siin, nigu siit kuskilt (*näitab kai lähedale rannale*), räägib noormees, et "Minu maa on siin ja mina ei saa käia!" No aga kui sinu maa peale keegi läheb, sa oled ju vastu, eks ole, aga miks sa võõra maa peale lähed? Siis jääb... sügamine (*kratsib kukalt*)."

Veskiomanik: "Nii ebaviisakad! Mind on nii palju ähvardatud! Selle pärast, et ma olen nigu alati oma õigusi nõudnud."

3.5 Võõraste liikumisele seatud piirangud ja nende põhjused

Eelnevates peatükkides kirjeldatud kahju on olnud põhjuseks, miks omanikud on piiranud kõigi, ka heas usus matkajate liikumist. Näiteks suvilaomanik on kaevanud järve kaldale veepiiriga risti olevad kraavitaolised süvendid lootuses, et see takistab kaldaliival kihutavate ATV'de ja mootorrataste tegevust, sest ta ei näe muid mooduseid kalda "üleskündmise" takistamiseks.

Veskiomanik, kes on antud hetkel intervjuueritid maaomanikest kriitilisimalt igapäevõiguse suhtes meelestatu, on alustanud võõraste ligipääsu piiramist alles pärast kahju kannatamist.

Veskiomanik: "Et 96. aastal kolisin siia Eestisse, 28. mail, siis käisid siin peaaegu iga päev paar bussi, ekskursiooni veskis, klassid. Siin olid täiskasvanud siin, jaa, no ma võtsin lahkelt vastu ja siis mul veel piiranguid ei olnud pandudki." - "Miks tekkis vajadus piirata? [...]" - "Et meil liiga palju siin pahandusi tehakse."

Praegusel hetkel on tema maa tähistatud ligikaudu kümne eravalduse sildiga (omaniku seadusega tagatud viis liikumiskeelu seadmiseks), vee kaudu kallasraja lähenejatele teeb ta märkused suusõnaliselt - samal moel, nagu suvilaomanik ja sadamavaht paluvad lahkuda kallasrajal õngitsevatel kalameestel.

Veskiomanik: "Ma olen sinna nende juurde läinud ja ütelnud, et see on eravaldus. Kui ma olen kohal olnud. [...] ma olen ainult suuliselt, kui ma olen siin olnud. Siis, kui ma olen ka tulnud, siis siin on inimesed kõik liikunud ja loomulikult ma ei saa valvata, kui ma kohal ei ole. Jah."

Sadamavaht: "Ei lase! Ikka saadan: kas läheb sinnapoole (*näetab kaldast eemale*) või tagasi, kust tuli."

Suusõnalisse vaidlusse krundile tulnud võõrastega astub aeg-ajalt ka paadikanaliomanik, kuid erinevalt veski- ja suvilaomanikust ei palu ta võõrastel lahkuda mitte kallasrajalt, vaid õuealalt, mida võõrad matkarada otsides matkaraja osaks peavad või pidavat väidavad (paadikanaliomaniku juhtumist täpsemalt järgmises peatükis).

Paadiomanik: "Aga noh, ega probleem ongi nendega, kes ei püsi seal peal, noh! Kes arvab, et ta tuleb, et siis ta võib tulla nagu üle nagu platsi siit, nagu tõsine majaomanik siit väravatest läbi ja igalt poolt ekssole. [...] Vaata siin hakkabki see vaidlusmoment, et ega, noh, kõik arvavad, et näiteks kui ta on keset õue, siis arvabki, et öeldakse, et noh, siin on matkarada ekssole. Et kuidas ta saab olla matkarada, onju, näiteks 50 meetrit või 100 meetrit eemal siseõuel näiteks noh."

Kui välja arvata veskiomaniku kaldani ulatuvad hekid (sest need on kallasraja kasutamise takistajana järjekorras teised pärast omanikku ennast), ei ole ükski nimetatud omanikest füüsilisi takistusi igapäevase kasutamisele seadnud. Pigem on tegu maaomaniku ja kõrvalise isiku erinevate arusaamadega sellest, millised on looduses liikuja nõuded, kuid eramaal, kus omanikul on maa valdamise õigus, jääb omaniku soov üldjuhul peale.¹⁹

Lisaks enda kaitsmisele võõraste tekitatava kahju eest nimetavad maaomanikud piirangute õigustusena ka looduskeskkonna hoidmise vajadust. Näiteks suvilaomanik, kelle elamu asub Natura alal, nimetas võõraste liikumist kaitsealuste liikide rahu rikkuvaks, kuigi ei näinud probleemi oma suvituskoha näol.

Veskiomanik: "omanik saab oma vara kaitsta ja loodust hoida, aga mitte võõrad! Võõrastele, kus on looduskaitseala või kaitseala, see võõras ala - see ei ole mingi kaitse. Kaitstakse lihtsalt omanikkude eest, aga teised tohivad kõike teha! Ja see ei ole õige. See ei ole absoluutselt õige!"

Taraomanik: "meie ei songi oma maad, meie ei riku siin midagi ära. Aga kui need, see mass, maastikukaitsealale lasta... Vot siin nad juba teevad kurja."

3.6 Kohaliku omavalitsuse tegevusega seoses tekkinud tülid

Ajakirjanduses või autorile Internetifoorumis kirjeldatud juhtumid, kus maaomanik ja looduses liikuja mingil põhjusel konflikti on sattunud, ilmsesid intervjuude käigus oluliselt mitmekülgsematena, kui neid antud allikates kirjeldatud oli ning haarasid mitte ainult maaomaniku, vaid ka looduses liikuva inimese poolt rikutud norme. Kallasradade sulgemine

¹⁹ Kahte juhtu, kus igapäevase rakendamist takistavad füüsilised tõkked, kirjeldab autor järgmises peatükis, sest nende puhul esinevad olulised erinevused.

või nendel liikumise takistamine oli omanikepoolne samm enda õiguste kaitseks või mõne muu normi rikkumise vältimiseks.

Kahel kallasraja sulgemise või sellel liikumise takistamise juhul oli oma osa kohaliku omavalitsuse tegematajätmistel. Näiteks paadikanaliomaniku paadikanal, mida kajastati ajakirjanduse ja Internetifoorumi vahendusel kui omaniku omavolilist kallasrajal asuva matkaraja läbilõikamist, ilmnas omaniku enda ja Keskkonnainspektsiooni esindaja intervjuuerimisel detailplaneeringu küsimusena, sest kohalik omavalitsus ei olnud üle omaniku maade kulgevat matkarada omaniku endaga kooskõlastanud.

Paadikanaliomanik: "[...] mina olen maaomanik, eks, onju, minul seda rada nagu kusil kirjas ei olnud, kui ma soetasin selle asja, eks, onju, ja mingi moment avastad, et oih, lehest loed, et matkarada avatud. Tuled vaatad: jah, täpselt nii on. Üle enda maaüksuse tehtud. Et keegi ei kooskõlastatud selle omanikuga, kelle oma ta ennem oli. Ei kooskõlastatud järgmise omanikuga."

Kuna kallasrajaga lõikus ka enne paadikanali süvendamist kraav, millel puudus maaomaniku enda sõnul purre, ei nõustu ta purde ehitamise kohustusega, kui seda talle detailplaneeringuga eelnevalt peale polnud pandud.

Mööda matkarada liikuv inimene aga näeb ainult tulemust, risti üle raja kaevatud kanalit, mis kohustab mõnesajameetrisele überminekule, ning eeldab arvatavasti põhjusena maaomaniku tahet.²⁰

Sarnane olukord on ka taraomanikule kuuluval territooriumil, kus kõrgel kaldal veepiiri lähedale püstitatud tara liikumise keeruliseks teeb. Taraomaniku sõnul on see püstitatud mõned aastad varem kohaliku omavalitsuse enda nõudmisel.

Taraomanik: "Teate, kohalik omavalitsus käis mul juba, kui ma tegin ülesse majutuskohtasid, siis 2002. aastal käis see, noh, kohalik omavalitsus üle vaatamas seda piirkonda, ühesõnaga, et miks, noh, kas majutust saab siia teha või ei saa. Ja siis juba vallavalitseja ütles mulle niiviisi: "Siia peate te kindlasti piirded tegema, näete, kui kõrge on siit kukkuda! Ülevalt alla. Siit tuleb siia majutuskohta mõni laps, ühesõnaga või niiviisi, et siin kohe hakkavad õnnetused juhtuma." Nii et see käsk on juba 2002. aastast mulle antud."

²⁰ Vahetult pärast paadikanaliomanikult võetud intervjuud kohtus autor samal kallasrajal ratast käekõrval lükkava inimesega, kes väitis end otsivat läbipääsu ning avaldas hukkamõistu maaomanikule, kes kallasrajale sellise kanali kaevab.

Kumbki maaomanik ei vaidle vastu kallasraja kasutamise õigusele ning on need võõrastele isikutele vähemalt seaduses sätestatud ulatuses (taraomanikul vastavalt kuni tarani) vabaks jätnud.

Paadikanaliomanik: "[...] mingit takistust, nagu jõe äärest, mitte kellelegi tehtud ei ole. Sealt on jäetud täpselt, on väravad sees, on väravad lahti. Kui on nagu vesi all, siis jääb sinna veel mingisugune parkümmend meetrit, noh, on jäetud rohkem, tegelikult, et noh ei tekiks taolist asja, et noh juhul, kui vesi tõuseb, eks."

Taraomanik: " Kui nad minu aeda ei tule, milleks ma takistusi sean, ma elan oma majas, oma õue peal ja, jaa, ma ei tee nendele mingisuguseid takistusi."

Matkajate suunamises ümber omaniku maade, mille tulemusena tekib 300-600 meetrine ring, omanikud probleemi ei näe, põhjendades seda sellega, et ka looduses liikudes ei ole alati võimalik otse mööda soovitud trajektoori edasi saada.

Taraomanik: "Sest mõelge, kui palju on soosid ja kui palju on kraave ja kui palju on ojasid, kui palju on siukseid mitteläbitavaid kohtasid - kui matkaja tuleb, siis ta läheb ringiga! Ta ei topi oma nina sinna, kust tema läbi ei pääse.

Paadikanaliomanik: " Et praegalt ongi nagu see jonniamine on see, et suurt vahet ei ole, kas teha paar sammu - saab samasse kohta tagasi ju tegelikult. [...] noh, loomulikult, kes on tõsine friik asi, see võib ka üle ujuda sealt, eks, onju! No ütleme nii, see on nagu naljaga öeldud."

Veskiomanik: "Nii et nendel on see võimalus mööda minna ja mitte üle meie maa."

Mõlemal osaliselt kohaliku omavalitsuse põhjustatud juhul on omanikud nõus kompromisslahendusega, kus nii omanik kui ka KOV (st kohalik omavalitsus) võivad ja kaotavad midagi, kuid autorile tundmatute probleemide tõttu on need väljundita jäänud.

Paadikanaliomanik: "Et selles mõttes oleks suht inimlik, kui tuldaks, öeldaks, et näed, me tahame siin teha, et okei, me saame aru, et teil on omad plaanid, et noh, aga teeme ikka kompromisslahenduse, eks, onju. Noh, aga taolisi asju me maal ei ole olnud. Et noh, okei, te olete arvestanud... Ei saa ju ka sundida näiteks ikkagi, mingi riigi huvi on mingi rada avada, siis peab arvestama ka teatud kulutusega, et ei saa ju tegelikult lennata selga niimoodi, et vot nüüd teie kaevasite selle laiemaks, nüüd te peate ka suurema silla tegema. Selles suhtes, et suht loogiline on, et vaata, kui oleks ta kooskõlastatud algusest peale, ilusti, et noh, okei, teeme, aga noh, me saame aru, et teil ka siin mingi tekib mingite kulutusi või asju, et noh, millega te pole arvestanud, et noh, see siis nagu, noh, et suht inimlik on, et pannakse kahasse või noh... Tullakse, eksole, mingisugune lahendus, eks, onju. Praegalt on täpselt see lahendus nagu see on."

Taraomanik: "[...] ma olen nüüd kompromissvariantidega ettepanekuid teinud, et üks majaosas üks 50 meetrit, noh, seda kallasrada piirata, mitte lubada inimesi, siis ma olen nõus seal isegi kuni kümne meetrini andma juurde rohkem inimestele, nagu olemiseks. [...] tuleb lihtsalt sildid välja panna, et siit 50 meetri ulatuses läbipääsu ei ole, palume minna suurele teele või nõustuda sellega, et olete lihtsalt sealpool natuke ja siinpool natukene, kus on teile rohkem maad antud viibimiseks ja ongi kõik."

3.7 Seatud piirangute mõju

Piirangute tulemusena saavutatud muutustest on võimalik rääkida vaid kahe kinnistuomaniku puhul, veski- ja suvilaomanikul, sest ülejäänud omanike maadel aset leidnud juhtumid on harvad ja üksteisest eraldiseisvad, kuna igaüheõiguse otsest piiramist omaniku poolt ei esine (paadikanali- ja taraomanik) ning sadamavahi tööstaaž on sama pikk, kui piiranguil endil.

Veskiomaniku maadel on võõraste liikumine pideva keelamistegevuse tulemusena peaaegu täielikult lakanud, kuid lisaks sellele on levinud ka veskiomaniku kui "kurja maaomaniku" kuulsus.

Veskiomanik: "Nüüd, ei. Nüüd me vaatame selle peale ja on teada kah, et meie, kuidas öelda, maine ei ole hea. Meie maine ei ole hea.

Suvilaomaniku maadel on olukord sama, kaldale tulevad võõrad on harvaesinev nähtus, kuid antud juhul on vaieldav, kas tulemus on saavutatud tänu inimeste keelamisele või on see kujunenud loomuliku arenguna seoses elamu asustamise ja õueala korrashoiuga, mis juba iseenesest toimivad maatüki kui eraomandi kommunikaatorina.

4 Diskussioon ja soovitused

Kuigi osa antud bakalaureusetöö uurimistulemustest ei olnud autori jaoks üllatavad, vaid lihtsalt kinnitasid hüpoteese, mis olid seatud enne uurimisega alustamist, ilmnes töö käigus ka uut informatsiooni, mis vajab edasist uurimist.

Kinnitust leidsid näiteks järgmised hüpoteesid.

- Kuigi igaüheõigus on mõeldud rahuldama nende inimeste huve, kes soovivad ligipääsu loodusmaastikule selleks, et puhata või tegeleda mõne looduslähedase harrastusega (näiteks fotograafia, kanuutamine, linnuvaatlus vmt), suhtudes sealjuures loodusesse keskkonnasäästlikult ning arvestades maaomanike vajadusega privaatsuse järele, võimaldab igaüheõigus loodusmaastikule tulla ka neil, kes kahjustavad nii loodust ennast kui ka kohalike elanike huve jättes endast maha prügi, häirides loomade ja lindude elu ning kahjustades maaomanike vara.
- Kui eramaa, millele (või mille osale) laieneb võõraste ligipääs läbi igaüheõiguse sätete, asub kohas, mis on logistiliselt lihtsasti ligipääsetav (näiteks autotee kaudu) ning puhkuse seisukohast atraktiivne, võib igaüheõigus maaomaniku jaoks koormavaks muutuda, sest tal puudub võimalus end pahatahtlike võõraste vastu kaitsta, kuna seadus tagab võõraste õiguse eraomandis maal viibida. Koormamiseks saab lugeda näiteks kohustust loodusesse jäetud prügi võõraste järelt koristada (kuna maaomanikul lasub kohustus oma maad korras hoida), taluda rahu häirimist valju muusika näol või vajadust hoida end pidevalt kõrgendatud tähelepanelikkuse seisundis seoses ülemeelikest võõrastest lähtuva ohuga maaomaniku varale.
- Kaitsmaks enda kui maaomaniku huve, võib maaomanik näha vajadust piirata võõraste seadusega tagatud ligipääsu eramaale või mõnele selle osadest (kahjuks laieneb selline piirang ka neile võõrastele, kes ei ole ei maaomaniku ega looduskeskkonna suhtes pahatahtlikud ning kasutavad igaüheõigust heas usus), kuna tal puudub võimalus kaitsta seda läbi korrakaitseorganite - nende reageerimisaeg on väikese prioriteetsusega probleemide puhul pikk või jäetakse väljakutse sootuks rahuldamata.

Ei maaomanikud ise ega ka antud töö autor ei tea, millised on alternatiivsed võimalused maaomanike huvide kaitseks viisil, mis ei piira igaüheõiguse kasutajate huve. Praegusel hetkel tundub autorile, et olukorras, kus igaüheõigus toimib maaomaniku suhtes koormavana,

ei ole tal enda huvide kaitseks muud võimalust, kui piirata igäüheõigust (tuleb valida, kumb on tähtsam: kas iseenda omandiõigus või võõraste läbipääsuõigus), saades samal ajal aru ebamugavustest, mida see looduses liikujale tekitada võib.

Autorile tundub, et need maaomanikud, kes on igäüheõiguse piiramise tõttu juba kriitika alla sattunud, jätkavad oma tegevust osaliselt trotsist, kuna õigusaktidega kehtestatud alternatiivide puudumisel tähendaks senisest tegevusest loobumine mõnes mõttes allaandmist.

Autori jaoks üllatusena selgus, et maaomanikepoolne igäüheõiguse rikkumine võib olla seotud ka mõne teise õigusaktiga maaomanikule seatud kohustusega, nagu oli taraomaniku juhtum, kus KOVi poolt nõutav tara oli samal ajal ka igäüheõigust piirav tara, või ka riigi tegematajätmisega mõnes muus regulatsioonis, nagu oli paadikanaliomaniku juhtum, kus igäüheõigusega vastuollu läinud tegevus vastas tegemise hetkel õigusaktidega seatud nõuetele.

Maaomanike teadmisi igäüheõiguse regulatsioonist võib hinnata üldiselt heaks, võttes arvesse õigusaktidesse jäetud tõlgendamisruumi. Kuna aga tõlgendamisruum ise võib olla konflikti põhjustajaks maaomaniku ja looduses liikuja vahel, nagu näiteks kallasraja regulatsiooni puhul, kus maaomanikud tõlgendasid hoone all puuduvat kallasrada tervele kinnistule kehtivaks, on vajalik õigusaktide tekstide täpsustamine piirini, kus nende mõistmine on võimalik ilma suuremahulisi erialateadmisi omandamata, või selgituste levitamine hõlpsasti leitavas ning hästi kättesaadavas formaadis.

Kommunikatiivsest aspektist jäi kinnistute vaatlemisel silma maaomanike poolsete selgituste andmatajätmine heausksetele looduses liikujatele, kes ei soovi maaomaniku soovidega vastuollu minna. Näiteks paadikanaliomaniku kinnistul, kus oli tagatud võõra ligipääs kallasrajale, küll aga puudus **läbipääs** mööda kallasrada, ei olnud ühtegi silti ega tähist selle kohta, kust võõras ümber maatüki saab, kui ta mööda kallasrada edasi ei pääse. Analoogne olukord oli taraomaniku territooriumil, kus, olgugi et kallasrada oli teatud mööndustega läbitav, puudusid tähised, kust võõras ümber territooriumi liikuda saab, kui ta mööda kallasrada läbi ei pääse ja üle maaomaniku piirdevõre ronida ei taha. Isegi kalakasvatusega sadamas, kus kallasrada puudub seadusega lubatud tingimuste järgi, puudusid kallasraja puudumisest informeerivad sildid ning ka ümber territooriumi liikumise juhised.

Selliste lihtsate kommunikatsioonivõtete kasutamine aitaks suunata looduses liikujaid kasutama radu või tegevusi, mis võimaldaksid vältida konflikti maaomanikuga ja samal ajal saavutada looduses liikujate endi eesmäärke, näiteks punktist A punkti B jõudmist.

Looduses liikujate teadmiste kohta, mida oli antud töö raames võimalik uurida vaid kaudselt, läbi maaomanike kogemuse, tuleb autoril vaid korrata järeldusi, milleni autor jõudis peatükis 1.2.3 "Igaüheõiguse kajastamine Eesti lehtedes ja ajakirjades" - et lisaks igaüheõiguse normide selgitamisele on igaüheõigust kasutavatele inimesele vajalik kommunikeerida nende normide sisemist hierarhiat, et luua teadmine väärtushinnangutest, millest igaüheõiguse normid lähtuvad. Sel juhul oleks võimalik vältida selliseid olukordi, kus inimene, kes ei tea või mäleta mõnd igaüheõiguse normi, pole võimeline seda põhiliste väärtushinnangute abil tuletama, näiteks juhul, kui inimene ei mäleta peast, kas kallasrajal on lõkke tegemine lubatud või mitte, ning ei oska näha seost lõkketegemise ja kaldaomaniku maa kahjustamise vahel.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö "Igaüheõigus ja ligipääs loodusele: maaomanike hoiakud ja arvamused" analüüsib, mis põhjustab olukordi, kui maaomanikud piiravad kõrvaliste isikute ligipääsu enda omandis maale, kui võõraste ligipääsu õigus on tagatud Eesti õigusaktidega (näiteks kallasrajal), koondnimetusega igaüheõigus.

Analüüs põhineb kuuel maaomanike või nende esindajatega läbi viidud intervjuul, vähemal määral ka õigusaktide ja meediatekstide analüüsil ning ekspertintervjuul Veljo Rannikuga, kunagise Keskkonnaministeeriumi ametnikuga. Viie intervjuu puhul on tegu inimestega, kes on autorile teadaolevail andmeil piiranud võõraste ligipääsu oma maatükile, ühel juhul aga matkakorraldajaga, kelle tegevus on kaudselt seotud lähedalasuvate kinnistute omanike poolt seatud piirangutega.

Uurimistulemustest selgus, et kuigi igaüheõigus on mõeldud selleks, et võimaldada puhkaja ligipääs loodusmaastikule vaatamata maade eraomandisse kuulumisele, arvestades seejuures maaomaniku huvidega, kasutavad seda võimalust ka maaomaniku suhtes pahatahtlikult meelestatud inimesed, kes kahjustavad maaomanike omandit või häirivad elanike rahu müra, risustamisega või muul moel.

Seetõttu lähtuvad maaomanikud võõraste ligipääsu takistavate piirangute seadmisel vajadusest kaitsta oma vara, omandit ning kodurahu, ühtlasi piirates ka nende inimeste liikumisvabadust, kes austavad ja arvestavad maaomanike huvidega; kusjuures mõnel juhul põhjustab piiranguid kohalike omavalitsuste tegevus, kui maaomanikule on seatud mitu üksteisele vastu käivat kohustust või ebapiisav teavitustöö detailplaneeringute kinnitamise eel ja ajal.

Maaomanikud on üldiselt hästi informeeritud looduses liikuva inimese õigustest, k.a. õigus viibida eraomandis maadel, ja mõistavad ebamugavusi, mida piirangud tekitavad heausksetele looduses puhkajatele, kuid neil puuduvad enda arvates alternatiivid oma vara ja kodurahu kaitseks.

Summary

Everyman's right and access to the nature: landowners positions and opinions

This thesis gives a brief overview of the history of everyman's right, its regulation in today's Estonia and analyses how Estonian newspapers and magazines have portrayed everyman's right to the public. The majority of this paper, though, focuses on the analysis of interviews with 6 landowners looking for the reasons why landowners have hindered the right of public access (granted by the law) to their privately-owned land.

Everyman's right (in some occasions might also be called *freedom to roam*) is originally a Nordic custom of a person's right to walk over somebody else's land. In Estonia, everyman's right is a term used in recreation, rather than a traditional custom, due to the fact that the territory has been occupied by many different countries, all with their own laws and customs, which is why Estonian customs are dated back only a couple of decades.

Today, everyman's right can be seen in the regulation of shore paths. In fact, that is the only place a landowner cannot close for the public use: everywhere else, signs and fences forbid the use of privately owned land by the public. (In the media, a term "everyman's right" is used to describe not only the public right of access, but also regulation concerning outdoor recreation in general, which is how author of this thesis is analysing the topic.)

There's no act outlining the basis of the public right of access, nor there is a single document with rules concerning outdoor recreation gathered together: legislation is scattered between different acts and is both detailed, as it describes specific activities (for example camping in the forest), and scarce, as it does not cover all of the necessary practical aspects. Thus, conflicts between landowners and people spending their leisure time in the outdoors are common.

The author interviewed 6 landowners, 5 of whom had hindered the right of public access to their privately-owned land and one tour organiser whose activities were partially causing the problem.

It turned out that although the right of public access is meant to enable spending leisure time in the outdoors by people who don't damage the nature nor the assets of the landowner, it also grants the access to those that are ill-intentioned.

The obstacles set by the interviewed landowners were meant to protect their privacy and assets from damage and although they acknowledged problems it causes to good-mannered hikers, they did not see alternative ways of guarding their own rights. On some occasions, the obstacles were partially caused by the local government due to insufficient communication in the process of making a detailed plan of the land-use.

Kasutatud allikate loetelu

1. Adamson, A. ja Valdmaa, S. (1999). Eesti ajalugu gümnaasiumile. Tallinn: Koolibri. Lk 46.
2. Aktiivsed harrastused Eesti-sisestel reisidel 2007. Elanikkonna küsitluse tulemused. (2007). *Ettevõtlike Arendamise Sihtasutuse koduleheküljel Internetis*. Kättesaadav: http://public.visitestonia.com/files/statistika/Aktiivsed_harrastused_sisereisidel_2007.pdf, vaadatud 28. aprillil 2008. Lk 4, 11.
3. Andreasen, A. R. (1995) Marketing Social Change. San Francisco: Jossey-Bass. Lk 7.
4. Countryside and Rights of Way Act (2000). Kättesaadav http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/pdf/ukpga_20000037_en.pdf, vaadatud 28. märtsil 2008.
5. Eesmaa, U. (2008). Autorile saadetud e-kirjas. 14. aprillil 2008.
6. Eesti keele sõnaraamat (2006). 2006. aasta väljaanne elektroonilisel kujul Internetis. Kättesaadav: <http://www.keelevara.ee/login/>, vaadatud 29. märtsil 2008.
7. Eesti metsanduse arengukava aastani 2010 heakskiitmine (2002). Riigikogu 13. novembri 2002. a otsus. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=221835>, vaadatud 8. aprillil 2008.
8. Eesti turismistatistika põhinäitajad 1993-2006 [2006]. *Ettevõtlike Arendamise Sihtasutuse koduleheküljel Internetis*. Kättesaadav: http://public.visitestonia.com/files/statistika/Eesti_turismistatistika1993-2006.pdf, vaadatud 28. aprillil 2008. Lk 1.
9. Eestimaalaste keskkonnateadlikkus: aruanne (2003). Tallinn: [Emor]
10. Ereht, T., toim. (2006). Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. Lk 227.
11. Inimene ja keskkond: toorandmestik (2007). Tallinn: Säätva Eesti Instituut.
12. Kaasik, T., K. Peterson, H. Kaldaru (1996). Inimene ja keskkond: muutused Eesti keskkonnateadvuses, 1983-1994, võrdlusjooni maailmaga = Man And Environment: Changes In Estonian Public Environmental Awareness, 1983-1994, Global Comparison. Tallinn: Stockholmi Keskkonnainstituut.
13. Kaltenborn, B. P., Haaland, H. (2001) The Public Right of Access - Some Challenges to Sustainable Tourism Development in Scandinavia. *Journal of Sustainable Tourism*, 2001, Vol 9, No 5, lk 417-418.
14. Kiisel, M. (2005). Keskkonnateadvuse kujunemine Eestis 1980-ndatest 2005-ni: magistritöö. Tartu. Lk 68.
15. Kiisel, M. (2002) Kogukonnapõhine sotsiaalturundus teadliku prügikäitumise kujundamisel: bakalaureusetöö. Tartu. Lk 26.
16. Kiviselg, M., koost. (2005). Igaüheõigus Eestis : liikumine looduses. [Pärnu]: Pärnumaa Keskkonnateenistus.
17. Kupinskaja, M. (2008). Igaüheõigus keskkonnaõiguses : bakalaureusetöö. Tartu.
18. Kupinskaja, M. (2008A). Tead tülisid maaomaniku ja matkaja vahel? : foorumipostitus. Kättesaadav: <http://www.trip.ee/node/40732>, vaadatud 5. mail 2008.
19. Kupinskaja, M. (2008B). Vihjeid kohtadest, kus maaomanik ja matkaline raksu on läinud? : foorumipostitus. Kättesaadav: <http://www.geopeitus.ee/foorum/read.php?1,5834>, vaadatud 5. mail 2008.

20. Kupinskaja, M. (2008C). Vihjeid kohtadest, kus maaomanik ja matkaline raksu on läinud? : foorumipostitus. Kättesaadav: <http://www.looduspilt.ee/foorum/viewtopic.php?id=3065>, vaadatud 5. mail 2008.
21. [Maareformi statistika aastate kaupa] [2008]. *Maa-ameti kodulehekülg Internetis*. Kättesaadav: http://www.maaamet.ee/index.php?lang_id=1&page_id=147&menu_id=2, vaadatud 16. aprillil 2008.
22. Outdoor Recreation Act. Act of 28 June 1957 No. 16 relating to outdoor recreation. Oslo Ülikooli õigusteaduskonna raamatukogu mitteametlik tõlge norra keelest inglise keelde. Kättesaadav: <http://www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-19570628-016-eng.pdf>, vaadatud 28. märtsil 2008.
23. Ranniku, V., koost. (1996). Igaüheõigus. Tallinn: Huma.
24. Ranniku, V. (1999). Mida lubab ja milleks kohustab igaüheõigus? *Eesti Loodus*, 1999, nr 6, lk 210-211.
25. Ranniku, V (2008). Autori intervjuu allikaga. Tallinnas, 10. aprillil 2008.
26. Rogers, E. M. (1995) Diffusion of Innovations. Fourth Edition. New York etc: Free Press. Lk 83.
27. Tohva, L. (2007). Õigus vabale matkamisele. Ettekanne. Matkajuhtide 40. kokkutulek Jõulumäel. Jõulumäel, 11. novembril 2007.
28. Türbsal-Trolla, J. (2008). Keskkonnakaitseinspeksiooni keskkonnakaitse vaneminspektor. Autori intervjuu. Tartus, 14. aprillil 2008.
29. Veinla, H (2008). Autori intervjuu. Tartus, 6. aprillil 2008.
30. Williams, D. R. (2001) Sustainability and Public Access to Nature: Contesting the Right to Roam. *Journal of Sustainable Tourism*, 2001, Vol 9, No 5, lk 366.

Õigusaktid

31. Asjaõigusseadus (jõust. 1993). Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12807782>, vaadatud 2. mail 2008.
32. Avalikult kasutatavate veekogude nimekirja kinnitamine (jõust. 1996). Vabariigi Valitsuse 18.07.1996 a. määrus nr 191. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=692174>, vaadatud 2. mail 2008.
33. Eesti Vabariigi põhiseadus (jõust. 1992). Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12846827>, vaadatud 2. mail 2008..
34. Kalapüügiseadus (jõust. 1996). Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12880661>, vaadatud 2. mail 2008.
35. Liikluseeskiri (jõust. 2001). Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=927101>, vaadatud 2. mail 2008.
36. Metsaseadus (jõust. 2007). Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12790553>, vaadatud 2. mail. 2008.
37. Teeseadus (jõust. 1999). Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12895156>, vaadatud 2. mail 2008.
38. Veeseadus (jõust. 1994). Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12895223>, vaadatud 2. mail 2008.

Analüüsitud artiklid

39. [autor teadmata] (2007). Koera ja telgiga metsas. *SL Õhtulehe veebiväljaanne*. Kättesaadav: <http://www.sloleht.ee/index.aspx?id=237853>, vaadatud 30. aprillil 2008.
40. [autor teadmata] (2002). Igaüheõigus. *Lääne Elu veebiväljaanne*. Kättesaadav: <http://www.le.ee/?a=uudised&b=1348>, vaadatud 30. aprillil 2008.
41. Alvela, A. (2000). Tähistatud eravaldus kohustab võõraid. *Äripäeva veebiväljaanne*. Kättesaadav: http://ap3.ee/Default2.aspx?PaperArticle=1&code=1739/rubr_artiklid_173901, vaadatud 30. aprillil 2008.
42. Hansen, R. (2004). Igaüheõigus - mida tohib, mida mitte. *SL Õhtulehe veebiväljaanne*. Kättesaadav: <http://www.sloleht.ee/index.aspx?id=157497>, vaadatud 30. aprillil 2008.
43. Hansen, R. (2002). Mida tähendab igaüheõigus? *SL Õhtulehe veebiväljaanne*. Kättesaadav: <http://www.sloleht.ee/index.aspx?id=123135>, vaadatud 30. aprillil 2008.
44. Hansen, R. (2005). Õigele teotsale juhatab teabepunkt. *SL Õhtulehe veebiväljaanne*. Kättesaadav: <http://www.sloleht.ee/index.aspx?id=175249>, vaadatud 30. aprillil 2008.
45. Jürgens, H. (2007). Sõitke julgesti metsa seenele. *Valgamaalase veebiväljaanne*. Kättesaadav: <http://www.valgamaalane.ee/290807/esileht/25010911.php>, vaadatud 30. aprillil 2008.
46. Kiviselg, M. (2004). Igaüheõigus Eestis. *Virumaa Teataja veebiväljaanne*. Kättesaadav: http://www.virumaateataja.ee/030604/esileht/arvamus/15017748_1.php, vaadatud 30. aprillil 2008.
47. Kiviselg, M. (2005). Looduses liikumist reguleerib igaüheõigus. *Valgamaalase veebiväljaanne*. Kättesaadav: <http://www.valgamaalane.ee/300805/esileht/arvamus/25003729.php>, vaadatud 30. aprillil 2008.
48. Kuresoo, R. & Hinsberg, A. (2004). KURESOO JA HINSBERG: Kas igaüheõigus hävitab Eesti looduse? *Eesti Päevalehe veebiväljaanne*. Kättesaadav: <http://www.epl.ee/artikkel/266335>, vaadatud 30. aprillil 2008.
49. Maimik, I. (2000). Matkates hoia loodust. *SL Õhtulehe veebiväljaanne*. Kättesaadav: <http://www.sloleht.ee/index.aspx?id=76628>, vaadatud 30. aprillil 2008.
50. Onemar, A. (2003). Igaüheõigus toetub heale tavale. *Eesti Looduse veebiväljaanne*. Kättesaadav: http://www.loodusajakiri.ee/eesti_loodus/artikkel561_543.html, vaadatud 30. aprillil 2008.
51. Steinberg, E. (2007). Igaüheõigus ohjab suvist rahvaste rännet. *SL Õhtulehe veebiväljaanne*. Kättesaadav: <http://www.sloleht.ee/index.aspx?id=237854>, vaadatud 30. aprillil 2008.
52. Tartes, U. (2003). Kas igaüheõigus Eestis kehtib? *Eesti Looduse veebiväljaanne*. Kättesaadav: http://www.loodusajakiri.ee/eesti_loodus/artikkel274_249.html, vaadatud 30. aprillil 2008.

Lisad

Vihje andmise üleskutsed Internetifoorumites²¹

Heihopsti,

Mõtlesin nüüd pikalt, kas teema sobib foorumisse või ei sobi, ja otsustasin, et sobib küll. Vist. Et looduspiltnikud müttavad ju mööda metsa ja raba küll =>. Parandage mind, kui ma eksin. Aga miks ma õigupoolest kirjutan:

Uurin TÜ-s maaomanike ja matkajate vahelisi suhteid ning eesotsas olukordi, kus nad omavahel mingil põhjusel katkuma on läinud: maaomanik kallasraja kinni pannud, avalikult kasutatave teele kivid ning jõeale palgi ette visanud vmt. Praeguseks hetkeks olen suurema osa olukordi-kohti ajakirjanduse kaudu leidnud, looduspildi foorumisse kirjutan aga seetõttu, et igauheõiguse teema on siit ennegi läbi kõlanud ning ehk oskavad piltnikud mind veel mõnesse paika juhatada, kus maaomanik võõrastega ühte paati ära pole mahtunud. Oled sa ise mõne maaomanikuga pahuksisse sattunud? Või oled hoopis ise maaomanik, kelle tagaõuele matkalised satuvad? Oskad vihjata, kus taolised olukorrad aset on leidnud? Oleks väga abiks!

Miks ma seda üldse uurin? Kirjutan õigusteaduskonnas lõputööd igauheõigusest, sellest, mis siis õigupoolest Eestis kehtiva õigusega reguleeritud on ja mis mitte, kuhu loodushuviline looduses liikuda tohib ja mis tingimustel, ning sotsiaalteaduskonnas (lõpetan kaht eriala korraga) sellest, et kui matkalise ja maaomaniku arusaamad neile kuuluvatest õigustest omavahel vastuollu on sattunud, siis... miks?

Uuringu mõte ei ole teips mitte selles, et kedagi häbiposti lüüa ja hiljem ajakirjanduses ringi lehvida, vaid saada teada, MILLE taga need tüliõunad tekkinud on. Kas kanuutajad on kaldamaa ära sonkinud? Piknikupidajad ümbruse risustanud? Bemarkivennad õiste tundideni muusikat tümpanud? Ma ei usu, et keegi lihtsalt hea pärast, põhjuseta tüli otsib.

²¹ Sisu varieerus teatud määral sihtrühmast olenevalt (alla 10%), antud näide on looduspilt.ee foorumist.

Mis ma nende andmetega aga peale hakkam, on see, et püüan koos juhendajaga ülevaate teha, kus kommunikatsioon niiku on läinud ja mida tulevikus teisiti peaks tegema. (Olen ju ise ka natuke "metsapoole" tegelane, kellele meeldib metsas mütata.)

Osa intervjuusid olen maaomanikega juba ära teinud, kuid oleks enam kui tänulik vihjete eest, kus veel maaomanike ja matkajate vahel probleeme on tekkinud - maakonnast olenemata.

Mann

PS. Kui foorumisse kirjutada tundub ebaviisakas, kasuta mu meiliaadressi: maria.kupinskaja (sabaga-a-täht) gmail.com

Küsitluskava

Tere, mu nimi on Maria Kupinskaja, olen Tartu ülikooli sotsiaalteaduskonna tudeng. Uurin inimeste tavasid looduses liikumisel ning vastuolusid, mis võivad matkajate ja maaomanike vahel tekkida; intervjuude tulemusi kasutan oma bakalaureusetöös. Kõik intervjuud, mida teen, jäävad anonüümseks ning tulemusi kasutan ainult uurimuslikel eesmärkidel.

Palun kirjeldage oma suhet selle maatükiga: kas olete siin sündinud ja kasvanud või tulite siia hilisemas elujärgus? Millal? Kas olete selle paiga omanik?

Kuidas see maatükk teie omandisse sai? Kas see on kuulunud teie perele või olete omandanud selle ostes võõra käest? Millena te seda paika kasutate: kodu, suvila või mõne muuna?

Mil määral võõrad inimesed - matkajad, kohalikud - teie maadel liiguvad? Kas nende liikumine on läbi aasta ühtlane või toimub hooajati? Kuidas see aastate lõikes muutunud on: kas võõraid liigub praegu tihemini või harvemini? Mida nad teie maadel teevad, kui nad siin on?

Mida teie arvate, kas neil inimestel on õigus teie maadel liikuda ja olla? Miks? Kas te olete seda kohalikust omavalitsusest, seadustest või mõnel muul viisil kontrollinud või kuulnud?

Mida te arvate sellest õigusest? Kas lubate võõrastel oma maatükil marju korjata, telkida, lõket teha?²²

Kas need inimesed on teile tüli tekitanud? Kas teie ja nende vahel on tekkinud konflikte? Kui jah, siis kuidas need lahenenud on? Oskate ka positiivseid kogemusi välja tuua?

Kas te olete püüdnud takistada võõraste liikumist oma maadel? Kuidas? Millised on teie kogemused selliste piirangute seadmisel teiste maavaldajate poolt – milliseid piiranguid olete märganud ja milliseid peate õigustatuks? Miks? Kui jah, siis kas te olete kontrollinud kohalikust omavalitsusest, seadustest või mõnel muul viisil, kas nende piirangute seadmiseks on õigust?

Milline on olnud seatud piirangute mõju? Kuidas on muutunud võõraste liikumine, milline on olnud nende reaktsioon?

Suur aitäh vastamast! Teie vastustest oli suur abi.

Intervjuud uurimissubjektidega

Veskiomanik jõekaldal

Kas ma võin enne, kui ma seda loen (*vaadates intervjuueeritava antud paberit*), natuke tagatausta uurida, sest ma ei saa praegu päris hästi aru...

Asi on selles, et siia tahetakse turismikeskus teha. Meie isale kuulus see vesiveski ja siis välismaa - ma olin Saksamaal 51 aastat - ja siis seal välismaa lehes, "Eesti rada", lugesime, et viimane taotlusvõimalus on 91. aasta lõpul. Siis ma istusin, võtsin puhkust oma töökohast, istusin lennukisse, Stuttgardist, lendasin Helsingisse. Seal ma pidin seitse ja pool tundi ootama lennukit, mis siia Eestisse saabus ja siis käisime seal maavalitsuses, [*maakonnakeskuse kohanimi*], taotlemas. Ma käisin kaks korda siin. Pärast seda olime veel kord siin...

...taotlemas maa tagastamist?

²² Küsimuse püstitus olenevalt situatsioonist ja maatüki olemusest.

Tagastamist, jah. Mu lellepoeg, kes nüüd on surnud, ta suri 4. detsembril mullu, temaga koos käisime siin veskit külastamas. See naabriproua, kes seal elas, sellel abistasime veoautoga Tallinnast siia kolimist.

Te olete siis siin sündinud?

Mina olen Tartus sündinud 12. augustil 1940.

Aga... Tartus sündinud, kas te siis elasite Tartus või te elasite siin?

Ei me elasime siin.

Ja kuni nüüd neljakümne...

Tähendab, minu isa - see on küll pikk lugu, sellega tegeleb tavaliselt mu õde - meil oli siin kaasomanik Oskari nimeline ja tema oli suurtesse võlgadesse sattunud ja isa hakkas neid võlgu nigu maksma ja tema ütles, et erastab selle endale. Ta oli ju mölder. Meil oli [*kohanimes*], seal minu vanaisal oli ju tuulik ja maja ja seda tuulikut ja maja lammutati 1953. aastal. Isa oli tsaarisõjaväes ja siis nad olid Riias kuskil, või mitte Riias, vaid Lätis kuskil, ja siis nad pidid oma hobustega ületama seda Düüna jõge. Ja paljud hukkusid, minu isa hobune uppus kah ja isa, ei tea, kuidas tema pääses kaldale, igatahes teda hüüti, kes iganes, ja siis ütles, et "Ei, tsaarisõjaväkke ma enam ei lähe." Kuna oli kokku lepitud 4 aastat, aga sellest sai juba rohkem. Ja siis Läti talunikud aitasid mu isa toiduga, ööbimisega ja riietega. Ja siis tuli isa siia Eestisse, valenime all, muidu oleks teda jälle kinni peetud ja ma ei tea, mis oleks muidu juhtunud. Ja siis ta läks valenime all Austriasse. Austrias õppis ta seal tehniliste masinate instituudis. Ja siis kui Eesti vabadussõda puhkus... või puhkes, jah, tuli ta jalgsi Eestisse. Paljud, kellel olid seljakotid seljas, nendel oli toidukraami ja mis iganes, isal olid raamatud sees. Isa istus, seal tsaarisõjaväes istus mitu korda kinni, sest lugemine oli keelatud ja isa oli niimoodi, et tema õppis semester ainult koolis, õppis keeli, oli keelehuviline, ja igas asjas oli huvitatud. Ja ta valdas 11 keelt. Ema - seitse. Nii. Ja siis puhkes vabadussõda ja siis ta tuli jalgsi Austriast siia, ja osales. Ja siis pärast seda vabadussõda andis Eesti riik igale, ma ei tea millise astme kõrgusest, andis ta nigu kingituseks mingid mõisad või mis iganes, ja tema oleks selles... Mõisasüda, ma ei tea nüüd, millises linnas ta oli, kas oli nüüd Jõgevamaal kuskil või -ei oska seda nüüd ütelda, õde teab seda - igaljuhul isa loobus nende sõnadega, et Eesti on vaene, tema on noor ja saab tööd teha. Ja sellega ta loobus. Ja siis 1925. aastal erastas ta selle veski siin endale, selle poole ka (näitab elumajade suunas), meil jääb sinna tahapoole veel tükk. Et isa ei võtnud mingit kingitust Eesti riigilt vastu. Ja nii oli siis nii, et 40-ndal aastal, no mina sündisin 40-ndal aastal, pidime siit esimest korda põgenema, ja siis läksime sugulaste juurde - ma ei tea, kas see oli nüüd Põltsamaal või kus kohas see asus - igaljuhul tulid jälle sakslased sisse, ajasid venelasi välja ja siis saime siin jälle 3 aastat rahulikult elada. 1940-ndal aastal või... 1944-ndal aastal pidime siis siit põgenema. Sõitis siia ette... isa kirjeldas oma põgenemise asja enne seda, kui ta oli sõjas siin läheduses käisid ja... selle isa kirja ma panen nüüd arvutisse ja see läheb ka siis nigu sinna mälestuste asjade juurde. Ja siis käisid mehed siin küsimas, kus härra [*isa perekonnanimi*] on, ema pidi alati nigu valetama, et on Tallinnas või on Tartus, veskile vajalikke osi muretsemas. Ja siis oli niimoodi, et 16. augustil, 4 päeva pärast minu 4. sünnipäeva pidime siit siis minema. Nii. Ja siis läksime siit tagant

[lähedalasuv kohanimi] poole ja sealt siis läksime edasi kuni me Saksamaale jõudsim. No olid seiklused! Isa kirjeldas seda, ema kirjeldas seda ja, nojah, neist saab veel raamat pääle. Sest isa oli ju luuletaja, nigu ajakirjanik, võib öelda, aga ta oli elukutseliselt mölder, sest vanaisal oli ju tuulik *[kohanimi]*. Seal on üks mälestuskivi: *[vanaisa nimi]*, veski... noh, mölder ja *[isa nimi]*, luuletaja. See mälestuskivi on seal välja pandud. Nojah, siis pärast seda taotlemist käisime siin, käisime ka vallamajas...

See oli siis 91. aastal?

See oli 91. aastal, käisime maavalitsuses. 92. aastal käisime vallavalitsuse juures, proua *[perekonnanimi]* oli veel seal vallavanem ja... Meid lollitati neli ja pool aastat. Ei tahetud seda tagastada, taheti seda veskit viieks aastaks veskiks jätta, et ta töötaks ja... Nad töötasid selle veski, noh, rikeste seadmetega ja terve hoone põrutas ju, ja tekkisid praod, nii et väljaspool isegi telliskivi pudenes. Ja seda tehti neli ja pool aastat. Siis võtsime siin advokaadi, see oli 95. aastal vist, jah, ja siis 28. juunil - või midagi sellist - 98., või ei, 95. saime selle veski siis tagasi. Aga, noh, meid taheti kohustada...

Kogu selle maatüki?

Jah, eemal veel suur põld, see on umbes 3 hektarit, ja siis taga on ka veel üks suur riba, ligi - mis ta on - 300 meetrit pikk ja 36 meetrit lai. Jaa, ja siis, noh, paneb mõtlema. Siis võtsime advokaadi, sest esimesel nädalal, kui me siin olime, ei õnnestunud meil seda asja siin tagasi saada. Aga teisel nädalal olime advokaadiga siis koos ja siis õnnestus meil, pandi veski kohe kinni kah! Kui Eestis siin vallavalitsus või üldse vallamaja ei ole oma lubadusest kinni hoidnud, siis ei ole meil ka seda vaja teha. Ja nüüd tahetakse siin seda nigu, või taheti seda veskit siin nigu turismikeskuseks teha. Ja siis oli *[ühe autori nimi]* raamatus kirjutatud, et tal on väga kurb näha, et sellest veskist tahetakse nigu lõbusauna teha. Nii et see nimetatud *[mehe nimi]* oleks võinud kõike teha, jaa.

[sama mehe nimi]?

[sama mehe nimi].

...on kes?

See oli tol ajal RMK metsaülem ja nüüd on ta muidugi selle loodusasjaga seotud. Tema on see niiditõmbaja, et meile raskusi teha. Siis on niimoodi, et see muinsuskaitse käiski siin, et antaks seda tagumist poolt (*näitab veski taha*) muinsuskaitse alla, tehti kuni tänavani. Me ei tohi mitte kui midagi teha: me ei tohi kaevata, me ei tohi juuri välja kaevata, me ei tohi midagi istutada, absoluutselt ei tohi midagi teha. Peame alati luba küsima, nagu oleks meil eestkostjat vaja. See on jama, mis siin toimub. Nende kanuudega minul tavaliselt midagi tegelemist ei ole, seda on teinud keegi teine, et see nigu kajastas ajalehes kanuudeasja vastu. Meil on vaja oma maja rahu, meil on siin meie õu, ja siin me elame, siin me tahame rahu saada, siin mu veoauto lõhutud - oli kah suur-suur jama sellega ja kolm korda, noh see oli riigiprokuratuuril, siis oli politseis ja siin ringkonnaprokuratuuril ühtimoodi ära, et ei rahustatud mind. Siis üks naabrinaine kirjutas - tema kirjutas ja mina kirjutasin siis lisaks, noh ma ei

teadnud - kirjutas politseisse ja nüüd võeti see asi jälle käsile. Tähendab, et need kolm rahuldamatat jätmise määrused tühistati ja nüüd tehakse seal... Meil on pidevalt siin nii palju pahandusi tehtud: veskitammi silla värava on tõstetud välja hingedest ja nii, veskis on käidud sees, sinna on sisse murtud juba 2004. aastal. Ja kõik need uuringud on liiva läinud.

Aga...

Ja mina arvan, et selle taga seisab ärihuvi õigus, et meid siit eemale peletada. Selle pärast ongi kõik see suur jama. Kes tahab oma magamistoas inimesi, kes sealt läbi käivad? Kes tahab seda?

Palju neid võõraid inimesi teie maadel liigub?

No tavaliselt liikusid siin üsna palju. Jätsid prahti siia, kalamehed ja mis iganes. Korjasime kokku mitu-mitu aiakärutäit prahti, mis oli lihtsalt juurte alla topitud või sambla alla - me leidsime kõik kätte. Mul on pilte tehtud, seda ma ka nigu avaldasin nendele: keskkonnale, muinsuskaitsele.

Oskate te mulle umbes numbrit öelda? Kas iga päev, iga nädal..?

Noh, meil oli siin iga päev oli inimesi.

Ehk siis..?

Mul oli siis, kui see maja pandi põlema nüüd, tähendab, 1997. aastal oli mul siin väljastpoolt lauad ära võetud, ma võtsin saepuru välja, asendasin seda klaasvillaga. Mul olid need lauad pandud sinna tee peale niimoodi, et keskel oli vaba rada. Ei, inimesed pidid üle laudade minema! Nii ebaviisakad! Mind on nii palju ähvardatud! Selle pärast, et ma olen nigu alati oma õigusi nõudnud. Siin tundub nii, nagu meil ei oleks õigusi omal maal. See on põhiseadusevastane! See kah: kui see hoone siin on, muinsuskaitse all, on meil õigus - see on paragrahv 26-nda, jah, 26-nda lõige ma ei tea, mitu - inimesi juurde lasta siia. Siit teiselt poolt on seda veskit nii hästi näha! Aga ei, nad tahavad meid siin lihtsalt eemale peletada. Naine põles sisse oma koeraga ja minul oleks sama juhtunud.

Kas neil inimestel on siis õigus siin maadel liikuda?

Tavaliselt ei ole. Ei ole, see on ju eravaldus!

Nii..?

See on eravaldus ja inimestel ei ole siin õigust loata liikuda. Absoluutselt ei ole. Ja asi on selles, et need hooned on ehitatud enne asjaõiguse jõustumist, seal kallasrada ei ole. Ja vald tahab selle tee nüüd siin teha, koos kallasrajaga. Ja seda me ei taha, et meie akna eest käivad võõrad läbi. Me ei saagi uksi lahti hoida! Me ei saagi uksi lahti hoida. Ma olen alati neid nüüd eemale peletanud. Kaks aastat tagasi varastati säääl - siis oli jaanipäev - varastati mul see viide sealt ära, ma ei tea, kas ta visati jõkke või kuhu.

Varastati mis ära?

Viide.

Viide?

Jah, see on see märk seal, telliskivi ja... Jah, see varastati ära ja viidi minema või visati jõkke, seda ma ei oska ütelda, sest seal silla all on väga sügav, seal sukelduda on... Jajaa, siis panin uue paika, politsei kutsusin ja nemad kõik tulemuseta! Tulemuseta olid asjad siin. Nii et... see on väga...

Kuidas te inimeste liikumist oma maal piiranud olete?

Ma olen sinna nende juurde läinud ja ütelnud, et see on eravaldus. Kui ma olen kohal olnud.

Kas mingite muude vahenditega ka? Et no see viit, millest te rääkisite..

Jaa, meil on siin kõik, näete, märgistatud. Kõik on märgistatud, jah. Ei, ma olen ainult suuliselt, kui ma olen siin olnud. Siis, kui ma olen ka tulnud, siis siin on inimesed kõik liikunud ja loomulikult ma ei saa valvata, kui ma kohal ei ole. Jah.

Kas te teate, kas enne seda, kui teie siia tulite, kas seda teed kasutati avalikult või seda kallasrada, kasutati?

Heh, kallasrada ei ole ju siin!

Tähendab, seda kallast?

No ma ütlen, seda kasutati ainult siin, kes siit läbi liikusid või veski juurde tulid. Ja see ei ole ju avalik tee. Sest et veskilised, kes siia tulid, näituseks, jahvatama, need tulid seda teed kaudu. Siin oli meil hobusekuur - see on selle pildi peal näha, see hobusekuur, mis siin näha on (*näitab vanu fotosid*), see seisis siin, ja kuni siiani läks. See oli kõik. Ja meil oli seal taga üks maja - see põles 30-ndal aastal maha, see oli ainult see rada, mida minu isa kasutas. [*Kohanimi-st*] helistati meile siia, meil oli telefoninumber 8, et kas nad tohivad siia tulla. See oli kord, mis tol ajal oli. Nüüd ei ole mingit korda! See on nõukogudeaegne, veneaegne seadus, mis on üle võetud selle veeseadusega! See ei lähe korda. Inimesed tulevad siia: neil on õigusi, meil ei ole õigusi! See ei lähe nii, absoluutselt ei lähe nii. Ja see on põhiseaduse rikkumine, seepärast et omandus on põhiseadusejärgselt kaitstav ja ei tohi keegi muu siia astuda loata. See on paragrahv 35... 34-35! Nii.

Millised on teie kogemused teiste maavaldajatega, kas nemad on ka piiranguid seadnud?

Jah, nendel on kah raskusi. Väga suuri raskusi. Säälpool üle jõe, silla taga, nendel oli raskusi. Seal on sinna atikuonni ehitatud, mida te siit taga lugesite. See on see onn siin. Tema tohtis ehitada, poolteist meetrit tohtis ta sinna kalda äärde ehitada, see on see atikuonn, oh, oja. Tema tohtis selle hoone siia ehitada, jah. Ja see on 2,5 meetrit kaldast eemal, seal ei olegi kallasrada. Tema tohtis, meie ei tohi! Nii see asi ei lähe. Me hakkame vastu kuni... kasvõi inimõiguste rikkumiste komisjoni sinna Prantsusmaale.

Aga kuidas võõraste liikumine nüüd muutunud on, pärast nende piirangute seadmist?

No ma olen ähvardusi saanud. Et meil on õigus siin käia, päiksetõusust kuni loojanguni - aga mitte eramaal! Sellepärast ongi see asi. Olen ähvardusi saanud. Et siia tuleb tikud otsa panna ja mis iganes.

Kas inimesi on vähem või neid tuleb ikka samapalju..?

Nüüd, ei. Nüüd me vaatame selle peale ja on teada kah, et meie, kuidas öelda, maine ei ole hea. Meie maine ei ole hea. Nii on see asi. Mõned on nii häbematud, parkivad seal autod üleval, tulevad mäest alla: "Jaa me oleme läbi metsa läinud, ma ei ole midagi näinud, piiranguid." Jaa, et looduskaitseala, ja muinsuskaitse, ja keskkonnakaitse - piirab meid. Tahtlikult, pahatahtlikult. (*näitab kirja*)

Nii, ja see on siis maavanemale saadetud?

See oli maavanemale kiri. Ja tema kirjutas nüüd keskkonnaministeeriumi, vastus ei ole veel tulnud, seisab. Ma sain temaga paar päeva tagasi kokku, küsisin.

Mida te temalt taotlete või küsite?

Mida ma küsin? Et mida keskkonnaministeerium vastab. Ja mis töö see nüüd on, mida teie teete?

Ma lõpetan praegu kaht teaduskonda, õigusteaduskonda ja sotsiaalteaduskonda, ja ma kirjutan bakalaureusetööd, sellest, et need konfliktid, mis nüüd maaomanike ja matkajate-võõraste vahel tekivad, et ma uurin neid põhjusi - et mille taga need on. Et kas ei ole piisavalt kommunikatsiooni...

Tähendab, et tammi sild, jah, see on ju eraomand, seal on värav keset seda silda.

Kellele see kuulub? Kas see on ka teie?

See osa kuulub meile, teine on teise oma. Minul tehtud sild 1999-ndal aastal, täitsa uuesti. [*Kohanimi-s*] olid lauad pikuti, aga siin olid need ka pikuti. Ma tegin need nigu Saksamaal: panin talad, prussid sinna ja siis risti panin need lauad. Need on muidugi impregneeritud, et need ei lähe mädanema. Jajaa siis seal oli kanuumatkas, oli mullu. See, kes seda kanuumatka tegi, ütles neile noortele, et minge üle silla või sinna, ronige üle, üle selle värava ja siis lähete sinna taha, seal matkasid sinna taha. Kampisid, või noh, kampeerisid seal. Ja siis meie hakkasime vastu, tegime avalduse ja saime muidugi kirja vastu, et see värav on, või see rajatis on... eee... mitte kooskõlastatud vallaga. Jaa, ja siis et see olevat siin, nüüd - mis ta oli, mis ta kirjutas sinna - (*mõtleb mõned sekundid*) looduspark. Jah, looduspark. Siin terve Eesti on looduspark, eksle? Aga võõrad tohivad teha, mida nad tahavad. Ähvardusi teha, mustust siia jätta. Jaa, ja lõhkuda, sisse murda siia. Ei.

Kas te oskate umbes öelda, inimesed, kes teie maadele tulevad, on nad... mis vanusegrupis nad umbes on? On nad naised, mehed?

Nad on igas vanuses. Et 96. aastal kolisin siia Eestisse, 28. mail. Siis käisid siin peaaegu iga päev paar bussi, ekskursiooni veskis, klassid. Siin olid täiskasvanud siin jaa, no ma võtsin lahkelt vastu ja siis mul veel piiranguid ei olnud pandudki. Aga pärast seda, kui piirangud olid, hakkasid need raskused pihta.

Miks tekkis vajadus pirata? Et oli liiga palju...?

Et meil liiga palju siin pahandusi tehakse. Seal üle jõe on see [*mehe nimi*] - ma nimetan seda lihtsalt lõbumajaks, see on, säääl on, noh, pulmad peetakse säääl ja siis käib muusikattümps kuni kella kolmeni hommikuni. Ma olen mitu korda politseisse helistanud ja politsei on öelnud, et jaa, neil on seal turvamehed ja nemad peaksid teadma ja... Jaa, ja siis see kajab ju siia allapoole võimendi kaudu. Nii et, noh... Siis on need noorikud siin, purjus, tammi silla pääl! Joovad, viskavad pudelid tammi pääle lõhkudes. Noh, naabermees 2 aastat tagasi sukeldus seal veskitammi ees ja ütles, et see ei ole [*jõe nimi*], vaid see on prügijõgi. See on täis prahti! Ja see on looduskaitse! Pean ütlema, et need mehed, kes seda seadust siin on teinud, neil endil ei ole absoluutselt mingit aimu - omanik saab oma vara kaitsta ja loodust hoida, aga mitte võõrad! Võõrastele, kus on looduskaitseala või kaitseala, see võõras ala - see ei ole mingi kaitse. Kaitstakse lihtsalt omanikkude eest, aga teised tohivad kõike teha! Ja see ei ole õige. See ei ole absoluutselt õige! Veeseadust tuleb muuta, tuleb muuta. See on...

...mis osas?

...nõukogudeaegne seadus, mis on üle võetud. Ma nüüd ei tea, mitmendast aastast see oli, mul põlesid kõik need andmed, mis mul olid, põlesid ju sisse. Seal oli täitsa selgelt kirjeldatud, millisest ajast saadik see seadus oli Eesti seadusse üle võetud. Seal on paljud asjad, mis on võib-olla nõukogudeajast üle võetud.

Mis on see täpselt, mida peaks muutma?

Veeseadust. Säääl, kus elavad inimesed kalda all, et neid rahule jäetakse! Et võõrastel ei ole seal mingit õigust käia. Kui tuleb keegi, küsib, me lubame, siis nad võivad tulla, aga mitte küsimata. See on ju see asi...

Aga nüüd inimene, kes tahab nüüd jõuda tee pealt kuhugi sinna taha, on tal võimalus siit ülevalt (*näidates käega märke, territooriumi piiride taha*) mööda minna?

Jah, on. On see võimalus olemas, sest...

Kui kaugelt see ring umbes läheb?

Ta ei ole kaugel. Tähendab, seal, kus need puud lõppevad, seal on see tee. See läheb siit mäest ülesse ja vasakule ja see läheb sinna [*kohanimi*] poole, kus on sipelgakoloonia. Siis tulevad nad [*kohanimi*] tee pääle. Kui otse minna, siis tulevad ka [*kohanimi*] tee pääle. Aga see on teine tee, mis [*kohanimest*]

[kohanimesse] läheb. Nii et nendel on see võimalus mööda minna ja mitte üle meie maa. Siin üks paar siin taga elab, nendel on luba olemas. Üks vanem mees ja naisterahvas. Naisterahvas sõidab sageli [kohanimesse] bussiga ja siis mees saadab teda ja siis tuleb tagasi ja ei ole meil mingit probleemi.

Nemad käivad siis üle teie maa siit?

Nendel on luba olemas, jah. Aga siin oli kah üks naisterahvas, kes mõtles, et ta võib siit läbi minna - nii häbematu, jah! Ei oska teretada. Mina olen vähemalt Saksamaal harjunud, kah kui ma koolipoisina läksin kooli, et üksipuha, kas oli võõras või tuttav, alati ütlesin tere. Jaa ja siin... Mõned üksikud: "Jõudu!" aga teised on nii nahaalsed, nii nahaalsed! Ja ma olen väga ära kibestunud! Aga ma siit ei lahku ja ma ei anna järgi! Ma ei anna järgi.

[...]

Ma arvan, et paljud maaomanikud, kes sellel samal probleemil siin on, nad soovivad seda veeseaduse muutust. Ja see tuleks kuidagipidi tuleks seda nigu selle seaduse suhtes, tuleks seda nigu avaldada. Mitte kõik, aga et... Maaomanikud pole sellega rahul. Vaadake, Postimehes oli seal see üks rand, mis üks mees endale ostis, eksole. Tema on siis nüüd koristaja, eksole, oma maa peal koristaja! Kõik jätavad oma prahti sinna randa. See on õige või?

Kus kohas see..?

See on Harjumaal. Ma ei tea nüüd täpselt, aasta alguses oli see lehes.

Selle aasta alguses?

Selles, jah. Et tema peab koristama ja saab kah kurje sõnu vastu kõrvu. Ja mina tema asemel, ma oleks loobunud sellest vähemalt, aga sellest ma ei saa loobuda, see on isa töö ja vaev ja higi. Meie tahame rahu siin oma vanu aegu veel vanaduseaegu ära elada veel. Ma arvasin ka, et kui ma siin kirjutasin, et tuleme siia, et oma pensioniaega ära elada, aga et sellist asja siin tehakse - see on väga kuri ja pahatahtlik on see vallavalitsuse poolt. Nemad käivad siin kanuudega üle, mõned üksikud, kui me ei ole kohal - ma saan teada seda. Nad ei hooli võõra omandusest! Nendel ise on aed tehtud kuni kaldaääreni, seal taga, aga siit nõuavad, sellelt naabriproualt nõuavad, et inimesed tohivad õuest läbi käia. See ei ole õiglane asi, absoluutselt mitte. Ja selle pärast on see veeseaduse muutus nii väga tähtis! Tõhusalt tuleb see ära teha. Inimesed, kes elavad kalda ääres, et nemad oma rahu saavad, et võõrad sinna ei trügi. Kus see turvalisus ei ole olemas ju! Ei ole olemas! Murravad kas või sisse. Muidugi, kui aed on ees, eksole, mõned ronivad üle aia. Aga see näitab juba, viited näitavad seda, kuivõrd aed on ees, näitab seda, et see on eravaldis, ärgu oma nina sinna pistku. See oleks väga vajalik, väga vajalik.

Kellele see maa kuulus nüüd vahepeal, kui teie Saksamaal olite?

No see oli... kuidas võib öelda... noh, võõrandatud küll, aga ta ei olnud - ma ei tea seda nime praegu - naturaliseeritud.

Oli siin palju inimesi või oli siin üks pere?

No siin oli mitu. Selles mõttes, et mahapõlenud majas elasid kaks peret, siis teises majas elasid nigu kolm. Nad olid kõik seinad sisse pannud ja, jaa, pliidad juurde ehitanud. Selles vanas majas olid nad pliida üles ehitanud ilma statisti... kuidas nüüd seda öelda... staatilise mõõtetega. See hakkas vajuma! Raskus. Ma sellest ei saa aru! Targad tulevad siia, istuvad kirjutuslaua taha, ei ole aast ega beest aimu, aga käsutavad! See tuleb teha, see tuleb teha, ilma et nad mingit, noh, asjad sinna vahele paneks. Nii et, noh, et see hakkas vajuma. Ma lammutasin, kui ma siia tulin, ma lammutasin selle maha. Ja maja tõstsin, 15 sentimeetrit tagantpoolt üles. Nii. Ja siin tahame juurde ehitada siis jälle ja katusealust kah välja ehitada.

Taraomanik kõrgel jõekaldal

Ma leidsin - ma arvan, et see oli Päevaleht - kus oli siis artikkel selle kohta, et siin oli... ma ei saanudki lõpuks aru, kas see oli kallasrada või see oli mingisuguse tee läbitavus.

Minul on see artikkel olemas, ühesõnaga, mis Eesti Päevalehes kirjutati, aga minu arvamus on selle kohta, et selle artikli kirjutaja oli ka mingisugune asja uurija, sest tal oli väga palju vigu tehtud, ta isegi ei teanud, et kallasrada on 4 meetrit - kirjutab viiest meetrist. Jaa, ja see oli väga pealiskaudselt tehtud, aga noh, pealkiri oli pandud väga niisugune, noh, nagu võib-olla ei olekski õige olnud, et me oleme, *[kohanime]* maaomanikud on tülis matkakorraldajatega või mis tahes. See ei olnud nii! Niiviisi. Matkajad on nii, nagu mina isegi: mina käin metsas jooksmas jaa, ja see on minu elustiil juba selline ja, jaa, loodusearmastus ja nooruses kui ma käisin naturalistide jaamas Tartus, et ma olen omamoodi loodusesõber. Õpetaja Timm, kes pani meid kõik, ühesõnaga need alused looduse ja keskkonna tundmisel ja siis me kõik tegime need, õppisime orienteerumist seal ja siis me käisime Matsalu looduskaitsealal. Ma mäletan nii, kuidas - no ma olen vananimene juba - käisime... autokastis sõitsime, tõime kased autokasti ja ega siis ei olnudki bussi ega midagi - teistsugune aeg! - ja ühesõnaga, see on minu sisemisele loodusetundmisele ja kõigele sellele aluse pannud. Et kui ikka mingi putukas seal läheb ja ega ma siis ikka vaatan ka, et kes see on. Nii et niisugused loomad ja putukad, nagu puukoristajad, noh, ma tean, et mets on neid täis, et neid tuleb ka siin, looduskaitse all... Et kui ma ikka näen, et ta siit, kuskilt jookseb, ju ta siis tahab minna, tahab varjuda, tahab siis minna suure rohu sisse, kus oma sigimist teha ja, jaa, oma elu edasi elada. Et lase tal rahus siis minna. Noh, vot. See on selline lugu siis. Aga, noh, kui selle artikli juurde tagasi tulla, siis mis teid veel huvitab?

Mind huvitab see, et kas teie maadel liigub võõraid, kui tihti neid liigub... Kas neist tüli on tekkinud?

Oehh... On küll. Päevaste kenade inimeste, matkajatega, kes tulevad ja küsivad, ja vahel mul on - see aed on nüüd 10 aastat ees, ühesõnaga - aga siis, kui mul oli pood, siis ma lasin poe inimesed, sealt otsast nad tulid poodi sisse. Loomulikult nad tulid minu eravaldusele. Ja eravaldus oli tehtud mul, tehtud mul ärimaaks, maja oli ärimaja. Nüüd on vastupidi, ma peaaegu et pankrotistusin ja, jaa - peaaegu! - ma pankrotti ei läinud, ma jõudsin enne kõik õigeaegselt lõpetada. Siis, siis noh ma olen kõik need asjad ümber teinud, aga siis need inimesed tulid sisse ja siis kui kaldaäär - siis ei räägitud sellest kaldaäärest

veel, kui kallasrajadest ja niisugustest asjadest. Inimesed kõndisid, siit tulid sisse ja kes poest võttis oma õllepudeli siin selle jõe ääres, siis jõi, ja siis, kui oli siis, tööpäev oli läbi, lukustasin - päris lukustasin kõik, noh, nägite, mul on praegugi lukk suure värava ees, et ma lukustasin väravad, sest ega poes ei saa ju, poes ei... siin on ju pilkane pimedus! Siin ei saa ükski inimene minna. Tekib kohe kahtlus: mis ta siit otsib, eksole? Aga seal taga peetakse pidusid. Ja kanuumatkajad, kes siis siin lõpetavad, kas nad lähevad sinna objektile või nad lähevad järve äärde või nad lähevad teisele poole jõge või nad otsivad siit igamehe lõkkeplatse siin RMK valdustes. Jaa, ja... vot need. Päeval on nad kõik väga kenad, kes tulevad ja liiguvad, aga öösel, ja juba pimeduses, hakatakse purju jääma, purjutavad. Siis tekivad kõvad hääled, siis on nendel ruuporid kaasas. Siis öösel kindlasti lastakse rakette ja selline elu juba häirib mind. Aga mina tahaks ju hommikul tööle minna! Ja kui ma poodi ka pidasin, ma olin täiesti magamata, sest ümberringi igal pool käis üks... sa olid ühe suure peo sees!

Heh, ainult lõbus ei olnud.

Ja kuidas sa hommikul, pool seitse avasin need suured väravad, selleks et pool seitse tuli kaubaauto sisse. Kaubaauto tõi kauba ära, panin suure värava lukku ja lasin inimesed ainult jalgvärvast sisse. Aga nüüd on mul kõik... see on mul elumajaks muudetud. Maa selle maja all on elamumaa ja siis see teine maa on maatulundusmaa. Kõik on nii, nagu vanasti oli, ja, jaa, aga... aga õnnetuseks on tulnud see, et vald on hakanud üldplaneeringut tegema ja üldplaneeringuga, planeerimisseadusega on vallavalitsusele, kohalikele omavalitsustele antud väga suured õigused. Ja need õigused tähendavad seda, et nad võivad oma arengumõtteid mõtelda ka eramaa peale. Ja kui nendel see mõte on tekkinud - antud juhul ma tean, et selle mõtte tekitaja on ainult vallavalitsuses üks isik, vallavanem, teised sellega kaasa ei ole rääkinud. Tema tahab seda, teist ja kolmandat asja niiviisi näha, ja siis tema hakkab neid võimalusi otsima, kuidas saaks selle eramaa enda valdusesse. Muidugi, alguses olid nendele, kui nad üldplaneeringut hakkasid tegema, oli nendel oma ringkiri, et vot tuleb selline planeering ühesõnaga ja me tahame arvestada kõikide soove ja ettepanekuid ja teie nüüd palun valgustage, kus oleks võimalik pääseda [*jõe nimi*] äärde ja kust oleks veel võimalik teesid teha ja nii edasi. Ja, jaa, mina vastasin nendele ka, et teate mida, te olete nende asjadega siin, minu maa suhtes, nagu hiljaks jäänud! Et mina olen need valdused nüüd ära ostnud, see on eravalidus, aga et te hakkate nüüd üle minu maa nõudma, et inimesed peavad pääsema kallasrajale minu valdusi pidi, et... No hea küll, las nad pääsevad kallasrajale silla juurest või kus tahes avalikud teed viivad. Las nad pääsevad sealt! Aga et hakata üle minu maa tulema, see oleks nagu liigne. Te oleks võinud 10 aastat tagasi õigustatud subjektidele need maad, osa maasid, võib-olla mitte tagastada! Jätta siis munitsipaalvaldusesse. Aga nüüd, kui on sellest juba... 95-ndal aastal, kui me hakkamegi rääkima sellest [*kohanimest*], üleüldse sellest, sellest osast, siis alates maanteest, kuni selle [*naabri nimi*] valduseni, kus tal on need pulmamajad tehtud, see oli kõik, see oli kõik (*paneb maakaardi lauale*) - paneme selle nüüd - see oli kõik õigustatud subjekti maa. See tähendab, et see, vot see maja, mis siin on, on ära põlenud 99-ndal aastal. Selles majas elas selle, selle valduse omanikud ja siis nad küüditati. Ja need küüditatud inimesed said siis selle põlenud - mitte ta polnud siis veel põlenud - said siis selle maja tagasi, kus oli siis vene ajal, noh... Ja siis, kui küüditati, siis loomulikult see maa ja need majad, mis siin peal olid, need läksid kõik kolhoosi bilanssi.

[...]

Ja siis, kui tuli jällegi see Eesti aeg tagasi ja, jaa, noh, olid õigustatud subjektid ühesõnaga, kes said siis oma maid ja valduseid tagasi, siis see inimene ka, see oli [*naise nimi*], sai oma valdused tagasi. Maja oli tal ära lagastatud, seal, tema elumajas oli kontor: seal oli punanurk, seal oli igasuguseid üürnikke ja kõik, kes sinna olid pandud, niiviisi. Siin vahepeal oli veel üks maja, puidutööstus. See maja oli siis 63-ndal aastal ära põlenud. Aga see [*sama naise nimi*], kes selle maa ja majad tagasi sai, hakkas oma maja taastama. Tal ei olnud rahasid, sest ta oli küüditatud inimene. Siis ta hakkas neid valdusi müüma ja osa siis, noh, kompenseeriti talle. See RMK osa, kus on parkla, see osa kompenseeriti sellele õigustatud subjektile. See minu osa siin, see [*maatüki A nimi*], see ka kompenseeriti. [*maatüki B nimi*], vot selle ostsin mina õigustatud subjekti [*sama naise nim*] käest 98-ndal aastal. Ja mikspärast ma ostsin, et kui ma selle koha, [*maatüki A nimi*], ostsin - siis ta ei olnud [*maatüki A nimi*], siis ta oli lihtsalt vallas... vallasvara, eks ole ju? See katlamaja oli vallasvara. Nii. Mina ostsin katlamaja ja näete, üleval on see puidutööstus, see valge hoone. Need olid kaks lahus tükki, mis ma ostsin, ja siin vahepeal oli see õigustatud subjekti maa veel. Ja ütlesin [*sama naise nimi-le*], et vaata, meie traktor tuleb siit, pöörab siit sinu maa peal - see maa lõppes näete, kus see post on siin - et tuleb niiviisi, pöörab suure kaarega siia niiviisi sisse, et me sõtkume sinu maad. Ta oli kogu aeg pahane ja kuigi ta oli minu eksabikaasa sugulane ja me suhtlesime temaga väga kenasti, seepärast, et see, noh... Ta oli vana ja, jaa, põdur ja, ühesõnaga, ja siis ma käisin kogu aeg teda abistamas ja küll vett välja viimas ja vett sisse toomas ja teda põetamas ja teda haiglasse viimas... Kõik, mis vanainimene vajab! Niiviisi. Ja... Ta ütles jah, hea küll, ühesõnaga, et mul on nüüd raha vaja ja kui te selle traktoriga nii hullult sõtkute omandil siin, sissesõiduteed ei ole, et siis...

Miks ei olnud sissesõiduteed?

See maa oli nii kitsas siin! Näete, RMK kuurid, mis seal on, seal polnud võimalik sissesõiduteed teha. Ja mulle mõõdistati...

Aga praegu on seal ju sissesõidutee olemas?

Kõrval on sissesõidutee hoopis [*maatüki B nimi*] maa peale!

Aa, selge.

Ja selle ma ostsin, et ütlesin niiviisi [*sama naise nimi-le*], et me ostame selle maa sinu käest ära, et siis ma ei pea vähemalt sinna, kui ma puidutööstusesse, sinna üles valge maja juurde, lähen otse, ei pea ma sinu maad ületama. Vat vanad inimesed, nemad pidasid väga lugu sellest, et nende maasid ei sõtkutaks. Ja, jaa, ja siis ta müüski selle vahetüki mulle ära, niiviisi.

[...]

Millal te ise siia tulite?

97 ostsin ma selle katlamaja. Nii et aasta hiljem ostsin ma selle [*maatüki B nimi*].

Ja enne seda teil selle kohaga sidet ei olnud?

Oli küll, sest minu eksabikaasa on sündinud seal taga, seal - *[naabri nimi]* ostis selle ära selle õigustatud subjekti käest - selle rohelises majas. Minu eksabikaasa on seal sündinud ja me käisime siin väga palju ja kuna see sama, kes siin sellesse majja ära põles, see *[sama naise nimi]*, see on minu eksabikaasa sugulane ja lubas selle maja isegi pärandada minu mehele, siis meil olid ju erilised sidemed! Ja see kuur, mis seal selle maja taga on, see on minu eksabikaasa ehitatud. Ta pole siiani seda raha kätte saanud, sest see naine põles enne majasse sisse ära... Nii et lihtsalt, et traktoriga ka siit edasi pääseda ja...

Aga mis ajast alates te umbes siin olete siis?

Mina olen... No 97!

Selles mõttes, et te enne seda ütlesite ju, et te olite, teie eksabikaasa....

Tegelikult eksabikaasa elab mul hoopis *[taluniimi]*. *[Taluniimi]* talu omanik.

Nii, aga kas te enne 97-ndat aastat siin *[naabri nimi]*...

Ei, me käisime siin pidevalt, sest eksabikaasa rentis seda katlamaja enne 97-ndat ja rentis seda katlamaja.

Seda ma küsingi, et mis ajast alates te siin *[kohanimi]* üldse olete?

Ee... Täheandab, ma töötasin küll linnas, aga me olime *[kohanimi]* hästi sagedased külalised. Ma ütles... 93-ndast aastast me käisime kogu aeg siia *[kohanimele]*, selle pärast et minu eksabikaasa töötas siin, tal oli siin puidutöökoda, mis ta rentis, ja see katlamaja, mida ta rentis. Aga mina lihtsalt isiklikult ostsin nad ära. Mitte tema ei ostnud, vaid mina ostsin.

[...]

Kui te 97 tulite, kas te tulite siis elama või te...

Siis oli ta mõeldud niiviisi, et ma ei elanud päriselt siin. Nüüd ma elan siis 2002. aastast, aga siis ta oli rohkem niisugune, kus mu eksabikaasa töötas. Selline koht.

2002 tegite poe...

...tegin poe ja hakkasin sees elama.

Ja siis pood oli siis kuni...

Pood oli... 2005, kevadel lõpetasin.

Ja siis sellest ajast alates elate siin?

Mitte sellest ajast alates, vaid ma elasin siin ka siis, kui pood oli, siis kui poodi avasin, 2002. Päril, nii et ma ei ole ööd kah olnud siit ära! 2002.

Ja siis, kui te tulite, siis piirdeid siin maa ümber ei olnud?

Siis? Siis loomulikult ei...

Aedasiid?

Oli! Oli. Need latid, mis siin on, ja siis sealt... Mina tegin nüüd natuke kõrgemaks, aga siin oli see, kõik see... piirded olid olemas. Siin see [*sama naise nimi*] aiapostid ja piirded olid kõik olemas.

Aga kuidas need võõrad siis teie maale sattusid?

Võõrad?

Te ütlesite, et matkajad, et nad öösel võtsid purju ja hakkasid lärmama. Kui siin need piirded olid peal, kuidas nad siis...

Üle aia tulid! Ma olen mitu korda politseid kutsunud.

Ja see oli nüüd alates 2002 ajast?

2005, isegi 2001 või 2000 oli mul esimene kord, kui ma politsei välja kutsusin: siis oli mul aia pealt ära võetud eravalduse märgiga, koos aialatiga välja tiritud. Ja siis see on esimest korda... 2001, jah. Ja nüüd neid eravalduse silte - oi kui palju neid on ära võetud, oi kui palju.

Kui tihti nad siia satuvad?

Nii, nagu juunikuu on, nii, nagu peod on, on loogiline, et nad tulevad siia tammi peale ja, jaa, kui nad tammi peale juba tulevad, siis on teada, et ka üle aia tulevad. Isegi noored tüdrukud! Siin üks õhtu oli niiviisi, et seal oli suur pidu ja ema ootas - siin nägin, et üks naisterahvas autoga kogu aeg edasi-tagasi, tuleb autost välja, kõnnib-kõnnib ühesõnaga. Ja siis ma läksin aia juurde ja nii kui ta aiale lähemale tuli, küsisin, et vabandage, keda te ootate - juba hämaiduma hakkas. Ma just istutasin õunapuud endale. Ja tõin jõest vett. Ta ütles, et: "Minu tütar peab siin kuskil olema! Peol." Ma ütlesin, et kus ta võib olla siis. "Ei tea täpselt, minule ei lubatud sinna kohale sõita. Et mina pean siin parklas ootama." Ma siis ütlesin, et no hea küll, ühesõnaga eks ta siis tuleb, kui juba kokku lepitud on niiviisi. Ja, jaa, oligi nii, et mina tulen veepangega siit ja näen: mingisugused kujud tulevad siit, üle minu valduse. Panin pange maha, jooksin vastu, täiesti hämar oli. Kaks noort tüdrukut! Üks niisugune suur matsakas veel ja küsin: "Kus teie tulete? Kus te üle saite? Aed on ju ees." - "Üle aia tulime!" Ma ütlesin: "Tulge näidake kus te tulite." Ja just tolle koha pealt tulid. Küsin, et kas lõhkusite ära - käisime üle vaatamas, vaatasime ära. "Me tulime ettevaatlikult! Me panime jala siia, me tulime tasakesti, et ära ei lõhkuks." Niiviisi. Ja siis ütlesin, et: "Kas teie ema seal ootab?" - "Jah, me leppisime kokku jah, et ta on parklas seal." Ja ma ütlesin, et: "Teinekord te enam üle ei tohi siit tulla, muidu praegu olete te siin ja mina helistan praegu kohe politseile. Et te olete üle aia tulnud." Ja kukkusid siis vabandama ja ütlesin siis, et hea küll, ma lasen teid ära, ma teie emaga just rääkisin ja tean, et ta ootab, aga, ühesõnaga, teine kord laske ema

ikkagi niiviisi, et õigesse kohta sõita. Te olete vist alaealised ka?" Ma küsin: "Kui vanad te olete?" Nad ei vastand sellele. Noh, paistis nii, et mitte... 16-17, 17 võib-olla mitte, aga 16. Kui juba vastu tulevad vanemad, siis on teada, et ikka alaealistega tegemist. Noh, käivad saunapidudel.

Kas te märgistanud olete kuidagi, et nad läheks siit mööda? On siin üldse ligipääs.. läbipääs?

No vaadake, siin jõe ääres on läbipääs küll olemas, jah - kallasrada on nii, nagu kallasrada on. Üks tutta ütles niiviisi, kui ma ütlesin sellele tuttavale, et teate, mida, minu maja on ehitatud kallasarajale, et siin peaks kehtima see seadus, et kallasaraja viiakse üldkasutatavale teele. Sest mõelge, kui palju on soosid ja kui palju on kraave ja kui palju on ojasid, kui palju on siukseid mitteläbitavaid kohtasid - kui matkaja tuleb, siis ta läheb ringiga! Ta ei topi oma nina sinna, kust tema läbi ei pääse. Aga näete, kui minul on maja ehitatud päris siia kallasarajale, noh endine katlamaja küll, aga see on renoveeritud, siis tähendab, see plate (näitab maja jõepoolsel nurgal olevale platvormile), see plate on pandud siia selleks, et õudsalt see koht vajus. See majanurk oli niisamasuguses vee sees nagu näete see, see veskihoone seal. Täiesti vee sees! Täiesti läbimatu koht. Kui mina läksin majast mööda, siis ma läksin niiviisi, sealt nurgast (näitab kehaga ümber nurga naaldumist). Siitsamast sellest nurgast. Aga kuna ta järjest vajus ja see tamm on valesti ehitatud - see tamm on ehitatud 20-ndatel aastatel ja on valesti ehitatud, vale nurga all. See vesi jookseb kõik nüüd siia suunda, niiviisi, meie peale. Muidu see vesi jookseks otse. Ja varem oli see vesi ka niiviisi, et ma võib teile pilte näidata, mul on kõik asjad, materjalid olemas - vanaaegsed pildid. Et ta jooksis otse ja see vee jooksmise koht tuli vast üks... 5-10 meetrit lai. Veski kõrvalt oli see, see... näed, praegu jookseb veski kõrvalt see vesi tuleb alla ja jookseb sinna kohe veski alla. Niiviisi ja uuristab sealt alt. Ja siit, ka. Nii et järjest see vesi muudab, uhub seda kallasarada minema. Ja siin ka seda maja, minu majanurga juures kallasarada üldiselt ei olnud. Me oleme toonud siia kivisid, katnud mullaga, toonud uuesti kivisid, katnud mullaga... Ja teate, kui need matkajad tulevad, nemad ei läbe sul kalda äärest kõndida, vaid nad ronivad siia üles, minu rõdu juurde ja minu akende alla!

Siia?

Siia, jah. Aga iga jalatäiega viivad nad jällegi mulda jõkke.

Ehket see teile ei meeldi, et nad käivad siit...

...ei, see tuleks piirata. See tuleks, tähendab, ma olen nõus, ühesõnaga, ma olen nüüd kompromissvariantidega ettepanekuid teinud, et üks majaosas üks 50 meetrit, noh, seda kallasarada piirata, mitte lubada inimesi, siis ma olen nõus seal isegi kuni kümne meetrini andma juurde rohkem inimestele, nagu olemiseks. Ja sealpoolt kah. Aga et siit, et nad ei viiks seda mulda kaldast alla ja kui nad kõnnivad nende kivide peal, mis sinna vette on lastud, need kivid võivad ju suurvee ajal igatepidi pöörduda, eksole. Ja nad võivad, noh, see võib õnnetuse allikas olla! Aga midagi ei ole teha. Nad trügivad siia lausa ja kalamehed, nad istuvad kohe selle kõrge koha peal ja nemad kohe istuvad, kus on see muld pehme ja mis jälle jõesängi viiakse. Vot sellised asjad on.

Aga kas te ise arvate, et kas neil on siis õigus seda maatükki kasutada või kalda ääres...

...muidugi on, muidugi on! Päril kindlasti on! Selle pärast, et Eesti seadused on nii olemas ühesõnaga, aga üldplaneeringuga taheti niiviisi ju teha, et kallasrajad tähistatakse, kaardistatakse ja meie vaidlesime vastu, et mispärast on vaja kallasradasid kaardistada, kui tegelikult on EV seadusega kehtestatud. Seda teab igaüks, et on kehtestatud, siis tähendab tal on õigus siit tulla! Aga, kui EV seadusega, ütleme veeseadus, paragrahv 10 lõige 4 alusel on piiratud, kuna enne asjaõiguseadust on see maja siia ehitatud, kui on piiratud ühesõnaga, siis tähendab, siis tuleb lihtsalt sildid välja panna, et siit 50 meetri ulatuses läbipääsu ei ole, palume minna suurele teele või nõustuda sellega, et olete lihtsalt sealpool natuke ja siinpool natukene, kus on teile rohkem maad antud viibimiseks ja ongi kõik.

[...]

Mis laadi konflikte teil veel on olnud? Te rääkisite sellest kahest neist, kes siit üle tahtsid tulla, aga missuguseid tülisid...

Tülid on kõik olnud niiviisi, et keset ööd tullakse ja ületatakse aedasid. Keset ööd. Purjus mehed. Näiteks möödunud aasta suvel - talvel on siin rahulik, aga möödunud aasta suvel - mina õhutasin siin all ruume, läksin üles magama ja äkki kuulen: koer haugub nii hullusti ühesõnaga ja... Läksin rõdule ja 4-5 noormeest. Ja siis kui ma hõikasin, karjatasin, et kohe kutsun politsei, et kuidas te saite siia minu õuele, nad panid üle selle - nüüd on mul aed ära parandatud - panid üle selle õue, panid selle põlenud maja juurde ja, jaa, vaatan, vargsi lähevad sinna taha. Ja mõtlesin, et helistan sinna taha sinna komandandile ja helistasin - too ei võtnud vastu. Heitsin pikali, mõtlesin, et saadaks õige SMSi, et las ta hommikul noomib, et kindlasti tema saunalised - noh, seal on kogu aeg peod. Ja kindlasti tema saunalised, ühesõnaga. Ja, jaa, siis ma kuulsin õudselt suuri mürakaid, vot siin tammi peal. Kohe kõlks ja kõlks ja jooksin välja, niiviisi, ja vaatasin, et sealt tuleb hoopis üks auto, sõidab siia parklasse, niiviisi, ja minul jäi ka nagu tähelepanuta see tamm ja see tammipiirkond. Panin riided selga, jooksin parklasse, vaatan: komandandi masin seisab seal parklas. Tõmban ukse lahti, teda sees ei ole, mobiiltelefon, millele mina helistada tahtsin, seisis seal auto käigukangi kõrval. Nii. Ja siis ma kabuhirmus - kell oli kolm öösel eksole - kabuhirmus panin siis seda teed mööda sinna taha, sellele kaldakinnistule, ja ajasin - seal oli juba naine ja kõik need 2 klienti olid ka seal magamas, olid õue peal ja ütlesid, et: "Meil käisid röövijad." Ma ütlesin, kes need röövijad olid, et üks poistekamp tuli siit üle minu, et ma arvasin, et need olid teie kliendid. Nii. Ja nemad ütlesid, et ei, et nemad peaksid sellest RMK matka- või metsamajast olema. Nii. Et mees läks oma autoga, läks neid mehi taga ajama, kes seal röövisid. Loopisid patju ülevalt alla ja niiviisi, teisel korrusel ja kliendid nägid. Jaa, ja mina ütlesin sellele komandandi naisele, et: "[Komandandi abikaasa nimi], lähme kohe, ühesõnaga, et mees, sinu mees läks üksipäini nende joodikutega võitlema sinna ja lähme kohe kah!" Panime [komandandi naise nimi-ga] siis jooksu, rada sealt teed mööda siia poole, aga mees juba autoga tuli ja üks noormees oli peal. Ta tahtis sellele noormehele - rohkem seal ei olnudki neid, teisi seal ei olnudki, ma räägin siis edasi, juba siia veski juurde läinud. Ja mees juba tuli vastu autoga ja üks noor liige oli seal peal ja tuli selle noorte esindajale näitama, mis teised liikmed on siis teinud nende kinnistul, neid patju välja loopinud. Jaa, ja siis ma küsisin selle noormehe käest, et huvitav küll, ma nägin õhtul, et teie autod olid siin RMK parklas, kaks-kolm autot, aga nüüd, nüüd öösel ma ei näinud, ma nägin ainult komandandi autot seal. Ja siis ütles see noormees, ütles niiviisi: "Noh, ma ei tea, kas tohib või ei tohi, aga mina ajasin enda auto sinna

metsamajakese juurde, et sealt kaugelt teed pidi." Ja siis ma ütlesin, et siis te ajasite sinna [mehe A nimi] selle maja valdust pidi, sinna teist sissepääsu ei olegi võimalik. Ja siis ta ütles, et: "No ma ei tea jah, kas tohtis või ei tohtinud, aga meie autod on seal metsamajakese juures." Mõtlesin, et hea küll, kehitam õlgu ja tulim siis ära enda kinnistu peale, kell oli viis hommikul siis ja helistasin siis [mehe A nimi-le]. [Mehe A nimi] võttis vastu ja imestas, et kas tõesti niisugused asjad on toimunud seal, ja ma ütlesin, et on jah ja et ilmselt on teie kinnistut kaudu tulnud siia metsamajakesse. Jaa, ja noh, siis oli [mehe A nimi] kah siin hommikul juba jalus ja mina läksin siis ära puhkama, ikka kell kolm öösel olen ma ülesse tulnud ja kell 11 vaatan, et mis politseiauto seal veski juures on. Niiviisi ja. Need poisid siis juhtisid tähelepanu ära, kui mina läksin siit 3 ajal öösel sinna kinnistule, siis nemad olid siitkaudu, veski kaudu juba tolele kinnistule läinud ja juba lõhkunud veskiomaniku auto ära ja siis naabri, noh, üürniku auto, masin kõik puruks löödud ja välja kiskunud sealt, siis olid nad pahand.., need kolksatused olid sealt tammi värav oli siis maha lõhutud. Siis olid need lillevaasid, need, mis olid suured malmvaasid, need olid kõik vette keeratud. Niiviisi, nad pärast koukisid isegi välja, said koukida. Niiviisi. Pahandusi oli suuri tehtud ja need on kõik need, kes tulevad öösel, pimedas, otsivad koduteed, koduteed ei leia, ja siis kolavad aedades. Siin on olnud selliseid lugusid, kui terve tee on kapsapead täis - tähendab, on kapsapeadega jalgpalli mängitud, kõik naabriaedadest toodud. Siis on kilerullid, suur, mis on kasvuhuone peal, need on siis maha tõmmatud, ühesõnaga, ja veetud siis keset teed. On porgandeid välja tiritud, on... no igasuguseid on! On kasvuhoonetes sees käidud, tomativargil. No lõputult-lõputult pahandusi on tehtud! Need ei ole päevased inimesed. Päevased inimesed on ka purjus olnud, aga noh, nendest saab nagu jagu, nad on teatud hirmul. Aga öösel, vaata, on sellised asjad.

Kuidas te nende inimeste liikumist, kas te olete püüdnud takistada? Piiranguid seada võõraste liikumisele?

Kui nad minu aeda ei tule, milleks ma takistusi sean, ma elan oma majas, oma õue peal ja, jaa, ma ei tee nendele mingisuguseid takistusi. Siin on nii tore vaadata, näete!, praegu (viipab aknast välja, kus mingisugune auto kaldapealsele murule pargib) tuli üks auto sinna - tegelikult ta ei tohiks seal olla, sest kalda äärest, jõest 10 meetrit tohib ju ainult auto olla, loodusseadus on see. 10 meetri kaugusel tohib auto olla. Nii. Sinna majani, no jah, ta on praegu tee peal, 25 meetrit on jõest majani - aga nad lähevad tavaliselt kõik siia kalda äärde. Nii. Ja kui need kanuutakajad tulevad sinna aia taha, näete!, minul on päris lõbus neid vaadata. Las nad olla nagu sipelgad! Aga kui nad tulevad minu aeda, siis loomulikult mulle see ei meeldi. Minu maa peale.

Aga siis kui nad siin, mööda seda kaldaäärt...

Ei, palun. Teate, see on nii lõbusad. Igasuguseid matkajaid on, aga tavaliselt on need, kes siit juba edasi lähevad, kui ma isegi siin väljas olen, teate nad hõikavad, et "Oi, tervist mammi!" või mistahes, ühesõnaga, või lehvitavad või: "Oi kui ilus maja teil on!" ja, jaa, mul ei ole nende vastu midagi. Aga samas, samas tulevad õhtuti, ütleme, kui juba videvaks hakkab minema, viimane päike hakkab juba loojuma, vot siis tulevad noorte kambad. 6-7 poissi, tulevad, istuvad siin: nad tahavad justnimelt siin, minu akende all, kala püüda. Kus koer haugub, võõral pole rahu, minul pole rahu, eksole. Ja istuvad, õllepudelid käes, suitsud ees. Suits tuleb kõik siia minu maja peale, akent lahti hoida ei saa - ta tuleb

kohe! Mina ise ei suitseta, alkoholi ei tarbi, aga need haisud tulevad kõik siia minu maja sisse. (*viipab äkki uuesti murule pargitud auto suunas*) Näete, siin ei ole ju vahemaad! (*jätkab eelnenud jutuga*) Ja siis tuleb neil kempsehäda, siis lähevad põõsasse või teevad sealsamas, kivi peal lasevad kohe, tead... Tartu linnas või kustahes ühesõnaga niskest asja ei ole, et maja nurga juures keegi urineerib, neid peetakse kinni ja politsei on sul kohe kannul. Aga vot looduses tulevad ja nad kohe teevad sulle ükskõik, kus, akna all või kustahes. Kui oli pood, nad pissisid mu maja nurga täis kõik. Lihtsalt, läksid nurga taha ja pissivad kohe maja peale, noh! See haises kõik! Olukord on ju kohutav, ühesõnaga. Aga kui siit tulevad inimesed sisse, ma ei saa sibulapeenart, ma ei saa õunu, ma ei saa marjapõõsaid, nad tulevad ja nopivad ju kõik ära. Ega inimene ju ei kõnni, kui ta tuleb aeda sisse, ega ta ei kõnni - ta vaatab esimese asjana: "Oi, lõkkeplats!" Ta läheb kohe sinna istuma. Mina tulen töölt koju - inimene siin kohe värava taga. Ei saa ju lubada nisukest asja, eksole ju. Ja kallasrada siia, minu keset õue tuua, see on ju ka ebaloomulik, selle pärast et... siis sealt käivad nad niikuinii. Aga siit valguvad nad kõik minu õue peale. Nad naudivad kõiki neid hüvesid, mis on tegelikult kuuluvad ju minule, need ei kuulu ju võõrastele matkajatele!

Kas te oskate öelda, kas teised maavaldajad on piiranguid seadnud inimeste liikumisele siin ümber?

Ma arvan, et piiranguid, kui selliseid, ei ole siia keegi pannud. Piirangutest peaks nagu aru saama. Vaadake, räägime nüüd sellest veski väravast seal, või sellest silla väravast. See silla värav on tegelikult ju piirirajatis. Piirirajatis selliselt, et ta on ju pandud piiri peale. Ja mikspärast see pandi: kui mina tegin siia poe, siis olid neid õllepudeliga, viinapudeliga liikujaid, meeletult palju. Seal on kogu aeg õised - minul ei olnud õiseid tralle, mitte mingusuguseid, kuigi ma üleval neid ka majutasin - minul ei olnud selliseid, ma kohe nii nagu ma nägin, et see võib öösel hakata mul tralli tegema, ma ütlesin kohe: mina teid ööseks siia ei võta. Minul olid ainult korralikud, perekonnainimesed, kes magasid öösel, mitte ei kõndinud ega pidutsenud. Nii. Ja siis hakkasid need rahvas, hakkas sealt, objektilt tulid, läksid üle silla, üle veski, sealt välja, siis siit poolt sisse ja kogu aeg see ringiratast käimine käis. Ei saa ju niiviisi elada! Nad on ju ka eakad inimesed, nad tahavad... ja kui nad said õigustatud subjektilt said need maad tagasi - nad tahavad seal heas usus elada. Aga mitte matkajatega koos elada. Hommikul sa tuled ülesse, tuled öökitlis välja, noh, nad tõmbavad suitsu seal... Tõmbab suitsu ära: üks tuleb küsib, teine tuleb küsib. Igaüks arvab, et tema on see ainukene küsija, aga tegelikult neid on sadasid päevas!

Kes küsivad mida?

Mis hoone see on? Kuna see ehitati? Kas see on teie elumaja? Mis siin huvitavat veel [*kohanimes*] on? Kuhu sinna saab? Kuhu tänna saab? Vot sellised asjad kogu aeg. Aga sa ei saa ju lõputult! Sa tuled hommikul, et saaks värsket õhku hingata, ja sul on juba inimesed kaelas. No see ei ole ju eravaldis. Et siin elada... Kui need kanuumatkajad siit ära kaoksid, nendel ei oleks ju tegelikult... [*Naabri nimi*] andis neile ju õiguse - kuidas see [*naabri nimi*] andis õiguse...

[...]

Siis ta suure vihaga tegi ülevalt selle tee ja, näete, tuleb selle punase auto tagant, tuleb sealt nüüd alla. Ja siia on ta nüüd hakanud laskma kõiki neid kanuumatkajaid. Aga teate, kanuumatkajaid on siin

tuhandete viisi! Tuhandete viisi. Ja ma ei tea, mis lõbu talle pakub neid siia, enda valduse peale lasta. Ma ei tea, mis lõbu talle pakub. Ja vallavalitsus üldplaneeringuga ei otsi ka teist kohta, kuigi me oleme soovitanud vallavalitsusele otsida kanuumatkade väljatulekuks mõni teine koht, kus on, noh, kus on kohe avalik tee olemas! Aga [naabri nimi] laseb kõik siia. No las ta laseb, mis see minu asi on! Aga ega mina ei pea selle pärast laskma.

Palju neid kanuutajaid siin on? Arvuliselt? Ütleme, päevas palju suviti tuleb?

No... No päeva jooksul, ma ütleks, 300 kuni 500.

Iga päev?

Jah, kui on ilusad ilmad, siis iga päev. Nädala keskel ei ole, aga, ütleme, juba neljapäev, reede, laupäev, pühapäev, vot siis on juba... Aga, aga see on ikka väga palju, see on meeletus. Et too ülemine parkla on seal täis, mis [naabri nimi] ehitas, see on seal ees (*näitab käega parkla poole*) täis. Et see väike [kohanimi], see maastikukaitseala - see enam ei õigusta ennast. Kui mina elan siin oma perekonnaga või üksinda või niiviisi, tütar elab mul seal üleval, temal on kolm teismelist last praktiliselt, siis meie ei songi oma maad, meie ei riku siin midagi ära. Aga kui need, see mass, maastikukaitsealale lasta... Vot siin nad juba teevad kurja. Ja need autod - näete, mis tuleb (*näitab murule parkiva auto suunas*), eksole. Jäi sinna pidama? Jäi. Aga neid autosid päeva jooksul on, ütleme, et ilusatel aegadel on neid vähemalt... Näete (*viipab käega uuesti auto suunas*), ilusti 10 meetri raadiuses pöörab, noh, jääbki sinna seisma. Aga kui siin on 4-5 autot, siis nad on kõik juba kalda ääres. Ei ole ruumi enam! Sest praegu on ju, näete, nii jahe ilm. Kevad. Aga suvel! Mul on kõik pildid tehtud, mul on meeletult pilte ühesõnaga selle kohta, kui siin on pea 10 autot vähemalt. Aga mind nad ei häiri! Tehku too maavaldaja mis tahes!
[...]

Tahtsin veel selle kallasraja kohta küsida: kui te seda aeda panite, kas te konsulteerisite kellegagi kas siis kohalikust omavalitsusest või siis mingisuguse ametiisikuga, et kas tegemist on kõrgkaldaga või mitte?

Teate, kohalik omavalitsus käis mul juba, kui ma tegin ülesse majutuskohetasid, siis 2002. aastal käis see, noh, kohalik omavalitsus üle vaatamas seda piirkonda, ühesõnaga, et miks, noh, kas majutust saab siia teha või ei saa. Ja siis juba vallavalitseja ütles mulle niiviisi: "Siia peate te kindlasti piirded tegema, näete, kui kõrge on siit kukkuda! Ülevalt alla. Siit tuleb siia majutuskohata mõni laps, ühesõnaga või niiviisi, et siin kohe hakkavad õnnetused juhtuma." Nii et see käsk on juba 2002. aastast mulle antud.

Mida ma vist pean silmas, on see, et kui siia on mõõdetud 4 meetrit veepiirist, et ses seaduses endas on öeldud ju veel, et kui tegemist on kõrgkaldaga, siis võetakse sellest kalda ülemisest äärest. Et just selles mõttes, et kui te panite seda, siis kas te konsulteerisite kellegagi, mõne ametiisikuga, kes oskab täpselt defineerida, mis asi on kõrgkallas?

Teate, mul on seda nii palju, isegi Keskkonnateenistus... Aga ega ma läbi maja ei saa ju kallasrada tuua.

Ma pean silmas seda, mis nüüd siinpool on. (*näidates käega majast eemale jäävale lõigule*)

Ei, kui ta on kallasrada, on ju... Aga 2 meetrit jääb ju kallasrada siis, kui on kõrgvesi. Et mina leian, et siin ei ole millegagi eksitud. Kui 2002. aastal juba ma sain korralduse, et kaldad on liiga kõrged, siia tuleb piirded teha, siis nüüd on ta täidetud.

Paadikanaliomanik jõekaldal

Kas teie olete selle maa omanik?

Jah, mina olen omanik.

Kaua te siin olnud olete?

(*ohkab*) Noh, tähendab, kaua ma selle maa omanik olen olnud või?

Jah.

Noh, ma pakun välja, mingi 2000 või. Või 2001 kuskil.

Ja ta on nüüd kodu?

Jah, kodu.

Ja kaua te siin püsivalt elanud olete?

Kaks aastat. Üle kahe aasta.

Kas maatükk on kuulunud teie perele varem või see on nii-öelda täiesti uuelts ära ostetud?

Ei see on täitsa uuelts ostetud, kes on pikalt siin maaomanik olnud. Noh, sai kunagi ostetud siit kaasomandiga ja siis ta seisis siin see asi, nii et selles suhtes, kuhu ma tahan jõuda selle asjaga - asi oli selles, et kui ta soetatud sai, ei olnud mitte mingisuguseid asju, mingeid kitsendusi peal peale välja arvatud selle asula koha ja selle.

Nii.

Noh, ja ei olnud eelmiste omanikega kooskõlastatud. Noh, vaata, püsiradasid kui tehakse, onju, on suht loogiline, et kui ta läheb, noh, mingisuguseid maaüksusi läbib, siis saavutatakse omanikuga kokkulepped. Noh, püsiradade puhul on see, et, noh, õige maaomanik, kelle maüksusi see läbib, noh, saavutatakse kokkulepped, võetakse need kirjalikult, jah. Näiteks praegusel juhul, mis siin nagu kõmu tekitab, on minu teada 5-6 maaomaniku, kelle üksusi läbib see asi, pole üldse nagu noh... Lihtsalt kiiruga tehti ära, hurraa, ja nüüd siis võideldakse tagajärgedega. Et selles asi, eksole. Nii, noh, et siin on tegelikult osad asjad üldse, et kui on asjad enne asjaõigusseadust on näiteks vaata mingisugused

püstitatud, mingisugused õigispärased hooned või asjad, et seal on nagu mingid teatud teised reeglid, millega ei ole praegu üldse arvestatud absoluutselt. Aga noh, ega siin ongi see vägikaikavedu käibki selles, et ei taheta nagu, noh, teatud kokkuleppeid teha, noh. Et ega siis kõik on inimesed ja noh ma ütlen, kasutan veel, et ega kõik matkajad - kes on ikka tõsised matkajad! - need ei ole pahatahtlikud, ma saan täitsa neist aru, aga rohkem on neid inimesi, kes teeb pahandusi. Et tegelikult see osa, mis on korralikud, mis on tõesti loodushuvilised ja, noh, tõesti, rohelise mõtlemisega inimesed, kes hoiavad ja, khm, nende osakaal kahjuks - kahjuks! - on tunduvalt väiksem, kes nagu jah... Tulevad, noh, loodusesse, kõik oma sodi ja jama jäetakse maha, noh. Kõige halvem on see, et näete, praegult on ka käes, et seal tegelikult praegu ei tohiks olla (*viipab käega kaldarajale pargitud autole*), aga noh, sel on nagu ükskõik. Olgugi et märgid-asjad on ees, parkla on pandud siia ülesse, et inimene saab tulla, noh, kui tuleb isegi, ei viitsi nagu matkata, ta tahab lihtsalt looduses olla, aga noh, et siin on... Et siin ei ole mõtet otseselt ise ka nagu, nagu käia ja - kuida ma ütlen - targutada, et selles mõttes, et on ka taolisi inimesi pahatahtlikke, kes vaatavad, et targuta-targuta, eks ma sulle ma mingisuguse sita kokku keeran, vabandust väljenduse pärast, mõte jääb samaks ikkagi.

Aga palju võõraid teie maale satub? Või siis inimesi, kes on nõudnud siit, õigust siia maale tulla?

Noh, vaata, asi on selles, et kallasrada on kõigile vaba ja siin ei ole absoluutselt küsimust, eks ole. Noh, seadusega on ka paika pandud, et inimesel on õigus viibida näiteks, kui on sisemaa, on päikeseloojangust päikesetõusuni. Kallasraja peal on see, noh, kogu aeg. Et kui sa tahad nagu mingisuguste, ütleme, teha seal lõket või asja, või siis noh, telgi üles tõmmata sinna, see on kahtlemata peab ju maaomanikuga kooskõlastama selle, eksju. Noh, niisama olla seal, käia, püüda kala - ei ole probleemi, eks, onju. Et noh jõeäär on kõigil vaba. Et praegalt ongi nagu see jonnijamine on see, et suurt vahet ei ole, kas teha paar sammu - saab samasse kohta tagasi ju tegelikult. Siit planeeringu järgi, kus need härrased läks, onju, (näitab käega põdsaste vahele, kuhu keegi oli just kõndinud) on 2-meetrine riba läheb, noh, siia ka majad tulevad eks ole, aga on jäetud 2-meetrine riba, mis on pääs kallasrajale. Ja sealt on võimalus kõigil liikuda, mitte keegi kedagi ei takista, loomulikult, kui ei...

Kas teie maatükkidel on kallasrada alles?

Muidugi on! Et selles suhtes on kõik jäetud alles. Et praegalt on see värk, see kemplemine käib, et üks ütleb matkarada, mina ütlen kallasrada, eks ole. Et noh seal on erinevad reeglid.

Aga tulles tagasi: palju võõraid inimesi teie maale satub?

Noh ma ei oska öelda niimoodi. Ega kui sa käid töö, eks, onju, noh näed jälgede järgi, et on jälle... Läheme nüüd tagasi (näitab kõrgele haljastatud kaldale) Et, noh, suht-koht mõistlik inimene, praegu on maa veel märg eks ole, noh, isegi kui trehvab sealt ja mõtleb, et okei, näeb ära eks, vot, et see kallas, eks, onju, et suht loogiline, et sa ei hakka tükki, sa ju sõtkud ta ära, kahjustad ju tegelikult sellega maaomaniku vara, eks ole. Aga väga palju inimesi, noh, on taolisi, et mõtleb, et ah poogen, eks ma teen siit tiiru peale, aga ei arvesta sellega tegelikult, et ta... Et kui näiteks ta vahele jääb, siis ta on tegelikult

süüdi, onju, vara hävitamises, eksole. Ja peab vastutama sellega seaduses ettenähtud korras. Aga noh, et just... Ega tegelikult on taolised inimesed, kes siia trehvavad, ongi nooremapoolsed inimesed, võib-olla, kes ei ole nagu, noh, päris nagu süübinud asjasse ja võib-olla endal ei ole veel, noh, soetatud mingit kinnisvara endale või asja, et ei oska nagu hinnata eksole.

Tulevad nad teie maale välja?

Jah, tulevad küll, on tulnud. Aga noh, siin on vastavalt sellele, et kui inimene on viisakas, on ka viisakalt suheldud, kui aga inimene on ka näpud püsti, eksole, arvab endast palju, no ega loomulikult kedagi pole siit füüsiliselt mõjutatud ega midagi, aga siis on ka nagu teise tooniga natuke räägitud, eks, onju. Aga ütleme nii, tegelikult, et neid on suhteliselt vähe, ikkagi, inimesed on... inimesed on enamasjaos ikkagi taolised nagu, noh, arusaajad, eks, onju. Et, aga noh, igasuguseid on, midagi soovite veel küsida?

Kas need, kes siia maale satuvad, kas nad tulevad siia kallasraja peale, või nad tulevad täitsa õue peale?

Noh, kõige hämmastavam ongi see, et inimene võiks nagu aru anda, et kus on kallasrada ja kus on... 10 meetrit on kallasrada, eksole. Oleneb nüüd kohast, aga [jõe nimel] on 10 meetrit. Noh, siis on nagu suht loogiline, et sa püsid selle 10 meetri peal. Aga noh, ega probleem ongi nendega, kes ei püsi seal peal, noh! Kes arvab, et ta tuleb, et siis ta võib tulla nagu üle nagu platsi siit, nagu tõsine majaomanik siit väravatest läbi ja igaltpoolt eksole. Et noh see on nagu mis on nagu probleemiks, et ega, noh, ei jõua ju, ei jõua ju kõige vastu ka ennast kaitsta, et teha mingisuguseid hulle müüre ja asju, et kui ikka inimene tahab kuhugi ronida, siis ta ikkagi ronib. Nii ta on ju.

On nad tüli ka tekitanud lisaks sellele, et nad on maale tulnud?

Ikka on. Vaata siin hakkabki see vaidlusmoment, et ega, noh, kõik arvavad, et näiteks kui ta on keset õue, siis arvabki, et öeldakse, et noh, siin on matkarada eksole. Et kuidas ta saab olla matkarada, onju, näiteks 50 meetrit või 100 meetrit eemal siseõuel näiteks noh. Ta ei saa olla ju. Selles mõttes ongi taolisi nagu asju.

Nii, aga kas [matkaraja nimi] lõppeb enne kinnistuid või ta läheb veel edasi siit?

Noh, plaani järgi ta, kui ta nagu rajatud on - ma ei ole isegi täpselt süübinud, eks, onju - minu arust on ta nagu tehtud vist raudteeni, eks.

Kas siit on läbipääs? (viidates käega kaldale)

Jah, on küll. No ütleme otse siin on nüüd kanal vahel, eks, onju, aga ütleme, et kui teha väike jõnks sisse siin mingi paarsada meetrit, siis saab täpselt samma tagasi, saab täpselt sinna, noh, lihtsalt, et ütleme niimoodi, et... noh, kui siin on nagu kanal, onju, et siis saab siit kanali juurde, teistpoolt kanali juurde, et noh, loomulikult, kes on tõsine friik asi, see võib ka üle ujuda sealt, eks, onju! No ütleme nii, see on nagu naljaga öeldud. Aga sisuliselt, ütleme, nagu mingit takistust, nagu jõe äärest, mitte kellelegi

tehtud ei ole. Sealt on jäetud täpselt, on väravad sees, on väravad lahti. Kui on nagu vesi all, siis jääb sinna veel mingisugune paarkümmend meetrit, noh, on jäetud rohkem, tegelikult, et noh ei tekiks taolist asja, et noh juhul, kui vesi tõuseb, eks.

Kas kanal oli siin juba varem?

Noh, see tähendab, taoline asi, on kogu aeg olnud, nagu kraavi taoline, aga ta on tunduvalt laiem oli. Ma ei oska öelda, noh, pealmine laius mingi 15 meetrit, noh. Lihtsalt see nüüd, kuna siin oli see pind nii madal, eks, onju, et seda pinda tõsta, sest see poldriala, seda on tõstetud siin mingi ligi 2 meetrit seda osa, maapinda kõrgemale. Noh, siis oligi see, et see täide, mis sealt saadi, kasutati selleks maa tõstmiseks. Noh, muidu polekski siia võimalik olnud ehitada, kui seda ei oleks tõstetud.

Aga kas siis enne seda, kui need majad siia ehitati, kas siis sai mööda jõeäärt läbi?

No siis ka ei saanud tegelikult. Siis oli...

Kas siis purre oli olemas?

Ei olnud.

Aga kuidas siit siis üldse edasi saadi?

Et siin oli mingi moment niuke asi, oli see, kui ennem seda planeeringu tegemist või noh, planeering ta oligi täpselt niimoodi, et praktiliselt jooksis koos. Noh, maa oli, vaata, ennem, siin, noh, ei kooskõlastatud... Suht loogiline, et kui sa teed mingi püsiraja, sa kooskõlastad maaomanikega. Ja siis tuled, kui on nagu tõesti see asi, või noh, peab tasuma, siis on nagu suht-koht loogiline, et sõlmitakse kokkulepped, et okei, et nüüd on nihuke asi, et seda on ikkagi hirmsalt vaja, aga, noh, et ka tehakse vastavalt sellele, näiteks ehitatakse - mitte pole nii, et maaomanik. Et kui mina olen maaomanik, eks, onju, minul seda rada nagu kuskil kirjas ei olnud, kui ma soetasin selle asja, eks, onju, ja mingi moment avastad, et oih, lehest loed, et matkarada avatud. Tuled vaatad: jah, täpselt nii on. Üle enda maaüksuse tehtud. Et keegi ei kooskõlastatud selle omanikuga, kelle oma ta ennem oli. Ei kooskõlastatud järgmise omanikuga. Et selles mõttes oleks suht inimlik, kui tuldaks, öeldaks, et näed, me tahame siin teha, et okei, me saame aru, et teil on omad plaanid, et noh, aga teeme ikka kompromisslahenduse, eks, onju. Noh, aga taolisi asju me maal ei ole olnud. Et noh, okei, te olete arvestanud... Ei saa ju ka sundida näiteks ikkagi, mingi riigi huvi on mingi rada avada, siis peab arvestama ka teatud kulutusega, et ei saa ju tegelikult lennata selga niimoodi, et vot nüüd teie kaevaside selle laiemaks, nüüd te peate ka suurema silla tegema. Selles suhtes, et suht loogiline on, et vaata, kui oleks ta kooskõlastatud algusest peale, ilusti, et noh, okei, teeme, aga noh, me saame aru, et teil ka siin mingi tekib mingite kulutusi või asju, et noh, millega te pole arvestanud, et noh, see siis nagu, noh, et suht inimlik on, et pannakse kahasse või noh... Tullakse, eks ole, mingisugune lahendus, eks, onju. Praegalt on täpselt see lahendus nagu see on.

Kas te olete mingil moel piiranud võõraste liikumist? Et nad ei satuks siia?

Otseselt ei ole. Otseselt ei ole. Sest noh, ütleme niimoodi, et noh, see tee, eksole, see on eraomandis tee. Näete, seal mingit piiret ei ole, seal on lahti, lihtsalt on märk, et noh, reguleerida seda liiklust. Et noh, parkla on ees, on võimalik, noh, ei näe eksole, et oleks millegagi piiratud.

Kas selle sildi püstitasid maaomanikud või see pandi siia valla...

Osa märke on nüüd valla omad, mis on pandud. Nii. Osa on meie oma pandud, eks, onju.

Siis, kui te panite, kas te kooskõlastasite või küsisite kellegi käest, kas seda märki võib panna?

See märk on kogu aeg siin olnud. Noh, ta on lihtsalt vana märk olnud, ta lihtsalt asendati uuega.

Ühesõnaga, väiksemaga. Kunagi oli seal hästi suur märk, aga ta oli nii roostes, et noh, ma pakun välja, et see märk on... ma ei tea, mis ajast.

Aga ühesõnaga, inimesed, kes siit ümber liiguvad, nad võivad seda teed kasutada?

Einoh loomulikult. Seal ei ole ju, kui te lähete sinna märgi juurde, seal on telliskivi märk, noh, väike. Eravaldus. See tähendab, et see on autodele, ega inimestele see ei kehti ju see märk. Vaata, kui oleks pandud nihukene märk, et jalakäijale kriips peal ja eravaldus, see tähendab seda, et on piiratud liikumine. Aga kui te lähete tagasi, seal on kaks märki: on õueala märk, mis reguleerib, et noh, niikuinii onju et ehitus käib ja inimesed elavad siin, et sõida aeglaselt, et see reguleerib selle kihutamise ära, et siin on 20 kilomeetrit tunnis, eks, onju, kuna siin on väikseid lapsi-asju, noh, külalapsed käivad kõik siin ujumas, et ei tekiks probeeleme. Noh, niikuinii on taolisi pahatahtlikke, kes lükatakse, noh, lükatakse gaas põhja ja tullakse siit alla, nii et halb hakkab, eks. Noh, nii ta on paraku, selle pärast et märgid said pandud, et piiraks nüüd natuke seda kiirust, eks, onju. Ja noh, teine asi on see, et noh, see, ütleme, see märk on nüüd selleks, et inimene tuleb, tõesti, seal ees on võimaldatud parkla, pandud märk, et saab auto panna siia, lasku käia. Et selles suhtes pole mitte kedagi mitte kuidagi piiratud. Et noh, siin on täpselt niimoodi, et kuidas keegi seda võtta tahab ja kuidaspidi seda keerata tahab. Et noh, kui tagasi lähete, siis saate vaadata. Et, noh, et niukene asi.

[...]

Minul on olnud konkreetselt selle kahe aasta jooksul kolm konflikti. Üks konflikt on olnud see, kui härrased tulid kalale - noh, ei olnud probleemi. Mingi moment vaatan: lõke üleval minu maa peal. Siis mingi moment vaatan, tohoh, härra juba puu otsas, okste järgi. Selles suhtes on, et ega näiteks kui politsei kutsuda, ega see politsei kohe ei tule - ta heietab ja küsib, et kas on ja mis seal on ja noh. Noh, tegelikult, suhteliselt vähe tuleb politsei välja.

Aga olete kutsunud?

Mina olen ühe korra kutsunud, siis kui oli, arvati, et nii ongi, et siin põllu peal võib mingi ringraja tekitada autodega. No lihtsalt, noh, eks nad võtsid seal napsi ja siis hakati sõitma. Aga siis tuli. Aga suhteliselt ega talle ei ole väga, noh... Naabrimees siin on kutsunud, see, kes seal paksem härra on, et... Aga ega nad ei, noh... Siis peab olema mingi hästi mõjuv põhjus. See, et sellest märgist läbi sõidetakse sinna jõe äärde, see ei ole nende jaoks piisav põhjus, et välja tulla. Tuleb, oleneb korrapidajast. Oleneb

korrapidajast. Aga üldjuhul, noh eks ma saan aru, et neil on ka tõsisemaid rikkumisi, asju, millele tuleb nagu rohkem tähelepanu pöörata. Aga noh, samas, kui on samas tehtud mingi rada, siis tuleb selle eest ka hoolt kanda, et seal oleks kord majas. Teine mure on selle raja koha pealt on koerte probleem. Suht normaalne on, et kui sa tuled oma koeraga jalutama, et ta sul nõõri otsas on, aga ei ole. Siin on jah, et kutsa tuleb, noh eks tema ikka teeb omad hädad ja asjad ära, ega seda siis ära ei koristata. Vahepeal hakkas siin ju koerte trenni hakati tegema, siin mäe taga. Olid suured koerad lahti. Et selles suhtes on nagu... Et eks siin ongi, jah, et kui ise elad siin, siis sa näed neid probleeme igapäevaselt. Inimene, kes tuleb korra, millegi üle solvub või ei saa otse siga rukki minna, tema kujundab mingi teistsuguse arvamuse, eks, onju, asjasse. Tegelikult mina leian taolist asja, et kui sa tuled loodusesse... Minu arust ei ole paar-kolmsada meetrit, kui sa niikuinii tuled matkama, lõõgastuma, noh, kui saada samma kohta tagasi, siis noh... Kui võtta mingi, ükskõik mingisugune lõik kuskil jõe äärest - ei saa ju igalt poolt otse minna, ikka peab mingi väikse põike tegema, aga põhimõtteliselt on võimalik saada sinna kohta tagasi. Et mina leian ikkagi seda, et noh sigadus oleks see, kui oleks täitsa kinni, et aetakse kaikaga minema, aga jõe äär on ju, palun, lahti ju. Et tähtis on see, et inimene ei tule keset õue. See on! Ega see ongi taoline, millest on nagu konfliktid tekkinud. Ega rohkem konflikte ei olegi, inimene on ilusti jõe äärel püsinud.

Viimane küsimus: kas nad käivad hooajati või niimoodi ühtlaselt läbi aasta?

Eino on ta on ikka hooaja teema, siis kui ilm ilus on - talvel ei ole siin kedagi. Talvel on haudvaikus, mitte ühtegi. Nigu suvi, ilusaks ilmad lähevad... Ma rõhutan ikkagi veel, et tõsine probleem on ikkagi nendega, kes tulevad autodega. Et see ei ole viitsinud tulla, ta on lihtsalt tulnud tina panema, ongi kõik. Aga see, noh, teie olete võtnud vaevaks koti selga panna ja tulla võib-olla linnast või kuskilt kaugemalt, eksole, need on kaks iseasja. Ma arvan, et need inimesed, kes tulevad niimoodi, ei loobi seda sodi ja jama maha. Aa, ma tean, miks ta ükskord politsei kutsus, oli see, et tuldi sinna ja hakati pudeleid puruks peksma vastu neid prügikaste, seltskond, eksole. Siis oli ka niimoodi, et ma ei tea, kas see politsei lõpuks tuligi. Aa, üks kord ma tean, et see inimene seal, kes politsei kutsus... see oligi vist pudelitega, siis politsei tuli järgmine päev. Sõitis õue peale ja küsis, et milles probleem. Siis, noh, uuriti järgi ja vabandati, et segamini läks. Et selles suhtes, et... Ega selle koha pealt on jah, et looduskaitse võiks rohkem initsiatiivi üles näidata selle koha pealt ju tegelikult, kuna, noh, keskkonnateenistus, see on tegelt nende ampluaa, keskkond ja asi ja see korrasolek ja värk, ja et seal ikka peaks nendele asjadele rõhku tunduvalt rohkem, noh, panema, kui on nagu soov taolisi radasid hoida, sest näiteks mis on edasi, see [kohanimi] rada, nagu siit kaugemal, eksole, seal ei ole mitte mingit rämpsu, mitte mingit probleemi ei ole seal. Seal käivadki need inimesed, kes viitsivad matkata. Vaata, ta läheb kaugemale. Aga siin on hea, eksole, ta on linna lähedal, tšahh, autoga siia, põmm, pidu läbi, pidu ära ja minema. Et noh, siin näitabki seda asja, et kus on nagu raskemad tingimused läbimiseks, näiteks seal [kohanimi] rajal, ta on kaugemal ja asi, ei ole probleeme. Ei lõhuta midagi, on korras. Siis lihtsalt need inimesed, kes sigadusi teevad, nad ei viitsi nii kaugele minna. Vot, milles asi. Et ega jah, siin midagi ei ole, et ega igal pool on ju probleeme, ega siis ainult siin ei ole probleemid. Et igas elu valdkonnas on, et igal pool - et kus on ta teravam ja kus ei ole teravam. Vot. Ega ma ei oskagi rohkem midagi praegalt öelda.

Sadamavaht

Kui tihti siia praegu võõrad inimesed, nagu mööda seda teed, alla sõidavad?

No seda peate laupäev tulema ja vaatama.

Aga kui ma ei saa laupäeval tulla?

Siis on niimoodi, et noh, ma räägin, teinekord on ilmastik soodne.

Ütleme, kui on hea ilm, nagu praegu.

Kalamehed tahavad sinna otsa just minna, vot säääl (*näitab kai otsa*), õngitsema. Mina ei lase selle pärast, et siia ei tohi tulla.

Nii. Kas see on... Kas see, et ei tohi tulla, on maaomanik öelnud, et ei tohi lasta?

No see on... need (*näitab kalakasvatuse suunas*).

Need, kes seal praegu tegutsevad?

Jaa, kalakasvatavad ja mis nad on siin... Kalakasvatavad, ütleme niimoodi. Sest möödaminnes: igalühel on sõber, igalühel on vaenlane. Nii või teisiti. Et üks teeb head, aga teine tuleb, teeb halba. Ja palju nüüd tänapäeva teaduse juures vaja on, et kaotada või hävitada seda 20 tonni väärtuslikku kala.

Nii.

No ja selle pärast ei tohigi sinna... Kui ühe lased, kasvõi sugulase, teine vaatab: miks tema läks, aga mind ei lastud?

Kalamehed - üritavad nad siis iga päev siia tulla?

Nemad praegu teevad kalalüpsi.

Ei, ma pean silmas need kalamehed, kes tahavad, need võõrad, kes tulevad, tahavad sinna otsa peale...

No kui tihti - kuidas millal. Nemad ka teavad, millal liigub ahvenas või mingid muud. Ahvenat nad ka tahavad...

No umbes? Millal nad käivad?

No nigu praegugi, oleks tahtnud sinna tulla, aga me ei lase lihtsalt.

Aga mitu inimest, ütleme päevas, võib siia tulla?

No 5-6, teinekord 7, mõnikord tulevad nad paatidega sinna. Ega see ei peata neid miski. Ainult et siin on müürid kõrged, nad ülesse päris ei saa sealt. Muidu ründavad.

Aga teed mööda kes veel tuleb?

Aga teed mööda tulevad, ma räägin, kõik, kes tahavad siin... kasvõi musitada oma noorukit või ei tea keda. Või näidata... No kui tihti: laupäev-pühapäev on täis kogu aeg see, plats siin.

Nii, aga kas nad siis välja ei tee sellest märgist, mis seal tee otsas seisab?

Keegi ei reageeri esialgu. Harva, kes jätab masina üles ja tuleb jalgsi alla. Aga need on sõna... ühesõnaga, mõistlikud inimesed, saavad aru, et öeldud, tähendab... Vaatavad siit, no "Pildistada võib?" No pildistage, kellele sa häbi teed sellega! Pildistanud siis, kui ta ilus oli! Aga nüüd, kui ta on, khm...

Aga need, kes autoga tulevad: kas nad vabandavad, kas nad küsivad, kas võib?

Heh, tulevad välja ja ütlevad: "Mine või kohtusse, kui tahad, aga mina lähen." Ma siis: "No proovi minna," eks ma siis olen seal rindupidi ees. Hakkavad vastu kohe, et mis õigusega, et minu maa on siin, nigu siit kuskilt (*näitab kai lähedale rannale*), räägib noormees, et "Minu maa on siin ja mina ei saa käia!" No aga kui sinu maa peale keegi läheb, sa oled ju vastu, eks ole, aga miks sa võõra maa peale lähed? Siis jääb... sügamine (*kratsib kukalt*). Ja nii... Aga kõik tahavad millegipärast siia just tulla, et näidata midagi või... Kuskile pole minna või! Igal pool on märk ees: eramaa, eraomand.

Aga kui võtaks mingi numbri umbes, et kui te ütlete, et siin on täis, kui palju see siis umbes on? Noh, kümme autot?

Rohkem ikka, üle kümne nigu niuhti! See on kohe, et keskeltläbi: täna on vähem, homme on kindlasti rohkem. (*tegu oli teisipäevaga*)

Aga kui mööda kallast, astuks sealt, kas te lasete läbi?

Ei lase! Ikka saadan: kas läheb sinnapoole (*näetab kaldast eemale*) või tagasi, kust tuli.

Aga see, et ei tohi siit üle lasta, seda te teate ise või seda on teile...

See käib minu töö peale. Siin... No kui te nii kaugelt tulite, siis ei tea, et siin rannas pole tööd üldse kellegil. Ainult vanurid! Noored on kõik Tallinna läinud. Seal on tööd, seal on ka tulevik. Aga siin ainult niuksed, nagu mina, pensionärid ja eelsurijad või kuidas neid kutsuda (*naerab*). Nonii. Niimoodi me elame. Ja kui mina kaotan töö, minu elutase kohe langeb kõvasti. Pensionist on ju väga raske välja punitada elamist.

Tõsi. Aga kui siin keegi mööda kallast tuleb ja tahab sinna teisele poole saada?

No palun, ma luban kasvõi siinsamas kivi otsas istuda või püüda kala, kui tahab - peaasi, et nad sinna ei lähe! Jah, mine tea, mis ta võib visata sinna, eks ole. Tänapäeval ju, ma räägin, tehnika on väga, niuke...

Kas talvel ka siin käiakse või ainult suveperioodil?

No talvel tahavad rohkem kaugemal käia, siis käivad seal, puurimas auke ja. Venelased siia poole ei hoia, sest siin on liiga madal ja jääb sügavalt. Vähe vett ja ega kala ei tule ka siis siia. Kohati kivid paistavad ja ma ei tea. Palju on asju, mis jäävad... traadid ja igasugu kaablid ja kaablit on siin niivõrd palju! Siit kõik, mis toimus, allveelaevade ja andmed, saadeti mööda neid kaableid, läksid sealt ümber selle kai, voot sinna torni pääle instituuti. Seal siis fikseeriti kõik kapitaalselt ja ametlikult. Ja nüüd neid kaableid aetakse taga: kes jõuab välja vedada, see saab raha jälle.

Küsin natuke selle märgi kohta: kas te teate, millal see märk üles pandi?

Oi see seisab seal kaua. See võeti vahepeal...

Kas poomi ei ole mõeldud panna?

Oli, aga võtavad suurema autoga...

Läbi?

Ei, võtavad kohe kaasa! Koos kõigega.

Kas märki on ka kaasa võetud?

Noh, võtavad ja viivad minema. See on mitu märki juba pandud. Et tulevad, kangutavad maa seest välja, viskavad metsa. Ja kui veel paned, võtavad viivad kaasa. Ma ei tea, millal nad panid viimase märgi, aga see... Ja nad panevad ka niimoodi, et ei oleks hästi märgata, nigu nägite, jah? Oleks võinud ju kuidagi teisiti panna. Liiga agarad ära viima. [*Firma nimi*] maksab selle eest. See märgitoru ja mis seal on, alumiiniumiläpakas. See kõik on raha. Kasvõi suitsuraha, aga näe, viivad ära.

Kas tüli on tehtud nende poolt, kes siia tulevad?

No ega see kaklus... Kaklema just ei ole tulnud, aga olen, noh... kurja häält tegema, olen hoiatusi... Hirmutand... No ühesõnaga, kui ei kuula sõna, siis teeme nii, et tuleb kohe kaitseliit ja siis...

Kas te politseisse olete ka helistanud kunagi?

Ei ole mõtet.

Ei ole mõtet? Miks?

Aa, oi oi, see on juba erajutt. Sest, vot, lülita välja (näitab diktofonile), siis ma räägin.
[...]

Matkakorraldaja

[...]

Kanuumatkakorraldajatega ja looduskaitsetega istusime just eelmise aasta kevadel - ei, mitte kevadel, sügisel! - maas ja siin [kohanimi] kohalikud olid siis andnud nagu teada, et kanuumatkad on niivõrd käärikad, need segavad lindude pesitsusalasid ja nii edasi, siis kuna ma ise olen matkade saatja, korraldaja ja saatja, siis kontrollin, et seal vee peal oleks kord majas, siis minu tähelepanekute järgi ei ole selle 5 aasta jooksul veel, mis ma sellega tegelenud olen, lindude populatsioon vähenenud. Et seesama jäälind, kes on siin ohustatud liik, eksole, oleks tänu sellele, on siin täpselt sama palju neid siin olnud ja sügiseti, kui pojad välja tulevad, on nende populatsioon ja neid ennast hästi palju näha. Muidu on nad peidus, hästi sellised salapärased linnud, keda muidu ei näe, aga kui pojad neil on väljas, siis pojad on julgemad ja neid vee peal näha lendamas... Selles suhtes ei ole, arvan, et kanuumatkad küll ei ohusta seda keskkonda ja nad hoiavad seda jõge ja kõike muud veel korras tänu sellele, et vesi liigub ja liigutatakse ja et jõgi kinni ei kasvaks. Ja kanuumatkakorraldajatel on kõikidel kohustus jõge puhastada. Et see, kui klient viskab sinna õllepudeli või, ükstapuha, limonaaditopsikese, vette, siis selle taga tuleb kanuumatkakorraldaja, korjab selle üles ja tänu sellele see jõgi nii puhas on.

Nii, aga mitu aastat te ütlesite, te olete siin olemas?

6 aastat saab nüüd sellel suvel.

Ja te nii elate siin kui ka teete oma...

Elan ja töötan siin, täpselt, ühes kohas. Elamu on meil seal üleval ja kaks puhkemaja on siin.

Ja kogu see suur maalapp kuulub teile või te olete...

Ma olen siin rentnik.

Olgu. Kas see tuli võõra inimese käest, et see inimene, kellele see maatükk kuulub, kas see on teie pereliige, on ta võõras?

Ta on võõras. Ja ta ostis selle ise veel kohaliku perenaise käest, perekonnanime ma nüüd tean, see oli [perekonnanimi] tal, eesnime enam ei mäleta, ta on nüüd surnud ja tollel ajal, mis ta ostis selle maatüki siit... Kuna tal endal on teistsugused huvid, poliitilised ja muud sellised, siis ta ei suuda selle asjaga ise nagu majandada ja otsis omale korralikku rentnikku.

Ja kauaks te siia plaanite veel jääda? On siin plaani mingil hetkel lahkuda?

Kõik sõltub kokkulepetest, võib-olla on ka võimalik see koht ära osta, selle pärast et peremehe huvi selle koha peale järjest väheneb. Koht on ilus ja äritegevuseks on ta soodne. Ei ole siin nagu naabritega ka probleeme. Ainult, jah, kõik probleemid, mis olid tegelikult, said ka lahendatud ja üldiselt oli ka väga palju...

Mis tüüpi probleeme oli?

Just teede kinnipanekute ja maa omandusse kuuluvaga, et kliendid, kes siin siis pidutsevad või kanuudega sõidavad, lähevad siis, astuvad samm-kaks, kellegi maa peale. Või siis, jah, alguses siia tulles olid siis kohalikud need... veskiomanik [*perekonnanimi*] pani meil tee kinni ja kuna ta, see tee oli siis tema maad pealt või... maad läbiv, ja siis meil tuligi ehitada kaks uut teelõiku. Siia alla tuleb siis Sapardi rahadega ehitatud teelõik ja teine on siis sealt, tagantposti. Kus te mäest alla tulite, see on siis ehitatud kanuumatkade korraldamiseks, Sapardi rahadega ehitatud teelõik. Tänu sellele mehele tuli siis neid asju juurde panna. Ja, ütleme, eks need tülid siin, nende kohalike vahel, kui me siia tulime, siis endine peremees, kes siin oli, oli nendega jõudnud ikka päris korralikult konflikti minna. Temast nagu diplomaatiat või sellist ei olnud, ta lõi jala vastu maad, et tema on peremees ja teie, noh, ei tule minuga mingisuguseid kokkuleppeid sõlmima. Ja siis läks oma kolm aastat enne kui me suutsime kõikide naabritega enamvähem rahu majja saada. Praegult on seda probleemi ei ole, et keegi takistaks äritegevust või ütleks, et me segame nende rahuliku elu.

Aga turismitaluga alustasite kohe, kui te siia tulite?

Jah.

Kas te sellega enne ka tegelesite?

Ei. Täiesti pea ees tundmatusse vette.

Palju teil siit inimesi läbi käib? Noh, arvatavasti suvehooajal on rohkem...

Seda võib arvestada, jah, no talvel käib nüüd, ütleme, kuus vast 60 inimest või sünnipäevadega 60 inimest, aga suvel on ikkagi iga nädalavahetus 30-40 inimest vähemalt, see tähendab, et siis 4 korda 40, ütleme, see oleks siis 160 on kuus. Suvehooaeg hakkab siis enamvähem pihta juunist ja lõpeb septembris.

Aga nüüd võõraid inimesi, kes ei ole teie kliendid, aga kes tulevad, tahavad kanuuga välja saada siin kuskil?

Oi, neid on ikka.... Kuna kanuumatkakorraldajaid on Eestis üle 80 firma, ja neid tegevaid [*jõe nimi*] jõe peal praktiliselt iga päev tegutsevaid on oma 10, siis siit ikka sõidab päris palju läbi. Aga suuremalt jaolt, kuna see kanuumaabumiskoht on siinsamas lõpus, siis ega nad siia välja, siitpoolt, eriti ei trügi, nad sõidavad ikka sinna lõpuni. Käivad siia küll jalutamas vahepeal, küsivad, mis te teete, kuidas on, kas sauna saab või mistahes. Niuke... normaalne suhtumine. Mis probleemid on olnud kanuumatkakorraldajana, ma tean ja võin öelda, on, et probleemiks on tegelikult need matkajad, kellel ei ole matkakorraldajat taga. Või kes on tulnud ise oma sõpruskonnaga, hankind paadid või neil on omal olemas, ja neil ei ole kindlaid peatuskohti ega kindlaid enam-vähem kellaagu, et mis kellaks nad peavad teatud punktis olema. Nemad siis käivad küll nii, et selle marsruudi peal tulevad maabuvad sealkohas, kus nad heaks arvavad, ja see on nüüd siis probleem, millega need kohalikud on hakanud

häält tõstma. Aga kuna paadid ei ole kõigil kanuumatkakorraldajatel ka tähistatud, siis ei osata, kelle paadid need, või kes need seal maa peal käivad. Ja arvatakse, et see on kanuumatkakorraldajate süü, aga tegelikult on need matkajad, kes tulevad, jah, metsikult, nagu öeldakse, loodusesse, omapäi ja omal algatusel.

Ja kui nad siis välja tulevad, mida nad maa peal teevad? Kas lihtsalt see, et nad tulevad välja ja ei tea, kellega tegu on?

Probleeme on seal olnud nii... Ma ei oska nüüd ütleda, minu jaoks see ei ole probleem, lasen nad siia platsi peale, siin on lõkkekoht, kõik olemas, nad maksavad selle eest oma rendi, aga teistel, kes turismitaludega ei tegele, olevat probleeme selle pärast, et nad tulevad maa peale, teevad siis oma hädasid ja ka vahepeal lõket. Et see nagu nendele ei meeldivat, kuna sellega võib reostada nende eravaldust. Muid probleeme, ma ei kujuta ette, et peaks olema.

Aga teie maa nüüd lõppeb siin selle teeotsaga või see maabumiskoht on ka teie oma?

Ei, see maabumiskoht on ka minu oma, kuni sinna järgmise aiani välja.

Kas maabumiskoha ees te võtate väljatulijailt tasu või...

Ei, ei võta. Selle pärast, et mina arvan nii, et äri on äri ja kui me nüüd hakkame takistama sellega, et me võtame nende maabumiskoha pealt raha, siis selle pealt kaotab kõigepealt [*kohanimi*], kuna siia ei tule enam nii palju rahvast ega raha, ja samas ka inimene, kes tahaks seda loodust nautida. Temal jääb see ilu nägemata. Selle võrra turism väheneks.

Nüüd viimaste aastate lõikes: võõraid on siin rohkem, vähem? Tulevad nad tihemini, harvemini?

Ütleme nii, et tegelikult on inimeste rahakott suurenenud ja matkahuvi on sellega ka Eestis suurenenud. On jäänud küll vähemaks kanuumatku ja selliseid, noh, üritusi, mis on varemast ajast inimestele korraldatud, aga näiteks nagu vibujaht, mida meie siin teeme, nende peale on jällegi päris palju küsimusi ja päris palju inimeste huvi.

Palju neid hinnanguliselt, suvehooajal, palju neid liigub, kanuutajaid siit?

Nädalavahetusel, ütleme laupäeviti, korralikul ilusal ilmal... üks sada inimest päevas.

Ja nädala sees siis on...

Nädala sees on, ütleme, esmaspäev-teisipäev on tavaliselt tühi, kolmapäeval-neljapäeval tuleb, ütleme, kümme või viisteist inimest, mitte rohkem. Just reede, laupäev, on see niiõelda hooaeg, kuna nad sõidavad... [*Jõe nimi*] jõgi, oli öeldud siis seal, Interneti foorumis, et [*jõe nimi*] jõgi on nagu Tallinna liiklus: kes pikemat näppu näitab, see paremini läbi pääseb. Üldiselt on matkakorraldajate kogemused suuremaks läinud ja siukseid ummikuid ja sellist asju nagu nii palju enam ei toimu, nagu vahepeal oli -

tõuklemisi ja üksteisele otsasõite. Et võõrastes seltskondades... Nüüd nagu jaotatakse rohkem ära, minnakse peale nii, et kaks gruppi segamini ei lähe, ja asi on hulga rahulikumaks läinud ja paremaks ses suhtes.

Aga need, kes tulevad siia eramaadele välja? Kust teie saate selle info, kas nad võivad olla, kas nad ei või olla? Kohalikust omavalitsusest, olete seadusi, Internetist...

Ma olen seda tänu sellele, et ma olen turismindusega tegelen ja meil on siin looduskaitseala. Mul teine maatükk asub [*ühel teise jõe nimi*] jõel täpselt samasuguses looduskaunis kohas. Siis olen ma nende seadustega kursis, nii Interneti kui ka paberikandjal.

Ja te olete ise uurinud?

Jah. Seda ei ole nüüd, siukseid loenguid ja õppekavu ja neid asju, õppepäevi pole veel keegi korraldanud. Kuigi võib-olla oleks nende kohalikele talunikele seda infot vaja teada anda. Et nemad kasutavad oma mõtteid ja otsivad välja igasuguseid seadusi selleks, et seda kallasrada kinni panna. Et on tulnud, vist oli isegi selline...

[...] (*jutt läheb vestlusesse sekkunud inimese tõttu mujale*)

Nüüd paar küsimust veel: kas teie ei ole siis mitte mingil moel liikumist takistanud võõraste jaoks?

Ei. See teeb halba minu äriks, otse öeldes. Põhilised probleemid on nende kohalikega, kes on siin varem elanud ja kes siis arvavad, või tunnevad, et nende privaatsust häiritakse. Muud probleemi selles suhtes ei ole. Muid probleeme ma ei kujuta ette, et neil oleks. Ja tänu sellele, et nad oma privaatsust ajavad taga, selle pärast neid konflikte tekitataksegi. Nad on aastaid olnud, siin vaikselt saanud olla ja elada ja siis on järsku, tulevad teised inimesed ja tahavad seda sama kaunist loodust vaadelda ja ennast hästi tunda.

Aga need võõrad on siis tekkinud viimasel ajal just?

Eks nende kogus on lihtsalt viimasel ajal suurenenud. On hakanud neid veidike häirima. Väga palju on, mul on nüüd selline tunne, ma ei oska selle kohta täpselt öelda, aga just nagu arusaam või tunne on selline, et seda probleemi on nendega, kes on siia sisse rännanud. Need, kes on siin põliselt elanud, inimesed, nendele ei ole selle kallasraja või nende inimestega, kes seal kõnnivad, paremad suhted. Kes on tulnud linnast siia, ostnud maatüki ja siis hakanud, nagu see sakslane, tuli välismaalt, ja hakkas siin oma korda looma - selliseid inimesi on nagu... Nemad on sellised, kes selle asjaga ka kisa tõstavad. Ma tean, et siin on mingid Tartust tulnud ülikooliprofessorid, olid siin kuskil jõe ääres üleval, seal pisike on, noh, on nende kodu, siis nemad olid tõstnud häält, et segatakse nende privaatsust ja sedasi. Seal on nagu... Nad on lootnud siia tulles leida sellist hästi vaikset kohta, kus siis keegi nende mõtisklusi ei sega, aga kuna ta on nii kuum koht, siis tulevad, tahavad ka teised inimesed neid näha, neid ilusaid kohti. Vot selles on minu arvates probleem. Kui nad suudavad sellest üle saada või aru saada, et kõikidele on see loodus mõeldud ja kõik võiksid seda imetleda, siis saavad need probleemid ka

lahendatud. Et loodusele endale siin kahju tekitatud minu arust küll ei ole. Ja siin oli küsimus selles kunagi, et koprad on siit ära kadunud, siis selle kohta, kuna ma olen siin juba nii kaua elanud, siis ma tean küll, milline jahimees neid jahib (naerab), mitte turist ära hirmutanud. Nad on kõik siit, jah, püssiga maha löödud.

Intervjuu Veljo Rannikuga 10. aprillil 2008

Teie olete nüüd, nii palju, kui ma teist tean, looduskaitseja ja selline matkagiid, selline loodusnimene.

Jah, just nimelt.

Kuidas te igapäheõiguseni jõudsite? Kuidas te selle temaatikaga kokku puutusite?

No väga lihtsalt: kui kuskile hakkad lähenema, talule, siis võidakse sulle koer peale ajada, eksle, ja teisest küljest, noh, mõnikord on vett vaja minna kuskilt võtta, kui oled kuskil kõrgel kuival maal ja lähimat kaevu ei ole ja poodi ka ei ole, lähed küsid kaevust, eksle. Mingisugune võimalus peab kaevule juurdepääsuks olema ja muidugi kõige raskem on veekogude kaldad: kui ta on aiaga piiratud, jookseb aeg kaldani välja, siis võib tekkida konflikt aia omanikuga. Vot niuksed konfliktid tekkisid, siin-seal.

Kas see oli juba nõukogudeajal?

Nõukogude ajal, nõukogude ajal juba oli, oli see tema meil juba üleval ja siis päris viimases lõpus, juba hakkasime teda sõnastama.

Kust see sõna tuli, kas te mäletate esimest korda, kui te kuulsite eesti keeles "igapäheõigus"?

Soomlastelt, "jokamiehoikeus". Ja me - "igapähe" on natuke naljakas öelda - ja me tõlkisime ta julgelt kohe "igapäheõigus".

Millal see võis olla?

Ma püüan meelde tuletada. Aga see idee, et me temaga tegelema hakkasime, see kujunes välja kuskil 70-ndate aastate lõpul juba. Kuskil sellel ajal oli selge juba, et selline asi väärrib sõnastamist. Ja siis me, ma liikusin Soomes tollal üsna palju ja liikusin ka natuke Rootsis, siis ma katsusin sealt saada ka mingit materjali. Ja lõpuks ma ikka Soomest ka midagi sain. Nii et need ühes, kuskil, noh, loodust käsitlevas ja loodust kirjeldavas niukses populaarses väljaandes oli, väga lühidalt sõnastatud, peaaegu sama, nagu meil see kokkuvõtlik - teil on see? - vot see kokkuvõtlikus samas vaimus umbes oli neil see sõnastatud. Ja siis ma sain oma Rootsi tuttavatelt sain Rootsi oma. Ja see oli natuke avaram, aga ta oli ka, mingi reise ja retki korraldava loodusorganisatsiooni väljaanne, nii et mujal ma ei ole näinud neid. Aga minuteada peaks olema mõnes Põhja-Saksamaa landis, Türingis peaks olema näiteks, ja kuskil seal peaks olema kah - sakslased on väga korrektsed ja nad on sõnastanud selle. Nii et mingisugune materjal

on liikunud, aga meie ikka (naerab) eksju omast peast panime, soomlaste eeskujul. Me konsulteerisime soomlastega. Mul oli häid sõpru, kellele ma saatsin, kes oskasid eesti keelt ja saatsin neile selle ära, nad tõlkisid meie oma ära, oma ringis, ja siis saatsid mulle, noh, niukse omapoolse arvamuse ja kiitsid selle väljaandmise heaks. Et niisugune teatav koostöö oli meil Põhjamaadega. Täpsemalt soomlastega.

Nii et see sai siis nii-öelda nende oma, nii-öelda toodud Eestisse?

Ei, me ikka püüdsime täitsa iseseisvalt sõnastada, nii et me ei toonud midagi üle. Ega meil midagi üles näidata polnud, nii-öelda kapitalistlikku süsteemi, praegust kodumaa süsteemi veel ei kujunenudki. Aga me saime siiski enam-vähem ära sõnastada oma parema äranägemise järgi, Eesti konkreetseid tingimusi arvestades.

Mis sellega edasi juhtus? Et milleks oli seda vaja eesti keeles kirja panna? Mis temast sai?

No lihtsalt oli vaja kasvõi selleks, et ikkagi see konfliktivõimalus kaoks. Sest et kui inimesed hakkasid majasid või talusid tagasi saama, siis võis tekkida lausa niisugune olukord, et ajab su lausa piitsaga eemale. On olnud niisuguseid konflikte, kus tuleb ja ajab su jõekaldalt ära, kuigi tema hoov läheb otsapidi jõekaldasse välja ja ajab su sealt ära ja noh, niisuguseid... Minul on isiklikult vähe olnud konflikte, aga siiski on, on olnud ka niiviisi matkates, kus tuleb peremees ütlema: "Kus sa ronid? See on ju eramaa."

Mida ma pean silmas on see, et kas selle tekstiga liikusite te kuhugi seadusandja juurde, võtsite juristidega ühendust või siis oli lihtsalt nii-öelda...

Einoh meil omal ministeeriumis olid, töötas juriste.

Te olite Keskkonnaministeeriumis?

Justnimelt. Ja mul oli kolleeg, oli Sauks.

Mis ametikohal te olite?

Mina olin... jumal seda teab, ma olin peainspektor. Vahepeal olin osakonnajuhataja ja põhiliselt jäin nagu peainspektoriks. Ja siis konsulteerisime loomulikult oma juristidega ka ja ikka peeti seda vajalikuks ükskord sõnastada ära.

Sai see kuidagi mingisugusesse seadusesse, mingisugusesse ametlikku dokumenti ka kirja?

Või see oli lihtsalt...

Ei-ei, ei ole, see on tavaõigus. See on tavaõigus. Kirjutamata tavaõigus. No nüüd on ta kirjutatud, aga ta on lihtsalt tavaõigus. Ta ei oma mingisugust juriidilist tagamaad, see ei too kaasa mitte mingisuguseid, noh, juriidilisi toiminguid, selle rikkumine - see on lihtsalt tavaõigus. Hea suhe inimestesse.

Kultuuriküsimus - me käsitlemegi seda kui kultuurmaa ühte tunnust. Et niisugune õigus vastastikku üksteise austamisega, niisugune õigus on olemas. Ja muidugi kõige olulisem on see, et ta on määratud

eelkõige kohaliku inimese austamiseks, tema elulaadi austamiseks. Mõte on selles, et inimene, kes liigub looduses, peab liikuma nii, et ta ei sega kedagi teist ja ei tekita kellelegi kahju. Need kaks tingimust. Ja selle nimel sai ta nagu sõnastatud.

Kas see oli siis matkajatele harimiseks või see oli maaomanikele näitamiseks?

Ei see oli eelkõige linlase, matkava linlase harimiseks, kuidas käituda. Maaomanikud, kellega on olnud, põllumeeste kogudes ja kus ma olen sattunud, on võtnud selle ilusti omaks ja on seda tunnistanud, et nad leiavad, et nende huvimid ei ole kärbitud, et neid on austatud piisavalt ja, jaa, nad tõesti saavad aru sellest, kui inimesed niimoodi liiguvad jõe kallast pidi või tulevad vett küsima kaevust või liiguvad nende teedel kuskil seal niiviisi. Teil on olemas see, eks?

Jah.

Rahuldab ta teid?

Ta on huvitav.

Võib-olla leiate sealt mõne vastuolu ja püüate veel parandada, annate uue välja kunagi.

Kuidas te selle materjali koostajaks saite, et miks just teie? Seal on:

"Keskkonnaministeriumis" ja siis: "Koostas..."

Vaata asi on lihtsalt selles, et minu nimi ei olnudki oluline sinna panna, aga noh, pandi lõpuks, selline, et pärisnimi sisse. Noh, kuna ma teen väga palju ekskursioone ja olen hästi suur matkasõber ja matkaja, ka jahimees, eks ole, siis sellest paratamatult on konfliktihetki olnud, on olnud. Minuga on ükskord... mind on ära aetud ühest kohast isegi. Aga see oli ka nii, et mul on juriidiliselt õigus minna, ma läksin vaatama üht looduskaitsealast parki. Läksin ilusti sealt pargivärvast sisse ja omanik tuli vastu, oli ilmselt tõsine mees, ütles: "Kurat, ma ajan sulle koerad kallale!" Noh, siis tuli talle selgeks teha, et ma olin tegelikult ametimees ja olin ametiringil. Niiviisi, eks ta siis leppis sellega, aga inimesed on väga tundlikud. Eriti nüüd, kus on omanditunne tekkinud inimestel juba. Nüüd minu arvates oli väga vajalik see selleks, et algselt reguleerida linlaste ja muidukolajate inimeste õigusi, aga teisest küljest oli see vajalik üksiti ka omanike õiguste austamiseks. Omanike õiguste austamiseks oli see vajalik. Ühesõnaga, mõte on see, et sa pead liikuma teise inimese läheduses nii, et sa teda ei häiri. Ja ma loen härimiseks seda, kui ma lähen mehe kodust nii mööda, et tema koer meeletult hakkab haukuma hoovis, siis on omanik häiritud ja see on juba häirimine. Et otsida need kokkupuutepunktid nii, et omanik ei oleks häiritud, ja see on väga raske. Koer ongi see, kes täpselt reageerib igasugusele liikumisele ja see on häirimine juba. Ega siin vaieldavaid asju on.

Kuidas see... sellisesse Eesti õiguslikku konteksti sobib?

Minu arvates sobib, sest on olemas head tavad, mis ei ole paragrahvidega määratud, aga head tavad on olemas. No nagu teretamine või käimine paremat kätt tänavat või... või, või seisatamine, kui tuleb inimene sulle, naisterahvas, sa lased ta mööda või nii. Need on head tavad. Ja need ei ole õiguslikult

kuskil määratud. See on viisakus, see on vastastikku austav suhtumine. Ja kõige selle hea tava kõige olulisem mõte on minu arvates see, et ma püüan liikuda ja viibida nii, et ma teisi ei häiri. Et ma ei häiri teisi. See on kõige olulisem. Ja see on kultuuriküsimus.

Nii. Skandinaavias see on aastasadu niimoodi olnud, et seal on igaüheõigus tekkinud väga pika aja jooksul. Kuidas Eestis sellega on?

Minu arust ta on enamjaol kõikides maades, kuskil mujal on võib-olla see omaniku roll ja omaniku austamine ja omaniku tahte austamine suurem. Aga minuteada on Itaalias ka vastu võetud kunagi randades liikumise puhul, niiviisi, kus on randadega valus probleem, eksole. Nii et Itaalias peaks ta olema isegi trükitud kujul väljaandena peaks olema olemas. Ma teisi ei tea. Hea tava, ütleme nii.

See, et nad kirja said pandud, kas need olid uued Eesti jaoks või need olid juba varem Eestis olemas?

Ei ole, neid ei ole kunagi olnud. Meie poolt välja antu on esimene.

Ei ma pean silmas mitte seda kirjutatud voldikut, vaid neid tavasid. Kas need tavad olid olemas Eestis juba enne seda, kui see kirja pandi, või ta hakkas alles kujunema siis, kui te selle infomaterjali välja andsite?

Ma arvan, et olid olemas. Matkajatega rääkides ja niiviisi... Ma olen küsinud, kus on need konfliktid tekkinud ja siis mulle tundub niiviisi, et matkajates endis on olemas mingisugune, niisugune raamistik tavadest, kuidas talitada, kus tuld teha ja niisugused valusad asjad. Kuhu telk panna ja nii.

Millistest reeglitest nõukogude ajal lähtuti?

No ta oli kuradi keeruline... Sest tol korral oli lisaks tavalistele kõikvõimalikele omandipiirangutele veel niuksed... eripiirangud, sõjalised piirangud: suletud tsoonid, piiritsoonid, piirivalved. Nii et nõukogude ajal oli väga keeruline üldse rääkida ranna kasutamisest ja ranna õigusest ja nii. Rannad olid ju okastraataia taga vahepeal ja nii. Ja nii et... Ühesõnaga, nõukogude ajal ma ei julgenud öelda, et oleks olnud niukseid... Noh, inimeste oma suhtumine, kui nad läksid... Noh, kolhoosivärk, kui sa vajutasid kuskilt lauda vahelt läbi või nii, ei puudutanud see kolhoosnikke või sovhoosnikke, tavaline töövägi maal ja nad ei pööranud sellele mingit tähelepanu eriti. Põld oli kah kolhoosipõld, panid risti üle.

Kes tähelepanu pöörasid?

Need, kellel olid majakesed, kellel olid õunapuuaiakesed ja kes nägid vot selliseid oma aeda ronijaid ja nii. Ei olnud alati aial piiret ümber ja nii... Õunapuuaiad olid, nägid võõrast inimest aia taga, siis kahtlustasid, eksole, et keegi on õunavargile tahab tulla või nii. Ainukene asi see, et hakati oma aeda ronijaid, vot see oli ainuke, mis nõukogude ajal tunda andis. Aga üldiselt ikkagi jah, austati, ega matkaja austas ka tol ajal kodu ja kaevule mineku puhul, no lased ikka võõra pange kaevu, eksole, vot see oli kõige tavalisem. Inimesed tulevad hirmsas näljas või janus, eksole, tulikum päev olnud, ja

näevad ühte kaevu seal kuskil hoovis. Lähevad sinna, kedagi inimesi näha pole, ruttu kerivad pange alla kaevu ja pang, kurat, kukubki kaevu. Või seal pange otsas ehk on hoopis piimamannerg pandud jahutama, ekssole, kaevu ja natuke puudutad, see piimapang läheb kah alla kaevu, ka siukseid asju juhtub. Nii et see... ta oli reguleerimata niukeste üldiste reeglitega aga jah, siiski-siiski, konflikte tekkis.

Aga millal igauheõigusest laiemalt rääkima hakati? Kas see oli nende voldikute tegemise ajal 99 või...

Ma arvan, et varem. Laiemalt hakkasime rääkima meie ise. Mind kutsuti väga tihti...

Kes need "meie ise" oleme?

Noh, need, kes matkaasju korraldavad ja looduskaitseküsimusi matkajatele tutvustavad. Sai käidud matkaklubide mitmesugustel nõupidamistel ja matkajate aastakokkutulekutel ja siis me seda teemat arutasime. Mina ise püüdsin seda teemat... Mul hakkas see huvi pakkuma! Mul hakkas see hirmsat moodi huvi pakkuma ja siis, oli hea nisuke esinemisteema, igameheõigus. Ja siis tuli mõte, et see tuleb kirja panna. Nii et jah, ma olin koostaja.

Kuidas see on mõjutanud? Kas hakati rohkem sellest rääkima?

Jaa, hakkasid! Ja nüüd on matkajate pool minu teada andnud välja veel mitu nisukest tutvustavat brožüüri selle kohta, no mingisuguseid tutvustavaid materjale on välja antud ja metsaamet, kes oli noh metsakultuuride ja muude niisuguste asjade käsitlemisel oli, andis välja ka mingisuguse juhendmaterjali. Mul ei ole teda siin endal kodus olemas, aga ma tean, et ta andis ka, üsna palju laiemalt. Nad kommenteerisid juba, sest seda meie esialgset varianti. Metsaameti käest küsida, sealt võib-olla saab mingisuguse nende poolt täiendatud ja parandatud väljaande.

Missugune oli avalikkuse reaktsioon? Kas oli maaomanikke, kes võtsid häält, kas oli matkajaid, kes võtsid häält? Kuidas reageeriti sellele väljaandele?

Ma ei oskagi nisukest reaktsiooni... No lihtsalt matkajad nüüd said teada, et niisugune asi on olemas, paljud läksid matkama, võtsid selle brožüüri kaasa. Sest eeldasid, et konflikte võib tekkida, nad said inimestele näidata, kuidas... Nad ütlesid, et kindluse mõttes on hea, kui ta on kaasas, siis saab inimesele näidata, et niisugune asi on olemas, aga minu arvates niisugusi... ma ei ole kuulnud, et enam mingeid erilisi konflikte oleks matkajatel tekkinud. Ega matkajatel, organiseeritud matkajatel on võrdlemisi kõrge eetika. Ja see kuulub tegelikult... See igameheõigus on üks väga oluline lõik matkajate eetikast, matkaetikast. Nad ise seda käsitlevadki sellisena.

Aga kui nad nüüd võtavad selle kaasa, siis kas nad näitavad seda kui tõestust enda õigusest eramaalt läbi minna? Või mis?

Ei tea, ei usu. A võib-olla! Ma ei ole kursis. Võib-olla mõnel on mõne konflikti lahendamiseks seda vaja läinud. Aga eelkõige ma kujutan ette, et see igameheõiguse tekst annab neile endale kindluse,

annab endale kindluse, ja hoidub neid endid apsude eest. Vot kasvõi see kaevul käimine, eks ole. Kas see kaevul... Või värvast sisseminek! Või nii. On hoidnud neid endid apsude eest. Niukse tootseva käitumise eest looduses. Aga noh, matkajad, see on omaette klass inimesed, need on üldiselt küllaltki hea eetilise närviga inimesed. Nende pärast ma eriti muret ei tunne, pigem tuleb tunda muret niukse tava-, pühapäeva seltskonnad, kes uhuvad autoga kuskil ringi, väike seltskond peal, viis inimest, ja keeravad esimest teed pidi alla, jõe äärde või järve kaldale ja siis ei vaata, kas seal on ees midagi või ei ole. On mingit traati ees või ei ole.

Aga ehk te ütlesite, et 70-ndatel hakkasite kokku puutuma... Millal oli siis see, mil te esimest korda kirja panite?

See on nagu raske küsimus, veab alt. No ma kujutan ette, et me saime selle nõukogude perioodi lõpul, saime selle asjaga enam-vähem, aga just nõukogude perioodi lõpul, enne vabariigi algust. Nii et ta ilmus meil ikka, hakkas, jah, 80-ndatel aastatel hakkasime laialt rääkima sellest, 80-ndatel aastatel. Nii et... Töö oli 90-ndateks aastateks tehtud.

Kas seda kuskil kirjutatud kujul ka nüüd hakkas levima või see oli lihtsalt selline suusõnaliselt leviv info?

No kui me andsime selle brožüürikesse välja...

Aga brožüür oli 99.

Jah. Eeeei, kas ta ei olnud varem? Kas ta ei olnud varem? Kindlalt oli varem. Kindlalt oli varem. Ma ei tea, kus ta mul on praegu siin, ta oli kindlalt varem, sest me tegime nii, et me lasime ta trükkida oma looduskaitse rahadega ja siis saatsime laiali külanõukogudesse, tookordsetesse külanõukogudesse saatsime laiali ja siis saatsime laiali maavalitsustesse, nendele saatsime laiali ja siis matkaklubidele. Ja saatsime veel laiali kõigile metsamajanditele. parajate pakkidena kohe, nii et... Kõik metsamajandid said ikka.

Kas oli tegemist sellise.. piklik või oli ta...

Piklik. Kollane, piklik. Või, noh, kollane niisugune.

Sest ma olen... Kõige varajasem, mille ma olen raamatukogust leidnud ja mis oli just selline piklik, oli 99 ja sellega samal ajal oli Eesti Looduses kirjutatud artikkel teie poolt, kahel leheküljel.

No vot ju ta siis oligi sellel ajal. Ju ta siis sellel ajal oli. Kas ta mitte ei olnud varem?

Eesti Looduse artikkel oli 99 ja see voldik oli ka 99.

Vastu 2000... Võib-olla, no mind veab mälu alt, sest ma läksin pensionile ja ma ei mäleta... Nojah, vaata enne seda oli võib-olla niiviisi, et meil asi liikus kuidagi nende tekstidena, mis me esitasime oma

kolleegidega, no need minu kolleegid käisid, looduskaitse inspektorid, maakondades, kui olid koosolekud ja nii. Minu arvates oli varem kuidagit aga... no kui teil on olemas see kollane, siis, väljaanne, siis...

Sel kollasel väljaandel endal ei olnud aastaarvu peal, aga raamatukogu on ta dateerinud 99.

Jah, ongi, näed, minu mälu veab alt juba. Pole ammu enam tegelenud sellega ja ma ei teagi, kus mul need on.

Siis kontrollime järgi. Aga mis allikatele te tuginesite seda kirjutades? Ütlesite, et soomlaste...

Soomlastelt sai midagit. Soomlastelt sain ja Rootsist sain. Ja siis Vaanmürthenbergist [autori poolt kuulmise järgi kirja pandud kohanimi, võib olla eksitav], Saksamaalt, sain midagit, tuli kah midagit.

Ehket see materjal oli pigem sellest, misasi on igauheõigus maailmas üldiselt kui et misasi ta Eestis täpselt on?

Ta on... Mida ma sain, jah?

Ei, see, mis sellest kogumikust nüüd välja sai. Te kirjutasite seda selle põhjal, mis te saite Soomest, Rootsist, Saksamaalt.

Just. Aga ma ikka kohandasin teda meie enda, Eesti olude järgi, Eesti mõistete järgi, ega seal midagi väga väljastpoolt võtta ei olnud, nii et ta on ikka meie enda, oma sulepeast välja imetud. Sest et sealt midagi nii väga... No üldideed, aga noh, ma nämmisin seda Itaalia materjali, see oli väga keeruline, sest seal jäi see eraõigus jäi hirmsalt peale, jäi hirmsalt peale. Nii et ta ei olnudki nagu igameheõigus, ta pigem oli niukene eraõigus omandile ja mis määras teatavad kohustused looduses liikuvale inimesele. Nii et sealt oli vähe võtta, jah. No seal oli, näed, Itaallastel ta oli randade küsimus ja muudki ei olnud seal sees käsitletud.

Kas juristid ka selles töögrupis olid? Nende inimeste seas, kes selle välja töötasid?

Kuidas?

Kas juristid ka selles väljatöötamises osalesid?

Nii palju kui meil endal oli juriste. Sauks töötas meil. Tol korral. Ja siis tema konsulteeris, jah, Urve Sauks.

Urve?

Jah, kuidas selle Sauksi eesnimi oligi.. Kutsusime teda kõik Siuks-Sauks, aga nimi ei jäändki meelde (naerab). Ei olnud Urve, ei olnud. Ulda! Ulda, Ulda. Ulda Sauks. Nii et tema konsulteeris, jah. Juristina.

Kas kunagi sellist küsimust ka tekkis, et sellesse kogumikku saavad kirja õigused-kohustused, mis on kirjutatud õiguses reguleerimata?

Täpselt nii! Me püüdsime, noh, jah, ma juba ütlen, et mina sõnastasin, jah, no Urve ja teiste abiga, või Ulda abiga, noh, püüdsime just nimelt selle.. See on tava, mis on reguleerimata paragrahvidega ja seadusega, omandiseadusega... Me ei tahtnud kohe kuidagimoodi puutuda seda! Ja seda igameheõigus... See on siuke... Tava, tava, hea tava.

Aga te kirjutasite siis selle põhjal, milline info teiel väljaspoolt tuli, mitte te ei uurinud, kuidas Eestis matkajad käituvad?

No ikkagi enda kogemus ja matkajate kogemus.

Et kuidas oleks saanud... lõite tava?

Eekõige ma ikka lähtusin sellest, oma kogemusest ja oma sõpraderingi kogemusest, millised konfliktid neil on tekkinud.

Ehk siis mõtlesite ise...

Ja millised võivad veel tekkida lähtudes uuest omandivormist ja niiviisi ja sellest lähtusime. Ikka eelkõige mõtlesime ta ise välja. Mul olid konsuleerimaks teised matkajad, Kivihall ja kes meil olid siin vanad tõsised matkajad ja... Nad olid konsulteerijaks ja neile, nad tundsid, et neil on hirmsal kombel endal seda vaja, kasvõi selleks, et oma meeskonda natuke ohjeldada. Sest noh, vaata, see tuletegemine ja laagripanek ei ole naljaasi. Ma ei kujutagi endale ette, kuidas nad praegu toime tulevad, ei olnud ju kolhoosi, sohvoosimaa, ükskõik, kuidas püsti panid, ei olnud keerukas.

Kas ma saan siis õigesti aru, et te nii-öelda täitsite seaduselünki, püüdsite reguleerida asju, mis olid reguleerimata õiguse poolt?

Jah, justnimelt. Me püüdsime luua nisukese juhendi või, jah, niukse juhendi, kus oleks asjad, mis seadusega pole reguleeritud.